

Publicarea acestei cărți a fost posibilă cu sprijinul financiar
al Fundației neerlandeze pentru Literatură.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eddy de Wind

**Auschwitz,
ultima stație**

Povestea mea din lagăr 1943-1945

Traducere din neerlandeză și note de
ALEXA STOICESCU

Colecție coordonată de DENISA COMĂNESCU

EDDY DE WIND

EINDSTATION AUSCHWITZ

MIJN VERHAAL VANUIT HET KAMP (1943–1945)

Copyright © Estate of Eddy de Wind, 2020.

Romanian edition published by arrangement with Sebes & Bisseling
Literary

Agency, in conjunction with Livia Stoia Literary Agency.

All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace și sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum și alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor și se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2021, pentru prezenta versiune românească (ediția digitală)

ISBN: 978-606-779-777-0 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cât de departe sunt acei munți albaștri încețoșați? Cât de largă este câmpia care se întinde în licărirea strălucitoare a soarelui de primăvară? Pentru cei liberi, o zi de mărșăluit. O oră călare, la trap. Pentru noi sunt mai departe, mult mai departe, infinit mai departe. Acei munți nu aparțin acestei lumi – nu lumii noastre, de vreme ce între noi și ei se află sârma ghimpată.

Tânjirea noastră, bătaia sălbatică a inimilor noastre, sângele care ne năvălește în cap, totul e nevolnic, căci între noi și acea întindere se află sârma ghimpată. Două rânduri de sârmă electrică de înaltă tensiune, deasupra cărora ard becuri de un roșu stins, semn că moartea ne pândește pe noi toți, prizonieri în acest pătrat format din sârma ghimpată și un zid alb, înalt.

Mereu aceeași imagine, mereu același sentiment. Stăm la geamurile *Block*-urilor¹, privind la zarea ademenitoare, iar pieptul nostru găfâie de încordare și de neputință.

Între noi doi sunt zece metri. Mă aplec pe fereastră, privind libertatea îndepărtată. Friedel nu poate nici măcar asta, ea face parte dintr-o altă categorie de prizonieri. În timp ce eu mă pot mișca încă liber prin *Lager*, lui Friedel nici măcar asta nu-i e permis.

Eu stau în *Block*-ul 9, o baracă obișnuită pentru bolnavi. Friedel e în *Block*-ul 10. Și acolo sunt bolnavi, dar nici nu se compară cu cei din baraca mea. La mine stau întinși în paturi oameni care s-au îmbolnăvit din pricina cruzimii, a foamei și a muncii epuizante. Acestea sunt, firește, cauze naturale, care conduc spre boli naturale, diagnosticabile.

Block-ul 10 este *Experimentenblock*. Acolo sunt femeile, pângărite de sadici autoprocamați profesori, pângărite așa cum nu a mai fost pângărită nici o femeie până acum în tot ce are ea mai frumos: însușirea ei de femeie, posibilitatea ei de a deveni mamă.

Nici femeia, care e silită să suporte asupra-i accesele de pasiune sălbatică ale unei brute nestăvilite, nu e scutită de suferință, însă fapta căreia i se supune fără voință izvorăște din viața însăși, din instinctul pur. Forța care guvernează *Block*-ul 10 nu este dorința explozivă, ci o himeră politică, un interes financiar.

Noi știm toate astea atunci când privim la câmpia din sudul Poloniei, atunci când ne-am dori să alergăm peste luncile și mlaștinile

care ne separă de acei Munți Beskizi albaștri de la orizont. Dar noi mai știm și altceva. Știm că pentru noi nu există decât un singur deznodământ, doar o singură eliberare din acest iad de sârmă ghimpată: moartea.

Știm și că moartea ne pândește sub felurite înfățișări. Poate veni ca un vrăjmaș sincer, pe care medicul îl poate înfrunta. Chiar dacă această moarte are aliați mai puțin valoroși – foamea, frigul și paraziții – rămâne o moartă naturală, ce poate fi catalogată drept o cauză oficială a morții.

Însă la noi moartea nu va sosi sub acest chip. La noi va veni negreșit precum a venit la milioanele care ne-au precedat. De venit, sigur va veni, tiptil și invizibil, ba chiar aproape inodor. Dar noi știm că este doar o *Tarnkappe*² prin care moartea se sustrage privirii noastre. Știm că această moarte este una în uniformă, căci la robinetul de gaz stă un om în uniformă: SS-istul.

De aceea tânjim atât, privind munții albaștri, încetoșați, care se află la doar treizeci și cinci de kilometri depărtare, dar sunt pentru noi veșnic inaccesibili.

De aceea mă aplec atât de mult pe fereastra care dă spre *Block-ul 10*, unde se află ea.

De aceea apucă ea atât de strâns cu mâinile de zăbrele.

De aceea își odihnește capul, rezemându-l de cerceveaua de lemn, fiindcă tângirea după mine trebuie să rămână nestăvilită, întocmai precum dorința noastră după munții aceia albaștri, înalți și încetoșați.

---

1. Clădirile care îi adăposteau pe deținuți; la Auschwitz acestea erau construcții de cărămidă, iar la Birkenau și de lemn. (Toate denumirile și expresiile în limba germană specifice lagărului, așa cum apar ele în textul original, au fost păstrate în ediția de față, iar traducerea lor este oferită în notele de subsol.)

2. Glugă fermecată care te face invizibil; motiv prezent în folclor, mitologie și basme (germ.).

Iarba crudă, bobocii maronii ai castanilor gata să plesnească și soarele de primăvară, ce strălucea zi după zi tot mai minunat, păreau să promită o nouă viață. Dar pe pământ se așternuse răceala morții. Era primăvara anului 1943.

Germanii pătrunseseră adânc în Rusia, iar soarta războiului încă nu se întorsese.

Aliații din Occident încă nu pusese piciorul pe continent.

Teroarea care bântuia Europa lua înfățișări tot mai feroce.

Evreii erau marionetele cotropitorilor, cu care se jucau de-a șoarecele și pisica. Seară de seară, motocicletele horcăiau pe străzile Amsterdamului, cizmele de piele bocăneau, iar ordinele răsunau, răcnite de-a lungul canalelor odinioară atât de pașnice.

Apoi, în Westerbork³, șoarecele era lăsat iarăși liber – pentru puțin timp. Deseori, oamenii aveau voie să umble liberi prin lagăr, primeau pachete, iar familiile rămâneau nedespărțite. Nu-i de mirare că toată lumea trimitea cuminte scrisorile cu „Îmi merge bine“ la Amsterdam, astfel încât ceilalți se predau la rândul lor fără rezistență la *Grüne Polizei*.⁴

În Westerbork, evreilor li se dădea iluzia că lucrurile nu aveau să fie atât de grave, că, e drept, în acel moment nu mai făceau parte din societate, dar că urmau să se întoarcă din izolare cândva.

„Când războiul se va sfârși și noi acasă vom reveni“, astfel începea un cântec cunoscut.

Nu doar că nu-și vedeau viitoarea soartă, dar au existat și cei care au avut curajul – sau poate era nălucirea – de a începe aici o viață nouă, de a porni o familie. În fiecare zi venea în lagăr dr. Mohlhuijsen, reprezentându-l pe primarul satului Westerbork, iar într-o dimineață splendidă – într-una dintre cele nouă zile frumoase din aprilie – s-au prezentat în fața lui Hans și Friedel.

Erau doi idealști. El avea douăzeci și șapte de ani și era unul dintre medicii cunoscuți ai lagărului. Ea abia împlinise optsprezece. Se cunoscuseră în secția în care el ținea hăturile, iar ea era infirmieră.

„Căci singuri suntem câte unul, dar împreună suntem totul“, îi scrisese el atunci în versuri, exprimând corect sentimentele amândurora. Împreună aveau s-o scoată ei la capăt! Poate că reușeau să rămână în Westerbork până la sfârșitul războiului, și dacă nu, aveau să lupte cot la cot în Polonia. Războiul trebuia să se încheie la un

moment dat, nimeni nu credea în victoria germanilor.

Trăiră astfel o jumătate de an împreună. Locuiau în „camera doctorilor“, un separeu din carton aflat în colțul mării barăci cu o sută treizeci de femei. Nu stăteau singuri, în aceeași încăpere era instalat un alt doctor, iar mai târziu au fost nevoiți să împartă spațiul cu încă două cupluri căsătorite. În mod sigur, pentru tinerii însurăței nu erau condițiile potrivite de a-și clădi o viață. Dar toate acestea n-ar fi contat, dacă nu ar fi existat transporturile: o mie de oameni în fiecare dimineață de marți.

Bărbați, femei, bătrâni și tineri, până și bolnavi și bebeluși. Doar un număr infim de oameni, pentru care Hans și ceilalți doctori puteau demonstra că sunt prea bolnavi pentru a sta întinși trei zile în tren, putea rămâne în urmă. Mai erau și cei privilegiați: cei botezați, cei din căsătorii mixte, *Alte-Kamp-Insassen*, deținuții care erau în lagăr încă din 1938, dar și membrii permanenți ai personalului, precum Hans și Friedel.

Lista personalului conținea o mie de nume, dar mereu apăreau din orașe oameni care trebuiau protejați, uneori la comanda nemților, alteori deoarece fuseseră cu adevărat cetățeni de vază, dar, de cele mai multe ori, fiindcă erau cunoștințe vechi ale domnilor din Consiliul Evreiesc sau ale *Alte-Kamp-Insassen*, cei care puseseră mâna pe pozițiile-cheie. În acest caz, lista celor o mie era revizuită.

Astfel, în noaptea de luni, 13 septembrie 1943, un angajat al Consiliului Evreiesc veni să-i anunțe pe Hans și Friedel să se pregătească pentru transport. Hans se îmbracă imediat și făcu turul tuturor celor care lucrau în acea noapte sub presiune maximă pentru transportul săptămânal. Dr. Spanier, șeful spitalului, avea toate motivele să fie supărat. Hans era deja de un an în lagăr și lucrase din greu, iar alții, veniți mai târziu, nu făcuseră nimic. Însă Hans era deja pe lista de personal al Consiliului Evreiesc, iar dacă nici ei nu puteau să-l țină acolo, atunci nici Departamentul de sănătate nu putea face nimic.

La ora opt se aflau deci cu toate lucrurile pe care le aveau la trenul care trecea prin mijlocul lagărului. Era o aglomerație nebună. Bărbați din cadrul Serviciului de Ordine din lagăr și de la Coloana Zburătoare

le duceau bagajele la tren, iar două vagoane au fost încărcate cu alimente pentru drum. Infirmierii de la spital cărau în grabă pacienții: cei mai mulți bătrânei cărora, deși nu mai puteau merge, tot nu li se fusese permis să rămână. Căci nici în săptămâna ce urma n-aveau să se poată deplasa mai bine decât în momentul acela. Apoi, cei rămași în urmă. Ei stăteau în spatele cordonului, la câteva zeci de metri de tren, și erau deseori cei care plângeau mai mult decât deportații. În fața și în spatele trenului, câte o mașină cu paznici SS, dar aceștia erau foarte rezonabili, ba chiar îi încurajau pe oameni, fiindcă olandezii nu trebuiau să afle cum erau tratați evreii „lor“ în realitate.

La zece și jumătate: plecarea. Ușile vagoanelor de marfă au fost zăvorâte pe dinafară. Un ultim rămas-bun, cel din urmă făcut cu mâna prin crăpăturile din acoperișul vagoanelor și, astfel, porniră spre Polonia, dar destinația precisă era necunoscută.

Hans și Friedel avuseseră noroc. Erau într-un vagon doar cu oameni tineri, prieteni vechi de-ai lui Friedel din grupul de sioniști cărui ea îi fusese afiliată. Se purtau cu camaraderie și cu bunăvoință. Erau treizeci și opt în vagon, ceea ce era relativ puțin, iar cu chiu cu vai, atârând bagajele de tavan, reușiră cu toții să-și găsească câte un loc pe jos.

Pe drum începu distracția. La prima oprire, SS-iștii intrară în vagoane și le cerură țigările și mai apoi ceasurile. După aceea, veni rândul stilourilor și al bijuteriilor. Băieții nu îi luară în serios și le dădură câteva țigări, pretinzând că mai multe nu aveau. Mulți erau la origine din Germania, nu era prima oară când aveau de-a face cu SS-iștii. Scăpaseră deja o dată cu viață și nici de data aceea nu aveau să se lase păcăliți.

Mâncare nu primiră în nici una dintre acele trei zile și nici nu mai văzură vreodată proviziile din tren. Dar nu conta! Mai aveau destule la ei din Westerbork. Din când în când, câțiva aveau voie să părăsească vagoanele pentru a goli gălețile pline până la refuz. Se bucurau, văzând în orașe urmele bombardamentelor, dar, în rest, călătoria decurgea fără evenimente. În a treia zi, își aflară destinația: Auschwitz. Era doar un cuvânt fără semnificație, nici bun, nici rău.

În acea noapte ajunseră la triajul de la Auschwitz.

---

3. Sat în provincia Drenthe din Țările de Jos, unde s-a aflat lagărul de

tranzit pentru evreii neerlandezi și alți deținuți deportați în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

4. *Grüne Polizei* sau *Ordnungspolizei*, denumirea forței polițienești din Germania Nazistă (germ.).

Trenul stătu mult timp în loc, atât de mult, încât Hans și Friedel își pierdură răbdarea și-și doreau să vină în cele din urmă certitudinea, să vadă în sfârșit ce era Auschwitz.

Iar certitudinea sosi.

Când se luminează de ziuă, trenul se puse pentru ultima oară în mișcare, doar pentru a se opri câteva minute mai târziu pe un terasament, în mijlocul unei câmpii întinse. De-a lungul terasamentului se vedeau grupuri de câte zece-doisprezece bărbați. Erau îmbrăcați în haine vărgate alb-albastre și purtau berete asemenea. O mulțime de SS-iști se vânzoleau dintr-o parte în alta, într-o agitație de neînțeles.

De îndată ce trenul se opri, bărbații în haine vărgate se năpustiră la vagoane și traseră de uși să le deschidă. „Aruncați bagajele afară, toată lumea în fața vagoanelor!“ Se speriară îngrozitor, dându-și seama pe loc că pierduseră tot. În grabă, apucară să-și mai bage câte ceva pe sub haine, ca să salveze strictul necesar. Dar bărbații aceea săriseră deja în vagoane și începuseră să azvârle și bagajele, și oamenii. Astfel, se treziră afară, ezitând pentru o clipă. Dar ezitarea nu dură prea mult. Din toate părțile, SS-iștii veneau spre ei și-i împingeau spre un drum paralel cu trenul. Cine nu mergea suficient de repede, primea un șut sau o lovitură de baston, astfel încât toți se grăbeau să se alinieze cât mai repede în coloanele lungi care se formau.

Abia atunci Hans își dădu seama că aveau să fie separați. Bărbații erau despărțiți de femei. O sărută în fugă pe Friedel – „Până ne vom revedea“ – și atunci totul se sfârși. În fruntea coloanei era un ofițer cu un baston și își începură toți marșul lent. Ofițerul arunca câte o privire grăbită fiecăruia și indica cu bastonul: „La stânga, la dreapta“. La stânga mergeau toți bătrânii, invalizii și băieții cu vârsta de până în optsprezece ani. La dreapta, cei tineri și puternici.

Hans ajunsese în dreptul ofițerului, dar nu era atent. N-avea ochi decât pentru Friedel, care se afla la câțiva metri distanță și aștepta să le vină rândul femeilor. Îi zâmbi, vrând să-i transmită: „Stai liniștită, totul va fi bine“.

De aceea n-a auzit când ofițerul – era un doctor – l-a întrebat ce vârstă are. Doctorul s-a enervat că nu i s-a răspuns și l-a lovit pe Hans cu bastonul atât de tare, că l-a făcut să cadă imediat în partea stângă.

Și iată-l printre cei nenorocoși, cei bătrâni, între un orb și un băiat care părea bolnav de oligofrenie. Hans își mușca buzele de frică. Nu voia să împartă soarta celor înaintați în vârstă sau a copiilor, înțelegând că doar cei puternici aveau o șansă să rămână în viață. Dar era imposibil să se mute în cealaltă coloană, căci peste tot stăteau de pază SS-iștii, cu armele pregătite.

Friedel nimerise printre femeile tinere. Bătrânele și toate femeile cu copii erau repartizate într-o altă coloană. Astfel, se formară patru coloane, aproximativ o sută cincizeci de femei tinere și la fel de mulți bărbați tineri; ceilalți șapte sute stăteau la marginea drumului, în alte coloane.

Apoi ofițerul medic se întoarse și strigă spre bătrâni, întrebându-i dacă printre ei erau doctori. Patru bărbați se repezără în față. Doctorul i se adresează bătrânului Van der Kouss, un medic de familie din Amsterdam:

— Ce boli erau în lagărul din Olanda?

Van der Kouss ezită și spuse ceva despre boli oftalmologice. Enervat, ofițerul îi întoarse spatele. Atunci, Hans profită de moment:

— Vă referiți probabil la boli contagioase; au existat cazuri sporadice de scarlatină, cu un caracter inofensiv.

— A fost și tifos?

— Nu, nici un caz.

— Bun, toți înapoi în coloană. Și apoi, adresându-i-se adjutantului: Pe ăsta îl luăm cu noi!

Adjutantul îi făcu semn lui Hans și îl duse la capătul coloanei cu bărbați tineri. Hans simțea că scăpase de un mare pericol. Într-adevăr: între timp, apăruseră camioane în care erau urcați bărbații și femeile în vârstă.

Apoi văzu pentru prima oară care erau practicile adevărate ale SS-iștilor. Îi împingeau, îi loveau cu picioarele și-i băteau pe oameni. Multora le era greu să urce în camioanele înalte. Dar mânați de bastoanele *Sturmänner*-ilor⁵, toți depuneau cel mai mare efort posibil.

O bătrână primise o lovitură la cap și sângera puternic. Câțiva rămăseseră în urmă, căci le era imposibil să se suie în camioane, iar cine le sărea în ajutor era gonit ori cu o lovitură, ori cu un răcnet.

Când ultimul vehicul trase în față, doi SS-iști îl apucară de mâini și de picioare pe un bătrân nenorocit și-l aruncară în mașină. După aceea, coloana femeilor se puse și ea în mișcare. Pe Friedel n-o mai vedea, dar știa că se afla acolo. După ce femeile se îndepărtaseră câteva sute de metri, își începură și bărbații marșul.

Soldații supravegheau coloanele cu strictete, mărșăluind de ambele părți, cu armele pregătite. Cam pentru fiecare zece deținuți era câte un soldat. Hans se afla aproape la coada coloanei și observă cum soldații din dreapta și din stânga lui își făcură un semn. Aceștia se uitară scurt în jurul lor, iar soldatul din stânga se repezi la Hans și-i ceru ceasul. Era un ceas frumos, cu cronometru, pe care îl primise de la mama sa cu ocazia examenului de rezidențiat.

— Am nevoie de el în meseria mea, sunt doctor.

Soldatul rânji scurt.

— *Scheisse, Arzt*⁶, un câine, asta ești! Dă ceasul încoace! Soldatul îl apucă de braț ca să i-l smulgă. Pentru o clipă, Hans avu intenția să se opună. Așa deci, tentativă de evadare, spuse soldatul, pregătindu-și arma.

Hans înțelese cât de neputincios era și-i dădu ceasul. Nu voia sub nici o formă să fie împușcat încă din prima zi la Auschwitz pentru „tentativă de evadare“.

Când traversară calea ferată și cotiră, o zări pe Friedel. Îi făcu discret cu mâna și oftă ușurat. După linia ferată, trecură de o barieră păzită de santinele, unde părea să înceapă adevărata zonă a lagărului. Erau depozite cu materiale de construcție, magazii și grămezi enorme de cherestea și cărămizi. Erau și roabe împinse manual. Remorci trase de bărbați. De-a lungul drumului, se aflau ici și colo clădiri mai mari, fabrici din care se auzea zumzetul motoarelor. Și apoi iarăși cherestea, pietre și magazii. O macara ce ridica găleți de ciment. Peste tot era viață și se muncea. Dar mai prezenți decât macaralele și roabele erau bărbații în costumele de tâlhari. Aici nu era vorba de mecanizare, ci de munca a mii, a zeci de mii de mâini.

Curentul e util, electricitatea e eficientă și se poate instala de-a lungul a sute de kilometri, benzina e rapidă și puternică. Dar oamenii sunt ieftini. Asta trădau ochii lor înfometăți. Asta îți spuneau trunchiurile goale pe care coastele se conturau ca niște frânghii care

abia mai țineau carcasa laolaltă. Îți dădeai seama de asta văzând multele șiruri de oameni cărând pietre, clătînându-se în saboții de lemn sau deseori în picioarele goale. Umblau fără să-și întoarcă sau să-și ridice capetele. Nici o expresie nu le apărea pe chipuri. Față de nou-veniți, nici o reacție. Din când în când, se zărea câte un tractor cu remorca plină de cărămizi. Motoarele duruiau lent: funcționau cu motorină și-l duceau pe Hans cu gândul la serile de pe apă, când stătea întins în barcă și auzea cargoboturile pufăind.

Cum era viața pe-atunci și câte promitea! Însă Hans se îmbărbătă, simțea că acum nu trebuia să stea pe gânduri, ci să lupte. Poate că avea să-și recapete cândva vechea lui viață.

Se aflau în fața porții și vedeau pentru prima oară lagărul. Erau clădiri mari, din piatră, precum cazărmile, cam douăzeci și cinci, înalte, de două etaje, cu acoperișuri în pantă și lucarne în pod. Străzile dintre clădiri erau bine întreținute. Aveau trotuare curate cu pietre de pavaj și mici zone cu gazon. Totul era lună, iar vopseaua impecabilă strălucea în lumina puternică a soarelui de toamnă.

Ar fi putut fi un sat-model, un lagăr pentru mii de oameni care munceau pentru ceva mareț și util. Deasupra porții din fier forjat se afla deviza lagărului de concentrare, sugestivă, dar periculoasă: „*ARBEIT MACHT FREI*“⁷. O sugestie care ar fi trebuit să aibă efect liniștitor asupra celor care intraseră aici, a celor infinit de mulți. Aici și prin multe porți similare, în alte părți ale Germaniei.

Nu era însă decât o iluzie, căci această poartă nu era altceva decât poarta iadului, și în loc de „*Arbeit macht frei*“ ar fi trebuit să scrie: „Lăsați speranța, voi care-ați trecut“⁸, lagărul fiind împrejmuțit cu sârmă sub tensiune electrică. Două rânduri de stâlpi de beton, înalți de trei metri și văruiți cu grijă. Pe izolatoare era sârmă ghimpată cu un aspect solid, greu de depășit. Dar ceea ce nu se vedea era și mai grav: 3000 de volți de înaltă tensiune! Doar ici-colo licărea câte o luminiță roșie, semn că electricitatea funcționa, iar la fiecare zece metri era agățat câte un semn cu un cap de mort și o inscripție în germană și polonă: *Halt, Stój*⁹.

Nici o îngrădire nu este satisfăcătoare, dacă nu poate fi ținută sub foc de jur împrejur. De aceea erau construite la fiecare o sută de metri turnuri pe care stătea câte un SS-ist cu mitralieră.

Nu, de aici nu mai ieșeau, poate doar printr-un miracol. Același lucru povesteau și oamenii întâlneau în lagăr, căci, odată intrați în perimetrul înconjurat de sârmă ghimpată, paza slăbise considerabil, iar SS-iștii își predaseră mare parte din sarcini deținuților. Deținuți, fără doar și poate, dar unii care arătau cu totul altfel decât miile de afară, de la muncă. Erau îmbrăcați în costume de in vârgate, dar curate și pe măsura lor. Deseori, aveau haine aproape elegante, cu berete negre și cizme înalte. În jurul brațului stâng purtau o banderolă roșie pe care se citea un număr.

Aceștia erau *Blockältester*-ii: șefii diferitelor clădiri, care controlau totul în *Block*-urile lor. Cu ajutorul unor adjutanți, dirijau oamenii și distribuiau mâncarea. Ei înșiși nu primeau cele mai mici porții, judecând după chipurile lor pline. Cu toții erau germani din Reich și polonezi.

Dar erau și câțiva olandezi, ținuți la distanță de *Blockältester*-i și de SS-iști, fiindcă cei noi încă mai aveau asupra lor tot felul de lucruri de valoare. Chiar și așa, unii reușiseră să se bage în față. Cereau ceasuri și țigări, fiindcă nou-sosiții oricum aveau să piardă imediat totul. Dar cei mai mulți încă nu-i credeau și-și țineau lucrurile în buzunare. Hans îi dădu unui olandez un pachet de țigări, dar un SS-ist îi zări și îi trase o palmă. Olandezul o rupsese deja la fugă, căci își dăduse din timp seama ce avea să se întâmple.

Apăru un bărbat scund, dar cu o conformație herculeană. Se vedea că ceilalți îl respectau.

— Bun, băieți, când ați plecat din Westerbork?

— Acum trei zile.

— Ce vești sunt?

— Ați aflat despre debarcarea din Italia?

— Desigur, citim ziarele. Cum e în Olanda?

Ce-ar fi putut răspunde? Ar fi preferat să audă cum era la Auschwitz, care avea să le fie viitorul.

— Dumneavoastră cine sunteți? Întrebă unul dintre cei noi.

— Leen Sanders, boxerul. Sunt de un an aici.

Pentru o clipă, cei noi răsuflară ușurați. Deci se putea trăi acolo.

— Mai sunt mulți din transportul dumneavoastră aici? Întrebă Hans, care devenise sceptic.

— Aici nu trebuie să pui prea multe întrebări, o să vezi, răspunse

boxerul. Auzi, vezi și taci.

— Dar dumneavoastră vă țineți foarte bine.

Leen zâmbi cu un aer înțelept:

— Nu degeaba sunt boxer.

— Ce-o să ne pună să facem?

— O să vă repartizeze la comandourile care lucrează afară.

Lui Hans îi reapărură în fața ochilor acei oameni, acele mașinării care umblau pe-afară în șir, cărând pietre și ciment, acele fețe fără expresie, ochii lor morți și trupurile costelive.

— Ce se întâmplă cu bătrânii pe care i-au luat în camioane?

— N-ai ascultat niciodată radioul englezesc? Întrebă Leen.

— Ba da.

— Atunci ar trebui să știi totul.

Iar Hans știe de atunci totul. Se gândi la Friedel, pierduse din vedere coloana ei. Se gândi la mama și la fratele lui, la toți cei pe care îi văzuse plecând spre Auschwitz. Se gândi la studiile, la cabinetul, la idealurile sale. Se gândi iar la Friedel și la planurile lor de viitor. Astfel cugetă cineva care crede că urmează să moară.

Și totuși imediat apărură și îndoiala – poate va avea noroc, poate. Era medic – ah, nu, nu îndrăzne să spere, dar n-avea de ales. Nu putea crede că avea să moară în acel loc, dar nu putea nici să se încreadă în viață.

O comandă repezită îl aduse înapoi. „*Aufgehen!*“¹⁰ Mergeau pe Strada Lagărului, printre marile *Block*-uri. Pe acolo treceau mulți oameni. Deasupra ușilor unor *Block*-uri erau atârinate niște plăci din sticlă:

Häftlingskrankenbau

Interne Abteilung

*Eintritt verboten*¹¹

În fața uneia dintre acele uși stăteau bărbați în costume albe, care arătau bine. Pe spatele jachetei aveau o dungă roșie, la fel și pe cusătura pantalonilor. Aceștia sigur erau doctorii. Abia îi priveau pe nou-veniți, dar Hans își dădu seama că lipsa lor de interes avea altă cauză decât cea a miilor de afară. La toți acei sclavi transformați în

mașini, oboseala și deznădejdea adâncă împiedica orice efort mintal. La acești oameni care arătau bine era un fel de aroganță, căci erau somitățile lagărului. Iar ei, nou-veniții, ce erau? Pe ei putea să-i jignească și să-i batjocorească oricine.

Astfel ajunseră la *Block*-ul 26, cu denumirea *Effektenkamer*. Leen îi explică ce însemna: aici se păstrau toate *Effekten*, toate hainele și alte lucruri de valoare ale fiecărui *Häftling*¹². Deasupra ferestrelor vedeai șiruri lungi de saci din hârtie. În fiecare sac erau bunurile unui om. Când cineva era eliberat din lagăr, primea totul înapoi.

Hainele lor însă nu aveau să fie păstrate; evreii nu erau eliberați niciodată. Ei nu aveau nici un proces în derulare. Nu primiseră nici o pedeapsă, așa că nici nu puteau fi eliberați.

Într-adevăr, între *Block*-urile 26 și 27 au fost obligați să se dezbrace. Toate hainele, împreună cu tot ce aveau în ele, erau încărcate într-un camion. Puteau păstra doar cureaua din piele și o batistă. Hans încercă să-și ascundă câteva dintre cele mai bune instrumente, dar puseră imediat ochii pe el. Un bărbat costeliv cu o banderolă în jurul brațului stâng, *Lagerfriseur*-ul¹³, îi controla pe toți. Cei care ascunseseră ceva erau obligați să predea tot ce aveau și primeau pe deasupra și o lovitură. Hans ceru să-și păstreze instrumentele, dar bărbatul rânji și băgă totul în buzunar.

Iată-i, deci. De-acum pierduseră totul. Procesul se desfășurase lent, dar iată-i ajunși și la asta. Oare nu spusese cândva Schmidt, comisarul general pentru Siguranța Publică din Olanda și reprezentantul lui Rauter¹⁴ pentru chestiunile evreiești: „Evreii se vor întoarce în țara de unde au venit la fel de goi cum au sosit“?

Schmidt nu menționase și când veniseră evreii: în secolele XVI și XVII, și nicidecum goi, ci aduseseră mari averi din țările din care fuseseră izgoniți. Nu vorbise nici despre drepturile istorice ale evreilor olandezi, oferite la acea vreme de către Wilhelm de Orania prin edict. Dar cum să fi vorbit el despre faptele unui Erou al Libertății Olandeze? Nu te puteai aștepta la așa ceva din partea acestor campioni ai asupririi, care nu vor sfârși cu o rugăciune pentru patrie pe buze, ci vor fugi mișelește ca să-și salveze pielea.

Hans se alina cu acest gând. Sigur, situația lui nu era prea bună, dar dacă soarta lui era vitregă, măcar *a lor* era sigură. Fără îndoială, ei urmau să piară, iar din toate biruințele lor nu avea să rămână decât

una singură: cea asupra evreilor. Încet, dar sigur, evreii olandezi fuseseră împinși către declin:

1940 Concedierea evreilor din toate funcțiile publice;

1941 Interdicția exercitării profesiilor liberale, interdicția folosirii mijloacelor de transport în comun, interdicția de a gestiona un magazin, interdicția de a se folosi de teatre, parcuri, de amenajări sportive și de tot ce face viața frumoasă; limitarea averii la 10.000 de guldeni, iar mai târziu la 250 de guldeni;

1942 Începutul deportărilor; interdicția la viața însăși.

Încetul cu încetul, din pricină că olandezii n-ar fi putut tolera ca evreii „lor“ să fie exterminați într-o vreme în care teroarea încă nu-și arătase colții în Olanda.

---

5. Rang paramilitar al SS-ului (germ.).

6. Pe dracu', doctor (germ.).

7. Munca te eliberează (germ.).

8. Dante Alighieri, *Divina Comedie. Infernul*, III, 9, trad. Marian Papahagi, în „Biblioteca italiana“, Editura Humanitas, București, 2012. (N. red.)

9. Stop (germ./pol.).

10. Pornirea! (germ.)

11. Infirmeria deținuților, Secția internă, Intrarea interzisă (germ.).

12. Deținut (germ.).

13. Frizerul lagărului (germ.).

14. Hans Albin Rauter a avut între 1940 și 1945 funcția de comandant al poliției și al SS în teritoriul ocupat al Țărilor de Jos. (N. red.)

Iată-i, astfel, goi-puşcă în bătaia soarelui care le arde trupurile ore întregi, în timp, ce sunt îndeplinite toate ritualurile menite să-i transforme în *Häftling*.

În spatele unei bănci lungi stăteau şase frizeri care îi tundeau şi le rădeau părul de pe cap şi de pe restul corpului. Nu întrebau dacă domnii nu doresc cumva pudră sau o fricţionare. Erau grosolani, enervaţi, copleşiţi de treabă în acea după-amiază fierbinte. Cu lamele boante, mai mult smulgeau părul decât să-l radă, iar cine nu se întorcea sau nu se răsucea, astfel încât ei să ajungă mai uşor în toate părţile, era împins şi uneori lovit. Cine era gata la *Friseur* primea un bileţel cu un număr cu care se ducea la tatuator. Hans avea numărul 150822.

Când i s-a tatuat numărul pe braţ, Hans a zâmbit uşor, cu dispreţ. Acum nu mai era dr. Van Dam, acum era *Häftling* 150822. Dar puţin îi păsa, dacă putea să redevină cândva dr. Van Dam. Dacă.

Şi iată din nou acel gând care îi tot dădea târcoale. Un gând care răsună precum un gramofon pierdut de sub control, învârtindu-se ameţitor, până când pumnul primit în spate îl readuse la realitate.

Intrară cam cincizeci de oameni în *Effektenkammer*, acolo era baia. Multe ţevi de duş erau înşirate unele lângă celelalte. Se adunară câte trei sub un duş, din care ieşi un firicel de apă călâie, prea rece pentru a înmuia transpiraţia de vară şi praful şi prea caldă pentru a-i revigora. Apoi apără un bărbat cu nişte mănuşi mari din cauciuc şi-i mânji la subraţ şi în zona pubiană cu o urmă de dezinfectant urât mirositor.

După ce asupra lor s-a pulverizat cu o pompă manuală Flit, au fost declaraţi „*rein*”¹⁵, ceea ce era cu totul altceva faţă de ce am numi noi „curat”. Nu se uscaseră de tot şi erau lipicioşi de transpiraţie şi de la dezinfectant. Pielea îi ustura din cauza zgârieturilor provocate de lama de ras, dar măcar nu aveau păduchi şi purici.

Nu era deloc uşor să găseşti în grămezile mari de haine ceva care să ţi se potrivească. În *Bekleidungskammer*¹⁶, aşa cum se numea *Block*-ul 27, coridorul părea întunecat când intrai din lumina puternică de-afară şi habar n-aveai ce ar fi trebuit să-ţi alegi. Erăi împins şi bruscat şi se ţipa la tine, iar dacă tot nu te mişcai suficient de repede, erăi lovit până ce-ţi adunai nişte haine: o cămaşă, o pereche de pantaloni şi o jachetă de in, o beretă şi o pereche de saboţi de lemn sau nişte sandale. Timpul nu-ţi ajungea să-ţi găseşti mărimea

potrivită, astfel că arătai ca un clown în costumele acelea de pușcăriași.

Unuia pantalonii îi ajungeau până la jumătatea gambei, altul se împiedica de ei, unuia îi lipsea o mânecă de la jachetă, altul trebuia să-și suflece mânecile. Dar toate hainele aveau un lucru în comun: toate fuseseră peticite din material vârgat, albastru și alb, și erau la fel de murdare.

Astfel ajunseră toți înapoi în fața *Block*-ului. Deși după-amiaza se apropia deja de sfârșit, arșița toamnei văratice încă apăsa puternic deasupra lagărului. Le era foame și sete, dar nici unul nu îndrăznea să ceară ceva.

Trecu încă o oră, așteptând pe *Birkenallee*¹⁷, drumul care trecea pe după barăci. Se așezaseră ori pe bordurile trotuarului ori pe băncile înșirate de-a lungul ierbii sau se întinseseră pur și simplu pe jos, copleșiți de oboseală și, mai mult, de suferința care-i amenința.

Pe stradă erau instalate niște mese, unde erau înregistrați. Se notau toate datele pe care ți le puteai închipui, date personale și de alt tip: meseria și alte îndeletniciri, dar mai ales boli: tuberculoză, boli venerice și tot mereu cunoscutele întrebări despre naționalitate și numărul de bunici evrei.

Hans stătea de vorbă cu Eli Polak, un coleg. Eli cedase nervos. Când camioanele ajunseseră la tren, văzuse cum soția lui leșinase și fusese aruncată în camion, alături de copilul lor.

— N-o voi mai vedea niciodată.

Hans nu se simțea în stare să-l consoleze. Nu se putea preface.

— N-ai de unde să știi, îi răspunse el, fără prea mare convingere.

— Ai auzit ce se întâmplă la Birkenau?

— Ce e Birkenau? întrebă Hans.

— Birkenau e un lagăr imens, răspunse Eli. Face parte din complexul Auschwitz. Toți bătrânii și copiii sunt duși la sosire într-o cameră mare. Li se spune că se vor spăla. De fapt, sunt gazați și trupurile le sunt arse.

— Doar nu s-o întâmpla așa cu toți, spuse Hans, forțându-se să-l încurajeze.

Apoi veni supă. Trei cazane. Fiecare trebuia să primească un litru.

Se așezară într-un șir lung. Câțiva băgăcioși ajutau la distribuirea hranei. Mâncau din gamele din metal ciobite, cu emailul sărit. Nu existau destule, de aceea se puneau doi litri de supă într-una singură și erai nevoit să împarți mâncarea cu altcineva. Existau și linguri. Cam douăzeci. Cine nu avea lingură, trebuia să bea din gamelă, ceea ce nu era greu, fiindcă supa era foarte diluată. Avea doar câteva bucăți mai consistente. Se întrebau dacă erau frunze de mesteacăn sau de ulm. Dar toate astea nu contau. Cei mai mulți erau încă în putere și nu prea conta dacă înghițeau un litru de apă fierbinte sau un litru de mâncare.

Dintr-odată, se pomeniră zoriți: „Repede, imediat vine apelul!“ Sorbiră zeama fierbinte cât de repede cu putință și fură duși la un mare depozit din lemn, construit între două *Block*-uri. Era o spălătorie. Într-o jumătate se spălau hainele în cazane mari; în cealaltă jumătate se aflau dușurile. Hans numără o sută patruzeci și patru. La perete erau niște bănci, unde se puteau dezbrăca. Stăteau așezați pe bănci și așteptau.

Fuseseră înștiințați că, după apel, care se ținea în acea vreme afară, aveau să meargă mai departe la Buna. Individul de la administrație care le spusese asta era asaltat de întrebări:

- Ce-i asta, Buna?
- Sunt condiții bune acolo?
- Acolo îți dau tot zeamă din asta?

Le răspunse că sunt condiții acceptabile acolo. Erai pus să muncești într-o fabrică de cauciuc sintetic. Mâncarea era bună, întrucât lucreai pentru o întreprindere industrială. Bărbatul zâmbi cu aerul cuiva care știe multe.

Hans întâlni după aceea un belgian.

- Ești de mult aici?
- De un an.
- E suportabil?
- Uneori, dacă ai noroc și ajungi într-un comando bun.
- Ce înseamnă un comando bun?

— Păi, de exemplu la spălătorie sau în *Krankenbau*¹⁸. Majoritatea comandourilor care rămân în *Lager* pe timp de zi sunt bune. Și întreprinderile de alimente. Dar ca evreu n-ai șansa asta.

- Eu sunt doctor, crezi că mă bagă în *Krankenbau*?

— Nu te-ai înregistrat ca doctor?

— Ba da, dar m-au trimis la plimbare. Femeile unde ajung?

— Femeile din transportul ăsta au ajuns aici, în *Lager*. Există o baracă pentru femei, unde fac tot felul de experimente.

Lui Hans îi stătu inima în loc. Friedel era în acel *Lager*. Experimente! Oare ce însemna asta?

Îi povesti belgianului despre Friedel și-l întrebă dacă nu i-ar putea transmite un mesaj, căci el avea să plece la Buna. Belgianul îi răspunse că va fi foarte dificil, fiindcă era deosebit de periculos să te apropii de baraca femeilor. În acel moment intră un SS-ist. Săriră toți în picioare, după cum învățaseră deja că trebuie să facă. SS-istul puse întrebarea esențială:

— Sunt doctori printre voi?

Trei ieșiră în față: Hans, Eli Polak și un alt tânăr, pe care nu-l cunoșteau.

SS-istul îi întrebă câtă experiență aveau. Tânărul se dovedi rezident. Eli fusese medic de familie timp de opt ani, iar SS-istul îl trimise înapoi.

— Tu te duci cu oamenii ăștia la Buna.

Pe Hans și pe cel tânăr îi luă cu el.

---

15. Curat (germ.).

16. Camera cu îmbrăcăminte (germ.).

17. Aleea Mestecenilor (germ.).

18. Infirmerie (germ.).

Traversară lagărul, trecură pe lângă toate *Block*-urile și ajunseră la *Block*-ul 28. Li se ceru să aștepte pe coridorul lung, de beton, cu pereți văruiți și cu uși pe ambele părți. La uși erau plăcuțe: *Ambulanz*, *Schreibstube*, *Operationssaal*, *Hals-Nasen-Ohrenarzt*, *Röntgenraum*¹⁹ și multe altele. La mijlocul coridorului era o scară tot de beton care ducea la primul etaj.

După câteva minute apăru un bărbat în halat alb. Le ceru să vină cu el până în capătul coridorului – *Aufnahme*²⁰ scria pe ușa din sticlă mată. Era o încăpere spațioasă, aproape o sală, și doar pe jumătate ocupată de paturi. În cealaltă jumătate erau câteva băncuțe, un cântar și o masă mare plină de cărți și documente. Toți cei admiși în acea infirmerie erau înregistrați acolo, ca bolnav sau ca membru al personalului.

Îi primi un polonez scund și gras, care se răsti la ei: de ce erau așa de slinoși? Îi puse să se dezbrace până la piele, apoi le indică un pat. Paturile suprapuse aveau trei niveluri. Hans stătea gol în patul de sus, învelit cu două pături subțiri. Încercă să se înfășoare cât putu cu păturile, pentru că paiele din saltea îl înțepau. Când abia se liniștise, apăru un bărbat care se urcă până la patul său. Avea cam treizeci de ani, o față rotundă, iar ochelarii de pe nas îl făceau să pară isteț.

— Cum te cheamă? Întrebă bărbatul. Ești doctor?

— Da, mă numesc Van Dam. Și tu?

— Eu mă numesc De Hond, sunt de trei săptămâni aici. Săptămâna trecută am mai fost o dată la *Lagerarzt*²¹, care m-a admis și acum sunt pe lista de rezervă pentru *Pfleger-i*²².

— Unde ai studiat? Întrebă Hans.

— În Utrecht, eram la clinica de pediatrie.

— Și acum cu ce te ocupi?

— Ah, cu de toate. Întreaga zi te cheamă pentru tot felul de corvezi, o să vezi. Sunt treburi murdare, cu cadavre și altele. Tu n-ai haine?

Nu, Hans n-avea haine. Însemna că în ziua următoare era musai să facă rost de unele. De Hond îi promise că-l va ajuta.

— Știi ceva despre baraca femeilor?

— A, da, răspunse De Hond, vizibil emoționat. E *Block*-ul 10, și soția mea e acolo. Și ea e tot medic. Acum trei săptămâni a ajuns în *Block*-ul 10.

Hans era bucuros că întâlnise în acest *Block* un medic olandez. Îi povesti despre Friedel și despre cum și ea ajunsese în *Block*-ul 10.

— Mda, zise De Hond. Trebuie să vedem ce se poate face pentru ea.

— Cum adică?

— Păi, Samuel, profesorul care lucrează acolo, mi-a promis că n-o vor alege pe soția mea, pentru că e medic. Poate îl convingem să închidă un ochi și pentru soția unui doctor.

— Dar ce le fac femeilor?

— Asta ar fi bine să-l întrebi pe Samuel, trece pe aici în fiecare zi.

— Pot să-mi văd soția?

— Nu prea ai cum. Dacă te prind, ajungi în buncăr, la închisoare, și ești norocos dacă scapi cu douăzeci și cinci.

— Cum adică, douăzeci și cinci?

— A, e pedeapsa obișnuită, douăzeci și cinci de lovituri de baston la șezut.

Hans zâmbi. Nu prea se temea de astfel de lucruri, trebuia doar să nu te lași prins. Oricum, era dispus să facă orice ca s-o vadă pe Friedel. De Hond îi promise să-l ia cu el în următoarea seară. Apoi se făcu ora nouă și se stinse lumina.

Însă în cameră nu era întuneric. *Block*-ul 28 era ultimul *Block* din șir, iar *Aufnahme*²³ se afla pe partea cu sârma ghimpată, de-a lungul căreia erau aprinse lumini. Pe fiecare al doilea stâlp din beton ardea câte un bec, care lumina puternic tot ce era în apropiere.

Acele lungi rânduri de lumini puternice cu lămpi roșii de avertizare printre ele formau o priveliște impresionantă. Luminau încăperea, scoțându-i la iveală pe bolnavii întinși în paturi, care așteptau în *Aufnahme* să fie văzuți în ziua următoare de *Lagerarzt*.

Hans ar fi preferat să dispară lumina, îl speria. Închise ochii, dar nu se putu abține să nu-i deschidă iar, obligându-se parcă să asimileze realitatea dureroasă. Deveni neliniștit și se foia de pe o parte pe alta, dar lumina îl urmărea. Își trase păturile peste cap, dar lumina nu pierdea. Străpungea totul. Nu mai exista scăpare: se afla în *Konzentrationslager*²⁴, iar indiferent dacă-și întorcea privirea sau se ascundea sub pături, această conștientizare rămânea. La orice încerca să reflecteze, acel gând domina totul, precum îl urmărea și lumina

lămpilor de la gardul de sârmă, oriunde se uita.

Hans plângea. Nu în hohote, ca atunci când era copil și nu primea ce voia. Era un plânset stins care părea că vine de la sine. Nu era frământat de nici o furtună, ci pur și simplu inundat de amărăciune, iar lacrimile curgeau fără voia lui.

Însă din fericire era epuizat, mort de oboseală. Nici măcar nu-și mai ștergea lacrimile, nu mai simțea că plânge, iar flacăra conștiinței se stinse lent.

Zilnic, omul trăiește în lagărul de concentrare multe ore fericite. Atunci lămpile sunt închise, curentul e oprit și sârma tăiată. Atunci sufletul se poate elibera de trupul ostenit și schingiuit. În imperiul în care *Häftling*-ul pătrunde seara, nu există nici un SS-ist, nici un *Blockälteste* și nici un *Kapo*²⁵. Acolo există doar un domnitor: marea tânjire. Acolo există doar o lege: libertatea.

Viața e un ciclu format din două perioade: de la gongul de dimineață până la gongul de seară și de la gongul de seară până la gongul de dimineață, iar atunci când răsună gongul de dimineață, simțurile se trezesc și încătușează sufletul: paradisul ia sfârșit.

---

19. Infirmerie, Birou, Sala de operații, ORL, Radiografie (germ.).

20. Internare (germ.).

21. Doctori în lagăr (germ.).

22. Infirmerii (germ.).

23. Aici, administrația (germ.).

24. Lagăr de concentrare (germ.).

25. Un prizonier însărcinat cu supravegherea deținuților și repartizarea lor în comandouri de muncă (germ.).

La o jumătate de oră după bătaia gongului, începură să apară primii pacienți. Din pat, Hans putea observa întregul proces.

Bărbații se dezbrăcau afară, își adunau hainele într-o legătură, astfel încât numărul de pe haină să fie vizibil, și intrau după aceea, goi, în *Block*. La spălător se îmbăiau toți, iar numele li se scria pe piept, astfel încât domnul *Lagerarzt* să poată vedea repede cu cine avea de-a face.

Din spălător veneau înapoi la sala de internări, unde erau înregistrați și nu le rămânea altceva de făcut decât să aștepte. Erau aproximativ șazeci de inși. La ora șapte erau toți spălați și înregistrați, dar *Lagerarzt*-ul veni abia în jurul orei zece. Însă nimeni nu se plictisea, căci cei mai mulți se bucurau că puteau lipsi o zi de la muncă, iar nu puțini erau cei prea bolnavi pentru a se plictisi. Puteau sta jos pe băncile insuficiente, dar în rest nu se preocupa nimeni de ei. Unii aveau febră sau dureri, dar nimeni nu avea voie să-i ajute sau să le dea ceva până nu erau văzuți de *Lagerarzt*.

La ora nouă și jumătate, lui Hans și lui Van Lier, medicul rezident, li se ceru să se ridice. Și ei urmau să fie prezentați *Lagerarzt*-ului. Era straniu să apari așa în fața viitorului tău șef, dar, pe de altă parte, poate că era mai bine să apari gol decât într-un costum slinos. Apoi răsună pe coridor: „*Arztvormelder antreten!*“²⁶

Mai întâi se duceau germanii din Reich. Ei erau tot prizonieri, dar se bucurau de o poziție specială în acest lagăr ocupat preponderent de polonezi și evrei. După germani, polonezi și alți „arieni“. Evreilor le venea rândul la final.

Traversau coridorul, înghesuindu-se cu toții unul în spatele celuilalt. Astfel intrau în *Ambulanz*, o încăpere în stare bună. Era traversată de o bară din metal, amplasată la o înălțime de jumătate de metru, în spatele căreia erau puși să se oprească pacienții. Infirmierii stăteau de cealaltă parte, iar în fundul sălii erau mese mari cu pansamente.

După un glasvand se afla biroul, la care erau așezați funcționarii, având fișe ale tuturor celor care fuseseră vreodată la *Ambulanz*.

În acel moment nu erau acolo pacienți sau infirmieri, ci doar *Lagerarzt*-ul cu un alt SS-ist, un *Unterscharführer*²⁷ și doi deținuți polonezi. Erau *Lagerältester*-ul polonez, șeful *Häftlingärzte*-ilor²⁸ și doctorul de la internări. Polonezii îi consultaseră deja cu o seară în

urmă pe toți cei care trebuiau să se înfățișeze în fața doctorului de la SS, iar acum sosise vremea să-i prezinte *Lagerarzt*-ului.

Această întâlnire nu presupunea prea multe: nu era nici o expunere sistematică sau discuție, nici vreo consultație. Repede, repede, *Obersturmführer*-ul nu avea timp, el nu avea niciodată timp. Un diagnostic, citit de pe o fișă, o privire aruncată în fugă pacientului și concluzia era stabilită: internare sau *Blockschonung*²⁹. În acest ultim caz, bolnavul era scutit câteva zile de la muncă, dar avea voie să rămână în *Block*. Era situația celor care nu trebuiau internați la infirmerie, dar nici nu puteau munci, spre exemplu din cauza unor răni la degete sau a unor ulcerații la tălpi.

Însă, în cazul bolnavilor evrei, era de cele mai multe ori nevoie de internare, starea lor generală fiind foarte proastă. Acești oameni lucrau în cele mai grele comandouri, nu primeau pachete, iar la distribuirea alimentelor *Blockältester*-ii lor le furau mare parte din mâncare.

Internare, internare, *Blockschonung*, internare. În câteva minute, se isprăviseră întreaga coloană și se ajunsese, la final, la cei doi olandezi.

— Doctori, veniți cu transportul de ieri, anunță medicul polonez.

Lagerarzt-ul dădu din cap a aprobare.

— Repartizarea!

Și gata! Se întoarseră grăbiți în sala de internare, fiind zoriți să se urce înapoi în pat. Hans se bucura, căci asta era șansa lui. În infirmerie, viața n-avea cum să fie la fel ca afară, în acele șantiere. Pacienții internați fură duși de infirmieri la diferitele *Block*-uri, la Chirurgie, Boli Interne și Boli Infecțioase. Ceilalți ieșiră ca să se îmbrace. Cei care fuseseră trimiși la *Blockschonung* primeau o hârtie pentru funcționarul *Block*-ului.

De Hond veni să-i ia pe cei doi olandezi și ieșiră din sală, unde încă se aflau hainele celor internați la infirmerie. Câțiva infirmieri desfăceau deja toate boccelele și scoteau din buzunare tot ce era de valoare. Puneau deoparte hainele în stare bună și fără găuri. Celelalte erau încărcate într-o roabă, din care îi lăsară pe cei mai tineri să-și aleagă câte ceva.

Astfel se îmbrăcară în ceva cât de cât rezonabil. Aveau chiar câte o pereche de pantofi din piele, foarte uzați, dar cu care se putea merge mai bine decât în sandalele din lemn.

Însă, acum că erau îmbrăcați, puteau să și muncească și li se dădu imediat de lucru: să ducă roabele cu haine la dezinfectare.

Kapo-ul de la dezinfectare stătea în fața ușii. El era stăpânul absolut al celor doisprezece bărbați care lucrau în baraca sa din lemn. Când sosiră cei doi boboci, făcu o plecăciune sarcastică.

— Doi domni măreți, de unde vin domnii?

Van Lier încercă să fie politicos:

— Venim din Olanda, domnule.

Kapo-ul răspunse râzând:

— Atunci o să crăpați repede aici. Olandezii dau colțu' în câteva săptămâni. Voi sunteți prea firavi, n-aveți putere de muncă!

Hans ridică din umeri, parcă vrând să spună: „Asta rămâne de văzut“. De îndată se deschise cazanul mare cu aburi, iar căruciorul cu bunurile dezinfectate alunecă spre ei:

— Repede, descărcați!

Se conformară. Hainele erau fierbinți, înfiorător de fierbinți, încă la temperatura din cazan. Ieșeau aburi din ele, iar ei își ardeau mâinile și se sufocau în aerul încins. Într-o clipită deveniră uzi leoarcă de transpirație.

Dar *Kapo*-ul îi strunea și de fiecare dată când încercau să ia o gură de aer proaspăt, îi împingea și se răstia la ei:

— Mai repede, idioților!

După ce scosese ră toate hainele din cazan și Hans încerca amețit să-și tragă sufletul în fața clădirii, cineva îl bătă pe umăr binevoitor. Era un evreu polonez, unul dintre băieții care lucrau la dezinfectare.

— *Kapo*-ul nostru e un tip pe cinste, nu-i așa?

Hans îl privi confuz.

— Păi, el a făcut o glumă cu voi, dar tu nu înțelegi ce înseamnă *Lager*-ul de fapt.

— Tu ești de mult aici?

Polonezul îi indică numărul de pe piept: 62.000 și ceva.

— S-a făcut o jumătate de an de când sunt aici, eu am prins vremurile grele. Acum zici că ești la sanatoriu. Aproape că nu te mai bat deloc și dacă nu ești *Muselmann*, nu ești în pericol.

— Cum adică, ce e un *Muselmann*?

— A, tu ești boboc de-a binelea! N-ai auzit niciodată de oamenii ăia care se duc în pelerinaj la Mecca, slabi ca vai de ei, morți de

epuizare, doar piele și os, ca Gandhi? Țștia sunt *Muselmannen*.

Hans înțelese.

— Și lor ce le fac?

— Dacă nu mai sunt în stare să muncească, îi duc la crematoriu. Înainte lucrurile stăteau altfel. Eu lucram la Birkenau. Când ieșeau comandourile și *Kapo*-ul anunța la poartă, de exemplu: „Comandoul construcția de drumuri, două sute șaptezeci de oameni“, atunci SS-istul zicea: „Sunt cu patruzeci în plus“. SS-istul care era la conducerea comandoului și *Kapo*-ul aveau grijă ca în ziua aia să bată până la moarte patruzeci de oameni. Seara, când intram în lagăr, simțeam mirosul de ars al tovarășilor care fuseseră în plus de dimineață. Atunci nu întrebau dacă erau *Muselmannen*. Așa au murit cu miile, și doar cine avea baftă crăpa în alt mod. Închipuie-ți, dimineața opt kilometri dus, seara opt kilometri întors. Toată ziua stătea în apă, uneori până la glezne și alteori până la mijloc, ca să scoți pietriș. La început de iarnă ne întorceam deseori cu hainele înghețate pe noi ca niște scânduri. Ca să nu mai zic de bătaie! Să nu crezi că puteai să te sprijini un minut în lopată, că și apărea un SS-ist care te aranja imediat. Uite!

Își arată piciorul: o cicatrice mare, iar de la mâna stângă îi lipseau două degete.

— Făcute ferfeniță: tovarășul meu fuma o țigară în timpul muncii și eu i-am cerut un fum. Chiar când voia să-mi dea țigara, a venit paznicul. Mi-a tras una cu patul puștii. M-am apărat și mâna mi-a rămas între pușcă și un zid. A doua lovitură a fost pentru amicul meu. Seara l-am cărat inconștient în lagăr. Poate ar fi putut fi salvat, dar apelul a durat atât de mult, trei ore întregi și, în tot timpul ăsta, el a rămas întins pe jos.

— De ce nu a putut fi ajutat?

— Era apelul, și numărătoarea trebuia să fie corectă. Oricât de jalnică îți era starea, trebuia să te numere.

Jacques, evreul polonez, tăcu și privi spre cioturile de la mâna stângă. Hans observă împrejurimile și tresări. În diagonala clădirii de dezinfectare era un *Block* cu zăbrele la ferestre, iar în spatele lor se zăreau femei. Într-adevăr, văzu și inscripția: *Block 10*. Deci aceea era baraca femeilor!

Jacques îi observă tresărirea.

— La ce te uiți?

Hans ezită:

— Cred că soția mea e acolo.

Jacques se miră:

— Ai venit ieri cu soția ta? Atunci așa e, frate, ai un noroc chior!

— Aș putea s-o văd?

— Seara. E riscant, dar dacă-ți iese, merită.

Apoi apăru *Pfleger*-ul, care venise cu ei să ducă hainele.

— Înapoi în *Block*!

Ziua se scurse într-o inactivitate ferventă. Hans ba găsea câte un fir de pai într-unul dintre paturi, ba vedea câte o pată pe vreun geam. Apoi strângea și netezea niște hârtie folosită. Era plictisitor, dar nu se plângea, gândindu-se la mașinăriile acelea umane de muncă de afară și la faptul că fiecare zi pe care o lăsai în urmă nevătămat era o zi care te ducea mai aproape de final.

Aceleași gânduri îl încercau și pe Kalker, un medic din Haga. Hans îl mai întâlneau pe la rudele cărora le era medic de familie. Acum muncea în *Block*-ul 21, *Block*-ul chirurgical. Venise să-și bage nasul, să afle cine erau noii olandezi.

— Da, băieți, le spusese el lui Hans și Van Lier, e ca un duș rece când intri aici. Nu ne-am așteptat chiar la așa ceva.

— De cât timp sunteți aici?

— S-au făcut trei săptămâni. Două săptămâni am stat aici, în sala de internări, și apoi m-au repartizat în *Block*-ul 21.

— Îi asistați pe chirurgi?

Kalker pufni în răs.

— Sigur, după analiza anatomico-topografică a construcției unei latrine, am trecut la activitatea de curățare. Habar n-ai ce complicat și interesant e. De patru ori pe zi speli pe jos și la două zile freci closetele cu nisip. Latrinele mele sunt o încântare pentru ochi. Mă ocup de două: unul pentru pacienți cu douăsprezece closete așezate pe două rânduri și unul cu un rând de șase closete pentru personal. În latrina mică există un loc rezervat pentru somități, *Blockältester*-ul și *Lagerältester*-ul, și din câte se zvonește, din când în când, chiar și *Lagerarzt*-ul. Dar eu n-am avut încă onoarea. Oricum, pe zi stă vreo jumătate de oră în lagăr și probabil că se ține atâta timp. Ar fi nebulie

curată să se așeze pe aceeași budă pe care stau și *Häftlinge*.

Pe Hans îl bucură tonul vesel cu care povestea Kalker.

— Vi se dă suficientă mâncare?

— Păi, merge. De obicei, la supă mai primesc ceva în plus, așa că ajung la un litru jumătate. Și odată ce ai fost repartizat oficial, primești de două ori pe săptămână o porție suplimentară de pâine.

— Câtă mâncare se dă aici exact? Întrebă Van Lier.

— Pe zi, primești un litru de zeamă și o porție de pâine, apoi de două ori pe săptămână patruzeci de grame de margarină, de două ori o lingură cu marmeladă și de două ori o felie de parizer de patruzeci de grame. Dar să n-ai prea mari așteptări! Margarina are doar cincisprezece la sută grăsime, restul e un agent de îngroșare sintetic, și parizerul e mai mult carne jilavă de cal.

— Ce valoare nutritivă au, câte calorii înseamnă astea laolaltă?

— Am făcut un calcul aproximativ, spuse Kalker. Supa nu face prea mult, cam o sută cincizeci, două sute de calorii la litru. Cu toate laolaltă, ajungi pe zi la vreo mie cinci sute de calorii, ceea ce, firește, nu este suficient. Doar în repaus corpul are nevoie de o mie șase sute de calorii. Îți poți închipui, așadar, că cineva care muncește din greu devine rapid un *Muselmann*.

— Dar dacă te uiți la *Pfleger*-i, vezi că arată toți bine, obiectă Hans.

— Firește, dar, în primul rând, mai toți sunt polonezi care primesc pachete, și în al doilea rând, ei sunt cei mai mari „organizatori“, sau să le spunem mai bine hoți. Nu poți pricepe asta din prima, îți trebuie câteva săptămâni, ca să-i observi. *Pfleger*-ii distribuie supa. Bolnavii primesc zeama apoasă, de deasupra. Pușinii cartofi și fasolea din supă le rămâne astfel *Pfleger*-ilor.

În acel moment intră un bărbat înalt. Era mai în vârstă, avea sigur peste șaiszeci de ani. Mergea puțin adus de spate și pe nas avea un lornion demodat.

De Hond sări în picioare:

— Bună ziua, domnule profesor!

Hans înțelese că era profesorul Samuel. Se prezentă și așteptă să vadă cum avea să decurgă discuția. Întrebările obișnuite: sosirea, știri politice și așa mai departe. Hans îi povesti despre transport și venirea

lor la Auschwitz. Reuși să aducă vorba despre Friedel.

Profesorul mușcă momeala:

— Într-adevăr, am stat deja de vorbă cu unele dintre noile femei olandeze, dar nu-mi amintesc numele Van Dam. Încercați să-i vorbiți la fereastră soției dumneavoastră, dar aveți grijă. Îi voi transmite salutări.

Hans ar fi vrut să-l roage pe profesor să-i dea o scrisoare din partea lui, dar se abținu. Avea nevoie de el pentru favoruri mai mari.

— Mergeți des în baraca femeilor?

— În fiecare zi, acolo lucrez.

Hans făcu pe prostul.

— Dumneavoastră sunteți medicul care le tratează pe femei?

— Nu chiar, eu îndeplinesc diferite sarcini. Femeile de acolo sunt, într-un anumit sens, material de studiu.

— Nu este ceva neplăcut pentru femei?

Profesorul intră în defensivă.

— Sunt anumite experimente foarte neplăcute, poate chiar vătămătoare pentru ele, dar eu fac ceva cu totul diferit. Am reușit să conving SS-ul să efectueze o cercetare asupra cancerului uterin, pentru care am nevoie de un număr mare de femei și, astfel, ele nu sunt folosite pentru celelalte experimente neplăcute.

Hans dădu din cap a înțelegere. Era destul de sceptic în privința bunelor intenții ale profesorului, dar nu voia să lase această impresie. Avea nevoie de el.

— Judecați pe cont propriu, continuă Samuel. Le extrag femeilor o bucată mică din membrana mucoasă a colului uterin și analizez acea mostră la microscop. La o parte dintre femei găsim astfel anumite anomalii ale țesutului. Vedem celule care deviază considerabil de la normă. Părerea mea este că din aceste celule se dezvoltă mai târziu cancerul. Astfel, sper că voi depista cauza formării tumorii.

Judecând după ce povestea profesorul, testele nu păreau să le facă femeilor prea mult rău. Singurul lucru pe care Hans nu-l înțelegea era scopul. Cercetătorii japonezi aplicaseră deja gudron pe pielea șoarecilor albi, putând să urmărească cu precizie schimbările ulterioare apărute. Acest lucru dusese la apariția unui cancer artificial. Gudronul conținea deci substanțe carcinogene, substanțele care

produc cancerul. Dar și practica medicală le arătase doctorilor deja un fenomen analog: cancerul la buze și la limbă apărea la cei care fumau des pipă. Înainte, se considerase că apărea din cauza aspiratului, dar între timp se dovedise că era produs de fapt de compușii de gudron care se formau în tubul pipei.

Oricum, lui Hans nu i se părea sub nici o formă acceptabil să folosești oameni împotriva voinței lor pentru vivisecție, oricare ar fi fost utilitatea testelor, dar nu îndrăznea să judece, pentru că nu cunoștea încă suficiente fapte și îl interesa mai mult altceva.

— Femeile olandeze nou-venite vor fi supuse și ele acestor experimente?

— Negreșit, răspunse Samuel. Dar o pot ajuta pe soția dumneavoastră. O voi trece pe lista mea, ca să nu cadă în mâinile altora și o voi ține în afara oricărui pericol, cât timp voi putea.

Hans îi mulțumi profesorului și se simți ceva mai ușurat. Firește că nu știa cât valora acea promisiune, dar măcar ceva obținuse. Deocamdată, Friedel avea să fie ferită.

---

26. Alinierea pentru vizita la doctor! (germ.)

27. Rang paramilitar în cadrul SS; caporal (germ.).

28. Medicii pentru deținuți (germ.).

29. Recuperare în bloc (germ.).

Între timp se lăsase seara, iar luminile de la gardul de sârmă ghimpată erau aprinse.

Își făcu apariția *Stubenältester-ul*³⁰, un *Pfleger* gras. Le strigă celor doi nou-veniți:

— Comandoul de cadavre!

De Hond rânji:

— Asta-i o corvoadă frumușică, suflecați-vă mânecele pentru mocirlă.

Cei doi ieșiră din baracă, unde-i aștepta o camionetă mare a cărei platformă de încărcare era acoperită cu tablă zincată. Cărătorii de cadavre scoteau trupurile din beci. Câte două pe o targă. Nu era greu să care două cadavre simultan, căci acei oameni costelivi, muncii până la epuizare, fuseseră încă din timpul vieții niște schelete, piele și os.

Cărătorii apucau cadavrele unul câte unul, de brațe și de picioare, și le azvârleau în camionetă, unde Hans și Van Lier trebuiau să le stivuiască. Când aterizau, cadavrele alunecau de la sine până în capătul platformei, fiindcă tabla devenise lucioasă de la umorile care se scurgeau din cadavre. Hans și Van Lier săreau într-o parte ca trupurile să nu li se atingă de haine. După ce cadavrul ajungea în spate, îl ridicau și-l așezau cu grijă peste maldăr, sărind apoi repede într-o parte, căci următorul aluneca deja spre ei. Cum cărătorii făceau tot posibilul să arunce cadavrele direct spre Hans și Van Lier, ei dansau permanent în camionetă dintr-o parte în alta. Era o îndeletnicire lugubră.

Se întunecase aproape de tot, iar lumina bătea de la sârma ghimpată. Cadavrele alunecau neconținut în camioneta în care erau urcați cei doi dansatori. Mâinile lor deveniseră atât de unșuroase și mânjite, încât abia reușeau să nu scape leșurile. Nici vorbă să le împiedice să li se atingă de haine.

Când se întoarse în sala de internare, Hans se simțea îngrozitor de murdar. Se spălase pe mâini cu apă rece, dar săpun nu avea și nimeni nu a vrut să-i împrumute. Să-și curețe hainele nici nu încăpea vorba.

În spălător erau pictate lozinci frumoase: „*Reinlichkeit is der Weg zur Gesundheit*“³¹, „*Halte dich sauber!*“³² și altele la fel de încântătoare. Așa mergeau lucrurile la nemți; devisa trebuia să

înlocuiască realitatea, iar, dacă repetai suficient de des o lozincă și o lipeai pe toți pereții, pe termen lung toată lumea avea să o creadă. „*Wir fahren gegen England*“³³, „V=Victorie“, „*Die Juden sind unser Unglück*“³⁴.

Tibetanii au moriști din hârtie cu rugăciuni pe ele. Moriștile se învârt în vânt și astfel rugăciunea se repetă la nesfârșit. Dacă fuseși în spălător și te clătiseși cu apă rece, n-aveai decât să citești de trei ori „*Halte dich sauber*“ și treaba era ca și făcută. Hans ar fi preferat să fie la tibetani. Germanii îi întreceau în civilizație doar la tehnicile de crimă.

În sala de internări, De Hond îl căuta deja.

— Hai cu mine, Van Dam, e aproape întuneric. Mergem în *Block-ul 10*.

Ajunseră pe *Birkenalle*, pe unde umbla de colo-colo o grămadă de oameni, fără țintă. În apropiere de *Block-ul 10* erau câțiva bărbați. De Hond se duse la ei și făcu prezentările:

— Colegul Adriaans.

Adriaans îl asaltă pe Hans cu întrebări despre Westerbork și despre socrii lui, dar acesta abia dacă-l auzea. Se uita țintă la ferestrele cu zăbrele, aflate la zece metri distanță, la care din când în când apărea un chip de femeie.

Adriaans îi tot vorbea. Era acolo de câteva luni, avusese un noroc chior. Ima era în acel *Block*, lucrând ca infirmieră, iar el fusese repartizat la Institutul pentru Igienă, mai precis: *Serologischen Labor des Hygiënisch-Bakteriologische Untersuchungsstelle der Waffen-SS und Polizei Südost*.³⁵ Acolo se efectuau toate analizele de laborator din lagărul acela și din celelalte lagăre SS din apropiere. Era o muncă relativ normală, deși îl presau întruna laboranții SS. Apoi, fără să se întoarcă, spuse:

— Bună, Ima, bună iubita mea, cum ți-a mers azi?

La ultima fereastră care dădea spre *Birkenallee* apăruse o tânără femeie. Avea pe cap un batic roșu și purta un șorț alb. Îi răspunse aproape imperceptibil.

Apoi Hans nu se mai putu stăpâni. Strigând, o rugă pe Ima să o caute pe Friedel, însă bărbații îi traseră un ghiont și-l făcură să înțeleagă că trebuie să tacă. La cel mult cincizeci de metri era capătul

lagărului, iar în turnul de după primul rând de sârmă ghimpată se afla paznicul. Un cuvânt rostit prea tare unei femei, o împușcătură și idila avea să ia sfârșit pentru totdeauna.

Să aștepte nu fusese niciodată punctul forte al lui Hans, însă acum avea impresia că aștepta de ani de zile și nu mai putea suporta tensiunea. Atmosfera era încărcată, se lăsa amurgul, iar la ferestre siluetele feminine se conturau ca niște figurine dintr-un vechi teatru de umbre. Era zăpușeală, iar misterul plutea în seara de sfârșit de vară. Tinerii bărbați lăncezeau acolo, la acel mare harem, precum într-o povestire din *O mie și una de nopți*, plini de dorință pentru alesele lor.

Și deodată răsună vocea ei, melodioasă precum cântecul dintr-un minaret îndepărtat în noaptea orientală liniștită. Precum un vis plin de tristețe și dorință, duios ca șoptitul îndrăgostiților într-un ungher ferit și melancolic, și la fel de deznădăjduit precum cântarea imamului adresată Profetului, cu trupul încovoiat în rugăciune.

— Hans, dragostea mea, slavă Domnului că ești și tu aici!

— Micuța mea Friedel, acum că suntem împreună se schimbă tot!

Încercă să-i deosebească silueta, dar în lumina din ce în ce mai slabă, femeile cu batice roșii căpătaseră mai mult curaj și se înghesuiau acum la ferestre, semănând leit între ele. Hans îi spuse asta.

— Îmi dau jos baticul să vezi imediat ce frumoasă m-am făcut.

Iat-o pe iubita lui, acolo, la a doua fereastră. Hans zâmbi. Firește că era frumoasă. Mereu o va considera la fel de frumoasă, fie că avea păr sau era rasă în cap, iar dacă avea să mai fie a lui vreodată, va fi la fel, chiar dacă fusese vătămată.

— Cum e la voi în *Block*?

Bărbații îl înconjuraseră pe Hans în așa fel încât paznicul să nu-l poată vedea și el să se poată exprima cu mai multă libertate.

— Ah, dragule, nu e rău aici. Nu te pun să muncești și e curățenie.

— Friedel, am vorbit cu profesorul. Să nu-ți fie frică, spune că te va cruța de vreme ce ești soție de medic.

— Asta e bine, pentru că am auzit că aici se întâmplă lucruri înfiorătoare.

Hans observă că femeia de lângă Friedel o înghiontea. Aparent nu era voie să vorbești despre lucrurile acelea.

— Friedel, iubito, eu sunt la infirmerie, și acolo e destul de

suportabil...

Și, brusc, întâlnirea lor se sfârși. Se auzi un fluierat, iar tinerii îi dădură un brânci lui Hans. Intrară pe *Birkenallee* și nu mai dădură atenție barăcii femeilor.

Un bărbat veni spre ei.

— Eu am fluierat, Claussen e în lagăr.

Claussen era *Rapportführer*-ul.³⁶ Venea la ore neregulate în lagăr pentru a-i putea raporta seara *Lagerführer*-ului cum stăteau lucrurile. Era un german veritabil, înalt, blond, parcă scos dintr-un album foto. De dimineață era hain, iar seara foarte periculos, pentru că de obicei era beat.

Pornirea spre cruzime, suprimată sistematic în omul civilizată în primii ani ai copilăriei prin educație și de mediul înconjurător, se trezea în poporul german. Morala național-socialistă, combinată cu un consum corespunzător de alcool, îl transforma pe om în diavol. De fapt, astfel este jignit diavolul, căci răzbunarea lui e echitabilă. El e călău doar când pedeapsa e meritată, sau ca în *Faust*, atunci când este îndreptățit printr-un contract de vânzare-cumpărare. Dar nazistul dă năvală peste victimele lui neputincioase fără nici un fel de justificare.

La fel se petrecură lucrurile și în acea seară. Tinerii îl observau pe *Rapportführer* de la o distanță sigură. Oricine se apropia de el își primea porția, un șut sau o lovitură, iar cei care nu se îndepărtau suficient de repede erau puși la pământ și făceau cunoștință cu teribilele cizme din piele ale lui Claussen.

Însă își făcu apariția Willy, *Lagerälteste*-ul, cel mai în vârstă dintre ei și reprezentantul *Häftlinge*-ilor. Se apropie zâmbind de Claussen, cu bereta în mână. Cel atât de temut ezită o clipă, dar când îl văzu pe bărbatul care-i făcea un semn dezinvolt și prietenos din cap se liniști. Îl bătu pe *Lagerälteste* jovial pe umăr și plecă alături de el. Aveau să bea împreună un păhărel.

Lagărul răsufila din nou ușurat: Willy salvase situația. Willy era un tip de treabă. Simțea că era de datoria lui să le țină partea *Häftlinge*-ilor și avea curaj să riște pentru asta. Era german, dar se afla deja de opt ani în *KZ*, acuzat de comunism.

Ei bine, Dering nu era la fel. Dering era „cel mai bătrân“ din infirmerie. „Bătrânii“ erau aleși de SS-iști din rândul deținuților. Hans

l-a întâlnit în dimineața următoare.

— Care e specializarea ta?

Îi răspunse succint. Simțea repulsie pentru acest bărbat, trântit nonșalant în scaun și adresându-i-se unui coleg ca unui băiat poznaș.

— Ajunge! Așteaptă pe coridor!

Pe coridor erau diferiți *Häftlinge*. Cei mai mulți erau tineri polonezi, așteptând să fie propuși responsabilului spitalului pentru postul de infirmieri. Printre ei trei evrei: Hans, medicul rezident Van Lier și un bărbat mai în vârstă, care se prezentă drept dr. Benjamin, medic pediatru din Berlin. Venise cu același transport ca Hans, dar fusese preluat imediat după dezinfectare de profesorul Samuel, în spital. Îl cunoștea pe profesor încă din băncile facultății.

După ce ultimul polonez se înfățișase în fața responsabilului infirmeriei, apărură un funcționar cu o listă. Îi puse pe doctorii evrei într-o parte și-i luă pe polonezi cu el. După câteva minute, se întoarse.

— Trebuie să stați întâi în carantină. După aia, puteți fi repartizați în *Krankenbau*.

Cu o zi în urmă, când Hans ieșise de la *Lagerarzt*, crezuse că fusese deja repartizat, dar De Hond îl avertizase: „De neamț ai scăpat, dar nu și de polonez“.

Din păcate, se dovedea că De Hond avusese dreptate.

Lagerarzt-ul îi primise, dar polonezul, șeful infirmeriei, îi ducea de nas cu carantina. Avea să se mai întoarcă vreodată în infirmerie, sau fusese totul doar un pretext din partea responsabilului?

Pe Hans îl cuprinsese teama. De ce nu-i băgaseră în carantină și pe polonezi? De ce doar pe cei trei evrei?

---

30. Responsabilul încăperii (germ.).

31. Curățenia e calea către sănătate (germ.).

32. Rămâi curat! (germ.)

33. Pornim spre Anglia (germ.)

34. Evreii reprezintă nenorocirea noastră (germ.).

35. Laboratorul serologic al punctului de cercetări igienic-bacteriologic al *Waffen-SS* și al Poliției din Zona de Sud-Est (germ.).

36. Ofițerul *SS* care se ocupa de apeluri (germ.).

În carantină, Hans cunoscuse viața din *Lager*. Împărțea cu bătrânul dr. Benjamin și cu un rus ultimul etaj din cele trei ale patului suprapus. Dimineața, la patru și jumătate, bătuse marele gong de pe acoperișul bucătăriei, iar în nici zece secunde se dezlănțuie agitația. Cu toții săriră în picioare și coborâră din pat; apoi *Stubenältesten*-ii urcară ca să verifice dacă nu cumva mai rămăsese vreunul în pat, care să fie dat apoi jos în bătaie.

Se aliniară după aceea la capătul lungului șir din culoarul central. Acea oră petrecută așteptând să se spele reprezentase pentru Hans o încercare grea. De obicei, când se trezea, avea imediat nevoie la toaletă, toată viața funcționase așa. Iar acum trebuia să stea o oră la coadă, îmbrăcat doar într-o cămașă, fără nici o șansă să se sustragă un minut. Dacă încercai să-i spui ceva *Stubenältester*-ului sau paznicului de la ușă, te alegeai doar cu niște palme.

Dar și acel ceas se sfârși. La ușă ți se dădea apoi o pereche de sandale de lemn și coborai. Acolo se aflau latrina și spălătorul. La closet stătea *Scheissmeister*-ul³⁷, care avea grijă ca nimeni să nu facă murdărie. Avea un baston în mână, pe care nu se sfia să-l folosească. La spălător era *Bademeister*-ul³⁸, și el tot cu baston. Pe pereți, lozinci: „*Sauberkeit ist der halbe Weg zur Gesundheit*“³⁹ și alte minunății. *Sauberkeit*: câțiva stropi de apă rece fără săpun, iar cămașa ținea loc de prosop. După spălare venea controlul și vai de cel care nu era curat!

Apoi erau puși să-și facă patul. Paturile acelea erau în întreaga Germanie ceva deosebit. Nu erau destinate în primul rând dormitului, ci mai degrabă privitului. Și nu conta câtuși de puțin dacă paturile erau murdare, dacă salteaua din paie era mai mult goală sau dacă în acel pat tocmai stătuse un bolnav sau un mort, ceea ce conta era să fie „*gut gebaut*“⁴⁰, fără nici o cută, fără un fir de pai pe el.

Iar apoi te așezai la coada uriașă care trecea prin spatele paturilor, printre două sute de polonezi și ruși, pentru un strop de cafea. Fie că ți-era sete, fie că nu, trebuia să stai la rând. Erau prea puține gamele, deci împărțeau cafeaua cu încă cineva și trebuia să te grăbești, fiindcă erau și alții care așteptau aceeași gamelă. „*Halte dich sauber*“ scria pe pereți, dar beau toți din același recipient. Își sorbeau cafeaua din el și mâncau supă cu o bucată de lemn pe post de lingură.

Hans își aminti de povestea cu pastorul care stă la masa țăranilor

din parohie și împarte fiertura de orz dintr-un castron comun. După ce ia o bucată în gură, țăranul îi spune: „Scuipați-o înapoi, părinte, era rândul meu.“ Oare în aceste gamele ce se scuipase înapoi?

Hans lua situația cu un oarecare umor. Însă dr. Benjamin nu. Bătrânul era doborât. Nu suporta să fie persecutat și bătut întreaga zi, mai ales fiindcă tocmai din cauza neajutorării sale primea cele mai multe palme. După ce luaseră cafeaua, firește că nu reușea să-și înghită suficient de repede porția. Îl costă o palmă. După cafea, răsună ordinul: „Toți la paturi!“ Pe dr. Benjamin îl costă un șut.

După aceea, stăteau în șezut câteva ore, în paturi, în timp ce deținuții privilegiați spălau podeaua. Erau privilegiați, câștigând, astfel, un polonic suplimentar de zeamă. Hans se plictisea, el era un om foarte activ. Dar își aminti cuvintele lui Leen Sanders: „Fiecare zi petrecută în carantină e bună. La fel de multă mâncare ca în comandouri, dar fără muncă“.

Sigur, îți cruțai puterile, dar îți toceai nervii. Așteptai cafeaua, așteptai supă, așteptai bățile și răcnetele.

Din când în când, ieșeau și în timpul zilei. Era plăcut între *Blockuri*, dar în soarele de septembrie după-amiezile deveneau un cuptor. Când ieșea, se întâmpla un singur lucru bun: Hans se afla într-o încăpere printre ruși și polonezi, cu care nu putea schimba un cuvânt. El și dr. Benjamin erau singurii evrei, și chiar și ceilalți deținuți se purtau dușmănos cu ei. Dar afară întâlneau oameni din celelalte săli de carantină. Erau cehi și austrieci și cel mai frumos era că mereu găseai pe cineva dispus să-ți explice că războiul avea să mai dureze maximum trei luni.

Iar apoi, după trei zile, veni și cea mai mare bucurie: un pachet de la Friedel. Câteva felii de pâine cu margarină și gem. În carantină primeai doar bucăți de pâine, dar acele felii erau tăiate frumos, între ele găseai bine întinse margarina și gemul, erau pregătite de o mână de femeie, cea a soției sale.

Erau atât de aproape, la cel mult trei sute de metri, dar la uși se aflau paznicii și dacă l-ar fi prins încercând ceva, i-ar fi dat o bătaie pe cinste. Asta ar fi îndurat, dar ar fi putut și să-i facă un raport la SS-iști, ceea ce ar fi însemnat comandoul disciplinar, iar asta nu putea risca. Trăi așa o săptămână, captiv în tensiunea de a nu face nimic, de a

aștepta, a primi pâine și bătaie, de a se plictisi și a tânji.

După o săptămână veni schimbarea...

---

37. Supraveghetorul latrinei (germ.).

38. Supraveghetorul spălătorului (germ.).

39. Spală-te și deja ai ajuns la jumătatea drumului către sănătate (germ.).

40. Bine făcut (germ.).

Era cald printre *Block*-uri, foarte cald. De-a lungul *Block*-ului 13 se întindea o fâșie îngustă de umbră, care se lărgea lent, căci așa trecea ziua nesfârșită cu soare arzător. Pe acea fâșie îngustă se înghesuia jumătate de Europă Centrală și de Est. Cealaltă jumătate nu-și mai putea găsi un loc la umbră și se lăsa pe vine, rezemată de zidul bătut de soare al *Block*-ului 12, sau se lungea, de-a valma, în praf. Trunchiurile goale erau murdare, un amestec soios de nisip și transpirație. Se dormea cu beretele pe față.

Hans prefera căldura soarelui celei a trupurilor chircite pe fâșia umbroasă. Umbla fără țință alături de Oppenheim, care ținea prelegeri cu subiectul său preferat: sfârșitul războiului din pricina deficitului de petrol.

Apoi răsună o voce puternică: „Toți cei cu pantofi de lemn la aliniere!“ Hans șovăi. El era unul dintre pușinii cu pantofi. Toți ceilalți veniseră direct de la dezinfectare în carantină și încă umblau în sandale.

Șovăirea se dovedi catastrofală, căci deja apăruse *Blockältester-ul*, cel care urlase. Îl târî pe Hans după el, înjurând și răcnind, fiindcă își dăduse seama că Hans ar fi vrut să se sustragă. Erau cincisprezece oameni. Cei mai mulți polonezi; tineri voinici, bine făcuți, hrăniți ca lumea acasă. Se duseră doi câte doi spre *Block*-ul 1, unde îi așteptau niște remorci pe care le traseră spre poartă cu ajutorul unor curele prinse cu sârme. *Blockältester-ul*, care-i supraveghea, anunță: „*Häftling 27903 mit 15 Häftlingen zum Strassenbau*“⁴¹.

Deci asta era: *Strassenbau*. SS-istul consemnă comanda într-un registru aflat în spatele tejghelei de la *Blockführerstube*. Apoi își văzură de drum.

Hans zâmbi când își aminti de ziua sosirii, cu o săptămână înainte. Mașinăria aceea umană care trăgea remorcile. Acum și el trăgea, și el era una dintre roțițele acelei mașinării din cincisprezece elemente și, dacă pentru o clipă nu trăgea cu suficientă putere, primea imediat un șut de la polonezul din spate.

„*Dalej, dalej!*“, strigau polonezii, „*Davai bistro!*“, rușii, „*Los, Schweinehunde!*“⁴² răcnea *Blockältester-ul*, iar, dacă trecea pe acolo un SS-ist, zbiera de două ori mai tare și-l lovea pe cel mai apropiat deținut cu un baston, pe spate sau în cap, nu conta, de vreme ce trebuia să dovedească ce *Blockältester* harnic era.

Așa mergeau lucrurile pretutindeni la naziști. SS-iștii zbierau la toți, inclusiv la *Blockältester-i*, *Blockältester-ii* zbierau la polonezi și-i loveau, iar aceștia îi alegeau la rândul lor pe cei mai slabi ca să zbiere la ei. În cazul lor: Hans și un evreu polonez, cu numele de Leib. Ei nu le răspundeau. Hans simțea că polonezii zbierau pentru a elibera tensiunea acumulată fiindcă alții zbierau la ei. Führerul zbiera la generali, care îndurau ușor, zbierând la rândul lor la ofițeri. Iar ofițerii zbierau și ei la soldați. Precum o bilă de biliard care se oprește la impactul cu o altă bilă, tot așa se linișteau soldații, zbierând și ei la deținuți și lovindu-i.

Blockältester-ul îi lovea pe polonezi, iar polonezii pe Hans. Astfel, lovitura Führerului ajungea la Hans, iar de acolo nu mai era periculoasă, întrucât Hans era neputincios. La fel de neputincios era și când ajunseră la dealul cu pietriș. Sarcina era să încarce pietrișul în două ture, dar el lucra la foc continuu și când făceau schimb, iar el voia să lase din mâini lopata, nu exista nimeni care să i-o preia. Logic: $15 = 7+8$, opt munceau, șapte făceau cu schimbul, deci al optulea nu avea pe nimeni care să-l elibereze, iar Hans era mereu al optulea. I se plânse lui Leib, care le spuse ceva în polonă celorlalți. Aceștia râseră, dar nu se întâmplă nimic.

Făcură multe drumuri dus-întors cu remorcile, luând pietrișul de afară și aducându-l în lagăr, unde alți deținuți din carantină îl foloseau pentru a acoperi drumul. Hans era ud learcă. Avea bășici în palme de la lopată, iar picioarele îl usturau din cauza marginii pantofilor din lemn care-i jupuiau pielea neprotejată. După ce polonezii îl tot împinseseră în față de nenumărate ori, se duse la SS-istul care păzea dealul de pietriș. Însă nu i se dădu șansa să se plângă. Domnul *Sturmmann* nu dorea să fie deranjat. Hans încasă reținut palma peste față, iar lucrurile o luară de la capăt, cu îmbrâncelile *Blockältester-ului*, cu batjocura polonezilor.

Când sosiră în lagăr, după cel de-al șaselea drum cu remorca plină, toate celelalte comandouri le-o luaseră înainte. Bărbații erau aliniați în fața *Block-urilor* la apel. Din toate părțile se răcnea la ei să se grăbească, ridicându-se pumnii a amenințare, iar ei trăgeau remorcile mai mult alergând, în timp ce ofițerii de care treceau reușeau să le împartă niște lovituri.

Gâfâind, ajunseră la *Block*-ul de carantină. Lăsară acolo remorcile și se grăbiră să urce. Pe coridoare bărbații se aliniaseră deja de mult pentru apel. Din toate părțile se auzeau înjurături, iar toți responsabilii de încăperi îi loveau – de parcă fusese vina lor că trebuiseră să muncească prea mult!

Apelul dură timp îndelungat. SS-istul fusese deja la inspecție, dar ei încă așteptau în picioare. Hans era amețit. Inima nu i se mai liniștea. Simțea în continuare un nod în gât, iar picioarele jupuite îl usturau atât de tare, că lacrimile nu conteneau să-i țâșnească din ochi. Și dacă din când în când se lăsa pe vine sau voia să se sprijine de paturile din spate, se găsea imediat un „tovarăș“ care să-i dea un brânci, amintindu-i să rămână în poziție.

După apel, se trecu direct la împărțirea pâinii, iarăși la o coadă ce părea nesfârșită. După pâine, cafeaua. Linse stratul subțire de gem de pe felia de pâine. Bău cafeaua, dar pâinea nu reușea s-o înghită. Își spuse că mai târziu, după ce va fi stat puțin culcat, îi va reveni sigur pofta de mâncare. Se pregăti, dezbrăcându-se și întinzându-se pe saltea. Somnul îl cuprinse ca o mântuire, o eliberare din hățurile care-l înlănțuiseră la remorcă. Lopata îi fusese luată din mâini, durerea se potolise și dorința se stinse, fiindcă se cufundă adânc în lacul întunecat al lipsei de cunoștință.

Brusc, un răcnet, un șoc: „*Alle aufstehen!*“⁴³

Ce să fie? Confuzie stârnită de gândurile acelea întoarse din adâncul nemărginit? Strigase mama? Era un incendiu? Un bolnav? Avea febră? Aproape că nu se putea urni. Apoi deveni totul clar, lucrurile se limpeziră. Rusul cu care împărțea patul îl scutură cu putere.

„Inspecție la picioare!“

Ce mai era și asta? Cuprins de disperare și oboseală, adormise fără să se spele. Acum era în toiul nopții, iar el era murdar pe picioare. Dar de data asta, avu noroc. SS-istul era beat turtă și vederea încețoșată. Îl sări pe Hans, care după o jumătate de oră era din nou în pat și adormise imediat.

Dimineața, la ora patru, nu era odihnit. Mușchii, pielea toată, peste tot simțea durere. Spera că nu avea să fie pus din nou la muncă. Dar era o speranță deșartă. La aliniere, responsabilul de încăpere apăru cu

un bilet pe care erau notate schimburile, iar Hans era din nou la rând.

De data asta, avea să fie pentru o zi întregă. Unsprezece ore de încărcat pietriș, cărat pietriș, descărcat pietriș. Din când în când, puțină variație – pietrișul trebuia împrăștiat pe noul caldarâm sau vechiul strat trebuia cernut. După aceea, înapoi la remorci.

Hans se ținea bine. Nu contenea să muncească, deși spatele părea că i se descompune, deși lopata din mâini i se părea a fi din plumb încins. Însă era singura cale, căci polonezii, văzând că nu renunță, deveniseră treptat mai binevoitori, luându-i chiar din când în când lopata din mână. Totuși, acele câteva minute de odihnă nu-l ajutau prea mult. De îndată ce trebuia să se apuce din nou de treabă, era atât de înțepenit, încât fiecare mișcare solicita un efort înzecit.

Însă și acea zi se sfârși, și următoarea la fel, și a patra, iar zilele treceau fără mari incidente. Câte o palmă sau un răcnet, vreo înjurătură. Dar cine le mai număra? Apoi oboseala și durerea tot mai mare, dar ce mai conta? Rănile de la picioare supurau. La *Sanitäter*⁴⁴ îl unse cu niște Sepso – un înlocuitor de iod –, dar la ce bun? Ochii i se inflamaseră de la nisip și soare, dar cui îi păsa? O singură dată se declară bolnav la raportul de dimineață, dar *Sanitäter* râse de el: „Pentru zgârieturile astea?”

Mai era și foamea! Foamea atotprezentă! Ce înseamnă o bucată de pâine și un litru de supă pe zi? Și ce mai supă! Apă fiartă cu niște sfeclă sau cu napi tocați. Pe alocuri, o jumătate de cartof la un litru de zeamă, asta dacă primeai de la fundul cazanului, dar asta responsabilii încăperilor păstrau pentru ei și pentru prietenii lor. Uneori făceai rost, dacă aveai noroc sau printr-un prieten, de încă un litru, dar, de fapt, era mai bine să nu-l bei. Era mai bine să nu înghiți prea multă zeamă, fiindcă, după o săptămână sau două, toți bătrânii – în lagăr asta însemnând de la patruzeci la patruzeci și cincizeci de ani în sus – aveau edeme la picioare. Ce s-ar fi ales de el, cu toate rănile lui, dacă făcea edeme? Nu s-ar mai fi vindecat niciodată!

În a cincea zi – tocmai trăgeau o remorcă plină – evenimentul! Din stânga, de pe drumul lăturalnic, veneau niște femei. La cincizeci de metri de intersecție, au fost obligați să oprească remorca, ca să nu intre în contact cu femeile.

Hans își ținu respirația, în timp ce privea atent. Apoi, pierzându-și

orice urmă de înfrânare, strigă:

— Friedel!

Își aruncă frâiele și goni în direcția femeilor. Însă abia făcuse câțiva pași că Leib, evreul polonez, îl și opri, aducându-l la realitate.

— *Du Idiot*, o să te caftească până n-o să mai poți sta în picioare!

Hans îi răspunse că-i e indiferent.

— Dar o s-o bată și pe ea!

La acest argument cedă. Privi pieziș înspre *Blockältester*, care-i supraveghea, dar acesta nu observase nimic, pentru că el însuși înaintase puțin să se uite la femei.

Friedel însă îl zărise și-i făcea cu mâna de la depărtate, cu mișcări precaute. Își închipuia că-i spunea: „Sunt tot aici, te gândești din când în când la mine?“ Iar el răspunse: „Ah, sunt atât de obosit, prea obosit ca să mă gândesc la tine. Dar tu, tu trebuie să te gândești la mine, doar așa vei suporta“. Acesta era adevărul și-i făcu la rândul lui cu mâna, discret, încercând să-i transmită că o înțelesese, că avea dreptate și că el va continua să se zbată, purtându-i imaginea în fața ochilor.

Urmară zile și mai grele. Vremea se schimbă, se făcu mai răcoare. La început, i se păru o ușurare. Pielea nu-l mai ustura la fel de tare, își simțea mușchii mai relaxați și nu mai rămânea fără suflu la fel de repede ca pe caniculă. Dar apoi veni ploaia, iar îmbrăcămintea nu-l apăra: purta o haină subțire de in și o cămașă. Era ud până la piele.

Dar nu asta era cel mai grav. După două zile de ploaie, nu se mai distingea nimic din drum. Tot drumul spre dealul de pietriș devenise o amestecătură de bălți și de porțiuni de noroi lipicios. Apa îi ajungea mai sus de glezne. Pantofii i se împotmoleau în noroi și roțile se înfundau în clisă până la șasiuri.

Însă remorcile nu puteau sta în loc. Dacă rămânea blocat cu transportul lui în mocirlă, *Blockältester*-ul știa cum să-și folosească bastonul. Iar în dățile în care furia *Blockältester*-ului nu era suficientă ca să pună remorca din nou în mișcare, apărea un SS-ist care se descurca mai bine. Acesta se aventura prin mizerie și-i trăgea celui pe care-l găsea primul un șut cu cizmele, de-i acoperea pe toți de stropi de noroi. Aceștia apucau spițele roților și trăgeau și învârteau de ele, iar *Sturmmann*-ul zbiera și-i bătea, iar *Blockältester*-ul râdea, demonstrând că aprobă abordarea *Sturmmann*-ului. Astfel, cum-

necum, remorcile tot se mișcau. Căci, deși bărbații erau uzi și oboșiți, după o săptămână-două de muncă, nu erau sleiți de puteri, căci dacă trebuie, atunci se poate. Cu toții aveau deja zgârieturi și cucuie de la palmele încasate, dar nici unul nu era încă cu adevărat rănit.

Însă ei știau că se putea și altfel. Nu-l lovise ieri la apel *Blockführer*-ul, SS-istul care supraveghea *Block*-urile, pe un tânăr țigan atât de tare, încât îi făcuse o rană deschisă pe tot obrazul? Motivul: nu era aliniat cum se cuvine. După apel, fuseseră nevoiți să-l ducă la *Krankenbau*.

Aproape în fiecare zi primeai vești despre bătăi și răni și, de aceea, deținuții se străduiau și mai mult. Înfruntând un SS-ist furios, în fața căruia toți erau într-un pericol egal, se năștea totuși un sentiment de colectivitate. Polonezii îl încurajau pe Hans, iar Hans voia să-i ajute pe polonezi. Nu mai simțeau durerea loviturilor, ci doar voința înverșunată. Aveau să scoată remorca! „*Hau ruck!*“ „*Hau ruck!*“⁴⁵

Cincisprezece perechi de brațe de bărbați biruiau într-o luptă pe care doi cai sigur ar fi pierdut-o. Însă acum încă mai erau puternici, încă mai aveau rezerve. Seara, întins în pat, Hans își imagina ce s-ar întâmpla într-o săptămână, într-o lună. Se simțea bolnav, se dezbrăcase de cămașa udă, dar tremura de la febră, acoperit de cea pătură subțire pe care trebuia s-o împartă cu alți doi bărbați. În ciuda căldurii din încăpere, în ciuda mulțimii de bărbați înghesuți, tremura. Ce avea să se aleagă de el?

Polonezii, care erau în lagăr de mai multe săptămâni, primeau des pachete de acasă. Rușii căpătau des mâncare adusă de prieteni din lagăr. Nimeni nu era la fel de dibace la „organizat“ precum rusul. Chiar de stăteau și zece SS-iști la bucătărie, rusului nu-i era frică și reușea cumva să-și umple buzunarele cu cartofi. De fiecare dată se descurca să ațâțe un foc ascuns ca să-i fiarbă. Însă nici tovărășia nu era la nimeni atât de mare ca la ruși, căci rusul găsea mereu un prieten în carantină cu care să-și împartă prada.

Dar de Hans cine avea grijă? Și de puținii olandezi din carantină? Observase deja că nu erau văzuți prea bine în lagăr. Evrei sau ne-evrei, toți olandezii erau considerați blegi și leneși. Poate că aveau dreptate. Olandezul e un om liniștit și cumpătat, el nu e obișnuit să fie zelos, să-și atingă scopul prin șiretlicuri sau să se lase mânat de la

spate. Și de ce să fi fost plini de râvnă în fața acelei munci de sclav? Era inutilă, iar zelul însemna ori nebunie, ori industrie de război. Așa că olandezul nu putea fi decât leneș.

Însă din aceste motive, aproape nici un olandez nu ocupa un post de unde să poată pune ceva la cale. Nici măcar unul nu lucra la bucătărie sau la depozit, iar pușinii care aveau ceva demonstau teribil de puțin spirit comunitar – poate cu excepția lui Leen Sanders.

De câteva ori, Friedel mai reușise să-i trimită câte un pachet cu pâine, primit ca pe o binecuvântare atât de mare ca niciodată până atunci. Dar cu ce îl ajutau pachetele ei în fața acelei foamete, a acelei munci? Cât timp avea să reziste?

După trei săptămâni: surpriza. Era încă dimineața devreme, iar Hans tocmai mesteca pentru a treia oară felia de pâine păstrată de cu o zi înainte, când funcționarul barăcii a intrat în sală. Striga pe rând câteva numere, printre care și pe cel al lui Hans. Așteptă cu alți trei oameni pe hol, iar după ce comandourile ieșiseră la muncă, au fost duși în *Krankenbau*. În *Block*-ul 21 se strânsese deja o trupă întreagă.

Hans intră în vorbă cu un bătrân mic de statură. Părea gras, dar dacă te uitai cu mai multă atenție, vedeai că suferă de edem. „Grăsimea“ era de fapt doar apă, pe frunte avea un mare abces. Dr. Cohn, cum se numea, era dermatolog și deja de o lună la *Strassenbaukommando*. Aceasta era a treia oară când trebuia să apară în fața *Lagerarzt*-ului, dar și de data aceasta avea să fie inutil. Hans era mai optimist și se dovedi că avea dreptate. Câteva întrebări scurte despre studiile sale și altele de acest fel. Simți că lucrurile erau în regulă. Încă o dată în *Krankenbau*, încă o șansă. Se sfârșise cu remorca, cu *Strassenbau*, cu munca istovitoare, cu zilele întregi în ploaie. Iar în ciuda palmelor sale tăbăcite – nici măcar un bilet nu mai putea scrie –, în ciuda rănilor de la picioare, în ciuda durerii de spate, din cauza căreia nu se mai putea nici apleca, nici întinde, ajunse din nou în *Aufnahme* la *Block*-ul 28, plin de curaj și spirit de luptă.

---

41. Deținutul 27903 cu 15 deținuți la construcția de drumuri (germ.).

42. Mișcați, împutușilor! (germ.)

43. Scularea, toată lumea! (germ.)

44. Paramedicul (germ.).

45. Trageti! (germ.)

Vă puteți imagina că e posibil să te plictisești într-un lagăr de concentrare? Hans se plictisea. Nu avea de lucru în *Block*-ul 28. Trebuiau să aștepte să fie repartizați la diferitele barăci cu bolnavi, unde era nevoie de *Pfleger*-i. Hans ar fi vrut să se odihnească puțin, să stea dimineața mai mult în pat, să iasă după-amiaza un pic în soarele tomatic. Dar nici asta nu era posibil, căci principiul lagărului de concentrare era: *Bewegung*.⁴⁶ Chiar și fără nimic de făcut, tot trebuia să fii mereu *in Bewegung*.

De dimineață trebuia să te trezești la sunetul gongului, să te speli și să te îmbraci, iar apoi, când suna gongul de lucru, trei sferturi de oră mai târziu, începea munca. Responsabilii de săli spălau pe jos. N-aveai voie să-i ajuți, fiindcă, altfel, ei n-ar fi avut de lucru și ar fi fost trimiși în cine știe ce comando din afara lagărului. Apoi trebuia să cureți iar ferestrele. Cu o foaie de ziar sau altă hârtie folosită începeai la ora șase dimineața să speli ferestrele. La prânz, când venea supa, terminai de curățat două geamuri. Dacă te mișcai prea repede, le murdăreai din nou și o luai de la capăt cu lustruitul.

Era vai de tine dacă apărea *Blockältester*-ul sau un SS-ist și tu nu spălai cu râvnă. Cu un răstit sau cu o palmă scăpai ușor, dar se putea și să-ți spună că ei n-au nevoie de *Pfleger*-i leneși și că n-aveai decât ca în următoarea dimineață să te prezinți „la ceas“. Asta însemna ca dimineața, la al doilea gong, la alinierea din afara *Block*-urilor, să stai sub gong ca să fii repartizat într-un comando. De aceea, lustruiai cu hărnicie ferestrele.

Hans era, totuși, foarte mulțumit. Munca aceea era enervantă, să stai întreaga zi în picioare era obositor, dar nu te sleia de puteri. Supa din *Krankenbau* era deseori de o calitate mai bună decât cea din carantină și de cele mai multe ori rămânea o jumătate de litru în plus. Mulți *Pfleger*-i polonezi, care primeau pachete enorme, nici măcar nu mâncau *Lagersuppe*.

În lagăr, apelul dura o veșnicie. Bărbații stăteau uneori două ore sau mai mult în ploaie. *Krankenbau*-ul avea propria lui numărătoare care se termina mereu în câteva minute. Apoi, după apel, puteai să te culci sau să te plimbi sau să faci orice altceva voiai. Nu exista controlul la picioare sau alte necazuri similare. Se presupunea că *Pfleger*-ii sunt în stare să se mențină curați și fără supraveghere.

Se putea trăi. Iar pentru el cel mai important era să fie din nou în

legătură cu Friedel. Serile deveniseră mai scurte; la crepuscul găsea mereu pe cineva dispus să-l însoțească și să țină de șase. Astfel, își puteau vorbi seara câteva minute la fereastră.

— Friedel, nu-mi mai trebuie mâncare, primesc în fiecare zi ceva mai multă supă.

— Și cu ce te ajută supa aia?

— Azi am câștigat o rație de pâine. Am spălat izmene pentru un polonez gras.

Friedel își trecu mâna cu nervozitate prin părul de un centimetru. Amândoi tăcură, iar din camera în care era Friedel se auzi un țipăt, și ceva mai târziu:

— Funcționara *Block*-ului și-a dat seama că cineva vorbește, dar nu m-a văzut.

— Cum e la tine?

— Ah, iubitul meu, nu lucrăm și primim mâncare în plus, la fel ca muncitorii silnici. Așa că e destul de suportabil, dar...

— Dar ce? insistă el.

— Of, e totul așa de lugubru aici! Mai nou, s-a întâmplat ceva cu niște fete din Grecia. Ce exact, nu știu. Le-au ars pe dinăuntru. Au fost cincisprezece. După tratament aveau niște dureri îngrozitoare. Una a murit.

— Ție n-o să-ți facă așa ceva, nu?

— Experimentele astea par să se fi terminat. În ultimele săptămâni a fost aici un anume profesor Schuhmann, un *Mof*^{A7} burtos, dar nu l-am mai văzut. Cred că acum au început alte teste, ceva cu injecții acolo jos.

— Și nici pentru astea nu te vor selecta?

— Se poate să nu, acum sunt infirmieră în sala în care stau toate olandezele și nu cred că o să ia prea curând femei din rândul personalului.

Apoi discuția se termină din nou brusc, fiindcă prin lagăr răsună cunoscutul fluierat ascuțit.

În fiecare seară venea în lagăr *Rapportführer*-ul, periculosul *Oberscharführer* Claussen. Se plimba mereu cu un bici de călărie în mână. Dacă intrai în raza lui și primeai doar o lovitură de bici, te puteai socoti norocos. Când intra în lagăr, răsună în semn de avertizare un fluierat ascuțit și strident. Toți cei care-l auzeau fluierau

la rândul lor, iar oricât se enerva Claussen, nu reușise încă să prindă pe nimeni fluierând. Însă apoi își descărca furia. Vai de soarta ta dacă avea vreun comentariu de făcut despre tine, dacă aveai părul prea lung, dacă la salut nu stătuseși suficient de țeapăn, dacă zâmbeai, dacă, din orice motiv, nu-i convenea ceva. Nu trecea nici o seară fără ca măcar un om să fie bătut măr, dar situația era rezonabilă, dacă o comparai spre exemplu cu Birkenau sau cu Buna, așa numitul Auschwitz II.

Auschwitz I, unde era Hans, era lagărul-model. *Block*-urile erau din cărămidă, pentru toți oamenii existau paturi. Acolo se aflau marile depozite, din care fiecare putea șterpeli câte ceva, tot acolo se afla și infirmeria-model. Însă situația din Auschwitz I nu era norma pentru întregul complex Auschwitz, după cum îi povestise tânărul cu care Hans vorbise în acea seară și care venise din Buna. El ajunsese cu o lună în urmă, odată cu Hans, dar fusese trimis împreună cu alți 228 de bărbați în Buna, aflat la două ore de mers pe jos. Era un complex enorm de fabrici, care continua să se extindă.

Cei mai mulți lucrau la cabluri, alții erau în comandourile de beton. Nu era ușor să cari toată ziua saci de ciment de șaptezeci și cinci de kilograme, și pe deasupra în pas alergător. Tânărul îl invită pe Hans să încerce să-și închipuie cum s-ar fi simțit el seara. Erau puși să care sacii pe o distanță de peste o sută de metri, de la trenurile cu ecartament îngust până la malaxorul de ciment, iar la fiecare zece metri era instalat câte un *Kapo* sau un SS-ist, împărțind lovituri ca să țină ritmul alert. Prima victimă a căzut chiar în prima zi.

Și-l mai amintea Hans pe Plaut, acel infirmier competent din Westerbork? Pe seama lui făcuseră un vechi truc. La cele patru colțuri ale terenului în care lucrau erau patru paznici, nefiind permis să părăsești acea zonă. SS-istul de la malaxorul de ciment îi ordonase lui Plaut să aducă o cutie aflată în afara terenului îngrădit. Când Plaut ezitase, îi trăsese o lovitură cu lopata peste cap. Nu-i rămăsese altceva de făcut decât să meargă după cutie, dar când trecuse de linia dintre paznici, îl împușcaseră.

— Să nu-i spui soției lui, ea e aici, în *Block*-ul 10. În ziua următoare i-a venit rândul bătrânului Jacobson, un bărbat de patruzeci și cinci de ani, dar știi, în termenii lagărului asta înseamnă foarte bătrân. În după-amiaza aia sufocant de fierbinte, în timp pe alerga cu

sacul de șaptezeci și cinci de kile, Jacobson s-a prăbușit din senin. Dacă cineva încerca să se apropie, îl loveau cu bastonul. După o jumătate de oră au lăsat pe cineva să se uite la el. Era mort.

Am vrut să ducem cadavrul de acolo, dar nu ne-au lăsat, pentru că dimineața la ieșire fusese numărat și seara cifrele trebuiau să fie corecte. Așa că am cărat trupul după noi la apelul de seară, unde l-au numărat și pe el. Acum, cinci săptămâni mai târziu, au murit deja douăzeci dintre noi și vor urma rapid și mulți alții, pentru că toți sunt epuizați și au răni.

Ieri i-a venit rândul lui Joop van Dijk, o namilă de om, dar în timpul căratului a trebuit să se oprească puțin să-și tragă sufletul. Paznicul l-a văzut, i-a dat una cu patul puștii și după ce a căzut, l-a lovit cu lopata peste cap. Joop a rămas întins, inconstient. L-a lovit într-un punct sensibil, pentru că seara, când am vrut să-l luăm cu noi, încă nu-și revenise în simțiri. Îi curgea sânge din ureche, dar n-am avut ce să-i facem. Trebuia să ne aliniem mai întâi la apel. În timpul apelului, și-a revenit puțin, gema și a cerut apă. Două ore a ținut-o așa. După *Apell vorbei*⁴⁸ l-au dus la infirmerie. De dimineață a murit.

— Și tu cum ai ajuns aici? întrebă Hans.

— Ieri-seară m-am prezentat la infirmerie cu dureri de gât și cu febră. Mi-au spus că am difterie și că bolnavii contagioși nu pot rămâne pe loc, așa că m-au adus aici, la Infirmeria centrală. Chiar mă bucur. Infirmeria aia din Buna e ceva îngrozitor. Paturile sunt de trei niveluri, ca aici, dar acolo îi pun pe cei grav bolnavi sus, ca să aibă mai mult aer, după cum spun ei. Deasupra patului meu era aseară un pacient cu dizenterie. Toată noaptea a urlat să i se aducă o ploscă, dar bineînțeles că nu l-a ajutat nimeni. Așa că s-a tot scăpat în pat. Spre dimineață a început să curgă de sus. M-am străduit cât am putut să mă trag într-o parte, ca să nu mă murdăresc. Când a venit *Pfleger*-ul și a constatat toate astea, l-a bătut pe bărbat. I-a dat vreo cinci lovituri direct în moacă., *Pfleger*-ul e un umflat, el distribuie supa și mănâncă ce se adună pe fund. Dacă cineva moare, și zilnic sunt câțiva, pâinea lor rămâne acolo. Dacă cineva e transferat în alt departament sau la altă infirmerie, nu trimite și rația lui de pâine. Și pâinea mea din seara asta o înfulecă *Pfleger*-ul. Fie, oricum mă doare prea tare în gât ca să pot să înghit.

— Deci ai noroc că suferi de difterie.

— Nu știu, eu cred că oricine ajunge în infirmeria de la Auschwitz intră de acolo în camerele de gazare.

Nu, Hans nu credea că era așa grav. Sigur, din când în când venea *Lagerarzt*-ul, dar niciodată nu lua cu el bărbați tineri și puternici.

— Poți s-o anunți pe soția mea?

— Ai copii?

— Nu.

— Înseamnă că este, ca toate femeile din transportul nostru, în *Block*-ul 10. În timpul zilei e prea periculos, mâine-seară pot să încerc. Cum spuneai că te cheamă?

— Ai uitat? Boekbinder, liderul sioniștilor.

Hans își aminti numele lui și mai schimbară câteva vorbe despre sionism și astfel de lucruri. Trebuia să încerci să nu te degradezi de tot, chiar dacă stăteai cu picioarele în rahat. Hans nu era sionist:

— Nu există o chestiune specific iudaică, ci doar una generală, socială, diferențe generale sociale care se răsfrâng asupra evreilor. Dacă acestea s-ar rezolva o dată pentru totdeauna, chestiunea evreiască ar înceta de la sine să mai existe.

— Dar evreii care continuă să-și păstreze religia și propriile tradiții vor reprezenta mereu un element straniu.

— Și chiar dacă așa ar fi, ce contează? În Rusia trăiesc alături zeci de popoare, mici și mari, cu o cultură proprie, și nu sunt conflicte.

Însă discuția nu se purta din suflet, așa că Hans se bucură când sună gongul: ora nouă, ora de culcare.

În *Aufnahmesaal*, paturile pacienților de difterie se aflau lângă *Reservepfleger*-i. Dar pe nimeni nu deranja asta, căci finalul era oricum același pentru toți. Mai puțin dacă din senin ar fi apărut Aliții. Cine avea să mai fie atunci în viață? Ah, totul dura atât de mult, pentru ei chiar prea mult. În mintea lui se ivi din nou acea minge ca de clei, care căpăta uneori independență precum un Golem și ținea întregi discursuri despre viață și moarte. Dar Hans știa de pe acum cuvântul magic pentru a-l alunga pe acest Golem: Friedel. Existența ei îl reducea la tăcere pe Golem. Vedeai aievea imaginea ei în fața ochilor, iar mingea de clei se micșora și-și pierdea puterea. În el se așternea iarăși liniștea, iar în locul fricii și al îndoielii mai era acum doar o dorință înăbușită. Astfel adormea.

---

46. Mișcare (germ.).

47. În neerlandeză, denumire peiorativă dată germanilor.

48. Finalul apelului (germ.).

Trecuseră două săptămâni de când era în *Block*-ul 28, când, într-o după-amiază, sosi mesajul: „*Alle Reservepfleger antreten*“⁴⁹.

Ce să însemne asta? *Blockältester*-ul intră în *Aufnahmesaal* alături de un *Häftling* bine îmbrăcat, o adevărată „somitate“. Bărbatul purta o jachetă neagră din pânză și o beretă de aceeași culoare, iar pantalonii vărğați erau dintr-o țesătură de lână. Era îmbrăcat întocmai ca o personalitate.

Bărbații vorbiră o vreme între ei, după care străinul zise că ar avea nevoie de cinci.

— Ia și tu șase, spuse *Blockältester*-ul, altfel nu-i mai termin niciodată.

Aleseră șase tineri. Patru erau olandezi: Hans, Gerard van Wijk, tânărul psiholog, Tony Haaksteen, un absolvent de medicină și Van Lier, doctorul rezident. Le-au spus să-și adune lucrurile și apoi bărbatul îi luă cu el. Se dovedi a fi noul *Blockältester* din *Block*-ul 9. Era prietenos cu tinerii și le povesti că era de nouă ani în *Konzentrationslager*. Era comunist și de aceea fusese arestat încă din primul an al regimului hitlerist. Împlinise cincizeci de ani.

— Ah, e suportabil aici, odată ce te-ai obișnuit cât de cât cu viața din lagăr. Știți, nouăzeci la sută mor din primul an, dar dacă treci de faza asta, restul vine de la sine. Te obișnuiești cu mâncarea, capeți haine mai bune și dacă ești *Alter Häftling*⁵⁰, SS-ul are chiar ceva respect pentru tine.

— Dar n-ați vrea să fiți eliberat? întrebă Hans.

— A-ți dori ceva e una, dar nici viața de afară nu e prea plăcută. Eu sunt tâmplar de meserie. La vârsta mea să am un șef nou? Aici în lagăr sunt propriul șef.

— Credeam că șeful e SS-ul.

— E, sunt toți niște mucoși. Când eu eram în Oranienburg⁵¹, ăștia încă purtau scutece. În plus, lagărul nu mai e lagăr, ci a devenit sanatoriu. Voi sunteți olandezi, nu-i așa? Nu e prima oară când am de-a face cu olandezii. A fost în, stai să-mi amintesc, în 1941 în Buchenwald. Patru sute de evrei olandezi. Eu eram *Blockältester* în *Block*-ul de carantină. Ei erau de trei luni la mine și deja se adaptaseră oareșicum. Aveam grijă să nu muncească atât de mult, pentru că, până la urmă, erau băieți mai buni decât polonezii sau alții de-ai lor. Brusc, întreaga trupă a fost dusă la Mauthausen.⁵² Mai târziu am aflat că au

ajuns la cariera de pietriș și trebuiau să alerge toată ziua cu găleți de nisip pe deal. Cel mai rezistent a trăit cinci săptămâni.

Era adevărat. Hans își amintea povestea din Amsterdam. În februarie, Koot, membru al WA⁵³, fusese omorât în bătaie în Cartierul Evreiesc și ca urmare, *Grüne Polizei* ridicase patru sute de tineri de pe stradă. După câteva luni, sosiseră primele veste despre decese, iar, în scurt timp, veniseră și celelalte.

Între timp, ajunseseră în *Block*-ul 9. Li s-a spus să aștepte puțin pe coridor, după care intrară în Camera 1.

La masă stătea un bărbat scund și îndesat. Avea pe haină un triunghi roșu cu un P pe el; era deci un deținut politic polonez. Era rotund la față, linia gurii îi era dură, dar în ochi îi strălucea o privire binevoitoare, cumva absentă. Se juca nervos cu un creion. Se vedea că trecuse prin multe, era posibil să fi fost și el de mult în lagăr.

Tinerii intrară pe rând în fața lui. În calitate de adjunct al *Blockältester*-ului și ca medic cu cea mai mare vechime, el avea să facă repartizarea muncii.

Primul era Tony Haaksteen. Era medic? Tony evită un răspuns clar. Medicul *Block*-ului îl întrebă câți ani are de fapt: douăzeci și doi de ani. Cei din jur râseră și bombăniră ceva despre *blöde Holländer*⁵⁴ și altele. Urmă apoi Gerard van Wijk, care raportă că studiasse medicina și era psiholog. *Blockarzt*-ul nu pricepu prea bine. Era psihiatru? Gerard nu îndrăzni să-l contrazică.

— Du-te atunci la Camera 3, la compatriotul tău Polak, n-au avut nevoie de el în Buna. Acolo sunt nebunii.

Hans avu sentimentul că îi fuge pământul de sub picioare. Fusese rezident la psihiatrie timp de doi ani și el putea fi numit mai degrabă psihiatru în locul lui Gerard, teoreticianul. Dar nu i se păru înțelept să intre în concurență cu el. Poate că Gerard avea o șansă doar ca „psihiatru“. De aceea, Hans se prezentă ca medic internist.

— Bun, zise șeful. Tu rămâi în camera asta, aici e dr. Ochodsky, doctorul de la internări. Îl asigti pe el.

Lui Van Lier nu-i veni rândul. *Blockältester*-ul din 28 îi spusese deja colegului din 9 că Van Lier are o rană la picior. De aceea, îl trimiseră mai întâi într-o sală cu bolnavi până i se vindeca rana.

Hans era încântat. „Asistent al doctorului de la internări.“ N-avea

cum să nu fie un post bun.

În continuare, se dovedi că nu înțelesese deloc mersul lucrurilor în *Lager*. Cine se ocupa de practica medicală? Puștani de optsprezece-douăzeci de ani, stăpânii din *Ambulanz*, care vindeau medicamentele pe țigări și margarină nu celor care aveau nevoie de ele, ci acelor care le puteau plăti. Cine erau șefii din *Block-ul 9*? Nu *Blockältester-ul* și *Blockarzt-ul*, ci supraveghetorii proviziilor și acoliții lor, niște polonezi rudimentari și câțiva ruși.

Munca medicală? Dr. Ochodsky, un tip cumsecade până în măduva oaselor, n-avea treabă. Într-o zi veneau cam zece internări, iar Ochodsky spunea în ce camere să fie duși. Era o treabă de cinci minute. Restul zilei stătea întins în pat. Când portarul suna alarma, înțelegea că se apropia un SS-ist și începea să consulte în grabă pe câte unul. Nu, activitate medicală nu era, în schimb muncă exista din plin. Totuși, *Block-ul 9* avea un avantaj de neprețuit. Căci, până la urmă, după cum a spus Bartjens⁵⁵, după 9 vine 10!

---

49. Alinierea toți infirmierii rezerviști (germ.).

50. Deținut senior (germ.).

51. Lagărul de concentrare din Oranienburg, unul dintre primele lagăre construite de regimul nazist încă din 1933 în apropierea Berlinului.

52. Lagăr de concentrare nazist, aflat în orașul Mauthausen din Austria.

53. Se face referire la Weerbaarheidsafdeling, grupul de comandă al partidului nazist din Țările de Jos.

54. Olandezi imbecili (germ.).

55. Willem Bartjens (1569–1638), învățător olandez, cunoscut pentru cartea sa de aritmetică.

Era patru și jumătate.

— Deșteptarea! Gongul! strigă paznicul de noapte, când aprinse lumina în sala personalului.

Aproape toți se ridicară la unison. Cu o zi în urmă, Paul se năpustise într-un asemenea hal asupra unor bărbați care la cinci minute după gong erau încă întinși în pat, că nimeni nu avea curajul să mai zăbovească. Doar Gerard mai rămase o clipă în pat.

— Ridică-te, băiete! Îți arde să cari cazanele o săptămână în plus?

— Ah, Hans, nu pot, am dormit atât de prost! În salteaua mea nu e nici un fir de fân și am tușit întruna.

— Tusea e groaznică, dar că n-ai fân e doar vina ta. Ieri erau trei baloți la *Block*-ul 21.

Într-adevăr, Gerard nu era prea isteț la astfel de chestii. Se lăsa călcat în picioare, cum se spune. Dar la ce să te aștepti de la un tânăr ca el? Dintr-un cămin cuminte și burghez, cu un tată funcționar. Nu fuseseră niciodată putred de bogați, dar nici nu duseseră lupte pentru subzistență. Cum să țină un asemenea băiat piept tuturor acelor *Häftlinge*? Toată ziua erai înconjurat de un grup pestriț: contrabandiști, pungași și asociali. Printre ei mai erau și deținuți politici polonezi care se aflau de ani de zile în lagăr și nu mai erau nici ei blajini.

Simțiră asta din nou pe pielea lor după ce se ridicară în grabă, se îmbrăcară pe jumătate și așteptau aliniați pe coridor.

— Ce a durat atât, blestemaților, olandezi împuțți?

Kuczemba avea pregătit pentru amândoi câte un brânci în loc de bună dimineața. Apoi fuga la bucătărie, în principal ca să-și aleagă un cazan mare pentru ceai. Dacă apăreai cu un cazan mic, te înjurau de mama focului sau te puneai să te duci din nou. Dacă apăreai cu unul mare, jumătate se vărsa pe lângă. La bucătărie era întotdeauna mai multă apă murdară decât și-ar fi dorit pacienții. Astfel goneau câte patru la bucătărie, unde așteptau deja douăzeci de oameni din celelalte *Block*-uri.

La bucătărie era iar agitație. *Unterscharführer*-ul tocmai îl prinsese pe un rus care „organizase” cartofi. Nu se mulțumise doar să-l bată pe rus până la sânge, ci adăugase pe lista lui și câțiva bucătari și portarul. Astfel că, în acea dimineață, atmosfera din bucătărie nu era una binevoitoare. De aceea nu-i lăsaseră nici să stea înăuntru, ci trebuiau

să aștepte afară până ce li se turna ceaiul în cazane.

Era frig, fulguia în curtea inferioară, iar ei aveau deja picioarele flească. N-avea să mai dureze mult până să fie uzi până la piele. Cămașa și haina de in nu făceau față prea bine umezelii. Se lipiseră de zidul tencuit, fiindcă jgheburile îi mai protejau oarecum de zăpadă. Însă imediat apără din nou *Unterscharführer*-ul.

— Ce stați acolo, împuțiților? În poziție!

Gerard, care nu se aliniase suficient de repede, primi o minunăție de șut în glezne. Nu fusese o lovitură puternică, dar cum avea să-și mai care cazanul? În fine, cui îi păsa de el? Astfel degerau în frig dr. Van Dam și tânărul psiholog Van Wijk în acea dimineață jalnică și jilavă de noiembrie.

— De ce ne pun să așteptăm atât? Întrebă Gerard.

— Mai bine întreabă-te de ce a trebuit să plecăm atât de repede din *Block*. Dar te-ai obișnuit deja: „*Bewegung, Bewegung, los, Eile!*“⁵⁶ Te zoresc din principiu, ca să-ți irosești cât mai multă energie.

După o jumătate de oră, intrară în sfârșit în bucătărie. Cazanele scoteau aburi. Aerul umed și cald le pătrunse prin haine și-i însufleți din nou pe bărbații înghețați. Lângă cazane stăteau bucătarii îmbrăcați în costumele lor albe, înfiorătoare. Polonezi masivi, plini de mușchi și buni de gură. Trebuia să ai grijă să nu te apropii prea mult de ei, de ore întregi munceau în forfotă, agitați.

Apără din nou *Kapo*-ul.

— *Drecksau*⁵⁷ ce ești, n-aranca jumătate pe lângă! Vezi că-ți dau una de-ți mut falca!

Polonezul ridică din umeri. *Kapo*-ul era un prizonier german cu triunghi verde, însemnul infractorilor. Poate că avea cinci crime pe conștiință, dar cum fusese pus de SS în funcția de supraveghetor, trebuia să înduri orice de la el.

Hans și Gerard aleseră un cazan și puseră dedesubt niște suporturi din fier, ca să-l care. Hans zări un butoi cu sare și-și aminti de Friedel. Îl rugase să-i facă rost de un pumn de sare, iar în timp ce-l băga în buzunar, îl lovi un șuvoi de apă rece peste față. Fusese prins de un bucătar care-și clătea cazanul. Reușise până la urmă să ajungă ud leoarcă. Dar avea să supraviețuiască și acestei întâmplări. Îl privi pe bucătar și rânji cam prosteste. Ce răspuns să dea? Să lovească? Ar fi fost o nebunie, bucătarul era mult mai puternic, bine hrănit și, pe

deasupra, avea dreptate. Dacă prinzi pe cineva la „organizat“, ai voie să-i dai pedeapsa pe loc.

Ridicăză cazanul și-l târâră afară din bucătărie. După douăzeci și cinci de metri, Gerard trebui să-l pună jos. Nu era puternic, ci un băiat firav, care nu făcuse niciodată muncă fizică, iar cazanul cântărea mai bine de o sută de kilograme. Târâș-grăpiș ajunseră în *Block*. Probabil că era cam ora șase. În baracă, singurul cu ceas era *Blockältester*-ul, dar începuse să se poată orienta în privința timpului. Mai era o oră până se deschidea *Block*-ul 10, iar el mai avea multe de făcut.

Janus, responsabilul de sală, începuse deja să spele pe jos când intră Hans. Era o încăpere mică. Cincizeci și opt de bolnavi erau acolo, toți polonezi și ruși, „arieni“. Bolnavii aveau paturi cu trei etaje. Cine stătea sus avea cea mai multă căldură, cine stătea jos, cei mai mulți purici. Deși puricii sunt dibaci la sărit, gravitația tot în jos îi trage. De aceea, paturile de sus erau ocupate de somități: polonezi cunoscuți, adesea cu titlaturi și diplome. Erau deținuți politici, admirați de ceilalți prizonieri. În paturile de jos se aflau oameni simpli, țărani și muncitori, care tăiaseră porcul pe furiș, înjuraseră un soldat neamț sau, deseori, încarcerăți fără ca nici ei să știe de ce.

Lui Hans nu-i venea ușor să trăiască printre oamenii aceștia. Somitățile erau exigente, adesea nu voiau să se supună regulilor lagărului, nu voiau să se trezească la patru și jumătate ca să se spele, voiau să-și păstreze mâncare în pat și se simțeau profund jignite dacă le atrăgeai atenția când își azvârleau pe jos cojile de ceapă sau alte gunoaie. Oamenii de rând din paturile de la mijloc și de jos își arătau antisemitismul fără menajamente. Hans se bucura că nu putea înțelege ce spuneau despre el. Dar lucrurile astea se simțeau. Totuși, nu se lăsă afectat. Avea oare asta vreo importanță?

Se uită pe fereastră și văzu cum cazanele cu ceai erau duse din *Block*-ul 19 în *Block*-ul 10. Din fericire, Janus era binevoitor și-l lăsă pe Hans să plece. Se grăbi afară și speră să nu apară *Blockältester*-ul. Nu, era în siguranță. Un grec din *Block*-ul 19 îi predă cazanul, ceea ce îi mulțumi și pe Hans, și pe grec. Gâfâind emoționat, urcă Hans treptele *Block*-ului 10.

Pe coridor nu era nici o femeie. Ba da, o singură femeie, o copilă

încă. Se uita pe furiș la bărbați, dar fugi în momentul în care apăru portăreasa. Bărbații ajunseră atunci cu cazanul la treptele care duceau sus, în sală. Pe trepte, multe femei se îngrămădeau să ia ceai, dar o slovacă grasă, comandanta sălii, le tăie calea.

— Nimeni nu coboară! Înapoi, înapoi, *blöde Sauen!*⁵⁸

Le lovea pe femei și le împingea înapoi pe trepte, iar lui Hans i se făcu inima cât un purice. Cum avea să ajungă la Friedel? Dar apăru Bettie, care-l zări și fugi sus, dar totul dură mult, iar portăreasa deja striga:

— Afară, bărbații, valea, valea!

N-avea s-o vadă pe Friedel, nu – sau da, totuși! Venea.

Își făcu loc printre femeile agitate, coborî niște trepte și dădu de slovacă. Hans sări apoi în fața lor:

— Soția mea, lăsați-o un minut!

Slovaca luă mâna de pe balustradă și Friedel sări ultimele trepte până jos.

Hans o luă de mână, iar ea vru să-l sărute, dar lui îi era frică. O clipă nu schimbară nici un cuvânt, până ce ea își înăbuși prima emoțiile.

— Hans, ai noutăți?

— Nu, micuță Friedel, nimic.

— Ai destulă mâncare, Hans?

— Da, pot să-ți dau pâine, dacă ai nevoie. Am primit-o de la un polonez din pachetul lui.

— Nu, dragul meu, mănânc-o tu. Tu muncești din greu, eu nu fac nimic toată ziua. Aștept și aștept. În fine, eu încă am noroc, altele...

Se blocă.

— Cum așa? insistă el.

Ea se uită speriată în jur.

— Lui Loulou și lui Ans le-au făcut ieri injecții.

Hans își mușcă buzele, îi înțelegea nervozitatea. Friedel nu știa ce însemnau acele injecții, dar era ceva înfiorător. Îi povesti că mai ales Ans avusese niște dureri de burtă îngrozitoare și că, odată cu crampele, începuse să sângereze, de zece ori mai mult decât i se întâmplase vreodată. Stătea acum întinsă în pat, epuizată și deprimată, iar săptămâna ce urma trebuia să se prezinte din nou în fața profesorului. Tăcură amândoi, dar în ochii lor se ivise teama că și ea

trebuia să treacă la un moment dat prin același lucru.

Apoi veni portăreasa. Se dezvățase de vorbit de când era în lagăr, nu mai putea decât să urle. De aceea era o portăreasa pe cinste.

— Cară-te, ești nebun? Au plecat toți bărbații. Repede, repede, dacă vine *Aufseherin*⁵⁹, îmi ia gâtul!

Țipa atât de tare, că *Aufseherin* sigur avea să vină, așa că era mai bine să plece.

Friedel nu se mai putu stăpâni. Îi sări în brațe și-l sărută, iar el îi răspunse la sărut. Portăreasa văzu negru în fața ochilor și-i amenință că-l cheamă pe *Blockältester*. De aceea Hans o împinse pe Friedel și se strădui să se controleze.

— Friedel, fii puternică!

— Eu sunt puternică, dar mi-e atât de milă de fetele de aici!

— Înțeleg, dar nu va dura la nesfârșit.

— Cât mai durează?

— Nu știu, scumpa mea, dar totul va fi bine.

Ce altceva să mai spună, ce previziuni să facă? Friedel era o fată de aur, dar aurul pur este un metal moale. De-ar fi fost de fier, suferința nu și-ar fi lăsat așa de ușor amprenta asupra ei.

Se retrase. De fapt, fugi, simțind că nu poate s-o consoleze. La ce să ajute cuvintele lui în fața unor asemenea fapte? Hans nu înțelegea în întregime ce se întâmpla în *Block*-ul 10 și cu ce scop. Nu era sterilizarea în masă unul dintre țelurile germanilor? Nu era intenția lor să-i sterilizeze pe toți evreii, polonezii, rușii și poate și pe alții? Ce altceva puteau să reprezinte acele experimente ginecologice, dacă nu încercări de sterilizare? Evreicele erau șoareci de laborator ieftini. Suferința lor n-ar fi adus decât bucurie, iar dacă mureau, nu conta câtuși de puțin. Aceasta era dispoziția lui când se întoarse în *Block*-ul 9.

---

56. Mișcare, mișcare, hai, fuga! (germ.)

57. Scroafă împuțită (germ.).

58. Scroafe proaste (germ.).

59. Supraveghetoarea (germ.).

Primirea în *Block*-ul 9 nu a fost una călduroasă. Paul, *Blockältester*-ul îl aștepta pe coridor și începu să înjure ca un dement când îl văzu pe Hans intrând. Își recită întregul repertoriu:

— *Himmel, Arsch und Zwirn, Herrgott Sakrament*⁶⁰, *du verfluchter Idiot*⁶¹, o să te alegi cu muncă silnică pentru asta. Te-ai dus la bordel, așa-i? Nu înțeleg cum să permiți așa ceva într-un KZ respectabil. În Buchenwald n-am zărit nici urmă de picior de femeie până au deschis *Puff*-ul⁶² ăsta.

Zielina, medicul-șef, care stătea lângă el, îl îmbrânci:

— Și după aia, bănuiesc că ai devenit client fidel.

— Ce-ți veni? N-am pus piciorul acolo. Oi fi eu un porc comunist, înjurat și blestemat, dar la curve n-o să mă prinzi. Oricum, în Buchenwald, oamenii de vază nu calcă pe acolo. Să nu crezi c-ai fi văzut pe cineva cu triunghi roșu, un deținutul politic, intrând în *Puff*. Nu înțeleg cum de aici, la Auschwitz, sunt atâția tipi fără coloană vertebrală. Stau la coadă toată seara.

— De la mâncarea bună li se trage, îl luă în râs Zielina.

— Dar ca să ne întoarcem la amărâțul ăsta scheletic, continuă Paul arătând către Hans, ce-o să mai râd când o să dai acolo nas în nas cu *Rapportführer*-ul. Știi ce s-a întâmplat cu Florek, cu bărbierul nostru, nu?

— Nu.

— Florek era la geam și conversa cu o madamă din *Block*-ul 10. Știi cum stă treaba cu Florek, cu parolele depravate de rigoare, cu gesturile depravate de rigoare. Și tocmai atunci a venit Kaduk, *Rapportführer*-ul secund. Îl apucă de gât, face piftie din el și-l duce la *Blockführerstube*. Acolo l-a raportat lui Hössler, *Lagerführer*-ul: douăzeci și cinci peste șezut. Și-a primit imediat porția – în buncăr cu vâna de bou.

— Ce-i asta?

— Fix ce-ți spun, o vână uscată de bou, un instrument disciplinar de primă clasă al nemților. Trei zile a trebuit Florek să stea pe burtă, au trecut două săptămâni și încă n-are curaj să stea în fund.

— N-ai auzit niciodată de „țara celor douăzeci și cinci”? îi tăie Zielina vorba. Țara era Africa Orientală Germană. Pentru negrii de acolo, pedeapsa obișnuită era douăzeci și cinci de lovituri cu bastonul sau cu biciul. Așa a ajuns întreaga țară să fie cunoscută sub numele

ăsta batjocoritor.

Paul îl întrerupse:

— Se face că noi, germanii, suntem un popor sălbatic.

Îl aruncă lui Hans o privire îngrozitor de feroasă, mai înjură o dată și-l trimise la *Block*-ul 21. În acea seară se organiza acolo un comando de transport. La *Block*-ul 21 erau deja cincisprezece bărbați. Portarul *Block*-ului gesticula agitat, îi împingea pe deținuți la locul lor în rânduri de câte cinci și blestema ca un nebun *Block*-urile care încă nu-și trimiseseră contingentul de muncitori.

Iarăși se auzea „*schnell, los, Tempo*”⁶³, dar după ce au fost mobilizați cei treizeci de bărbați, mai dură o jumătate de oră până să apără SS-istul care avea să-i însoțească. Iar după ce ieșiseră pe poartă în ritm de marș și ajunseră la *SS-Krankenrevier*⁶⁴, nu exista o roabă cu care să aducă obiectele. *Rottenführer*-ul⁶⁵ începu să negocieze și astfel așteptară încă o oră. Era frig, cumplit de frig, iar ei tremurau în costumele lor de in. Stăteau în mijlocul străzii, deoarece trotuarele dezăpezite de deținuți erau rezervate SS-iștilor care intrau și ieșeau din cele trei mari clădiri: *SS-Revier*, *SS-Standortverwaltung Süd-Ost* și *Kommandantur*.⁶⁶

Erau adevărați stupi de albine; bărbații roiau la intrare, iar printre ei tinere în haine de calitate, aparținând cu siguranță unor evreice – ucise între timp. Mai erau și *Häftlinge* din așa-numitul *Kommando SS-Revier* care lucrau ca oameni de serviciu, unele somități erau chiar farmaciști sau tehnicieni dentari. Lor le mergea bine. Primeau mâncarea SS-iștilor, aveau toate articolele de toaletă și medicamentele necesare. *Kommando SS-Revier* era cea mai importantă sursă de medicamente din lagăr. *Häftlinge*-ii care lucrau acolo făceau contrabandă cu ele și le schimbau pe margarină, parizer sau haine furate la rândul lor de alții din *Bekleidungskammer*. În farmacia enormă de acolo și în niște poduri mari ajungeau toate medicamentele confiscate miilor de oameni la sosirea cu trenul. Laolaltă cu transporturile *Sanitätslager der Waffen-SS* din Berlin-Lichtenberg formau astfel niște rezerve uriașe. Din acel punct central se distribuiau medicamentele în întregul SS din sectorul de front *Süd-Ost*. În același mod funcționa și *Bauhof*-ul⁶⁷ din Auschwitz, ca o centrală pentru materialele de construcții necesare tuturor trupelor, iar întregul *Waffen-SS Süd-Ost* era aprovizionat cu materiale de război de la

fabricile din Auschwitz. *Deutsche Ausrüstungswerkstatte*⁶⁸, prescurtat *DAW*, se ocupa de tot ce era confecționat din lemn, mai ales de lăzile cu muniție. Muniția în sine era fabricată la „*Auto-Union*“ și în fabricile din Buna, unde se prelucra și cauciucul sintetic.

Iar în acele clădiri lângă care stătea Hans era centrala enormului complex Auschwitz, format din peste treizeci de lagăre: Auschwitz I – lagărul lui Hans, Birkenau, centrul crimelor, Monowitz cu fabricile Buna și multe lagăre mai mici în care erau comandouri de mină și de agricultură, însumând toate peste două sute cincizeci de mii de muncitori. În *Kommandantur* și *Standortsverwaltung* se găsea administrația, de unde se gestionau toți muncitorii și toate materialele.

Nu, Auschwitz însemna mai mult decât un supliciu la scară largă. Cu fabricile și minele sale reprezenta o parte importantă a zonei industriale din Silezia Superioară, iar muncitorii de aici erau mai ieftini decât oriunde altundeva în lume. Nu cereau salariu și nu mâncau aproape nimic. Iar dacă erau epuizați și cădeau pradă camerelor de gazare, se găseau în Europa suficienți evrei și oponenți politici pentru a reface numărul.

Din Berlin se coordona totul. Pe *Wilhelmstrasse* exista un Departament Special al Lagărelor de Concentrare, în subordinea lui Himmler. De acolo se puneau la cale transporturile către lagărele din întreaga Europă. De acolo venea ordinul primit în Westerbork: atâtea mii în transportul către un lagăr sau altul. Acolo se calcula cât la sută din transport să fie exterminat direct și de câți oameni era nevoie pentru muncă.

Da, Grün, dentistul, care era deja de un an și jumătate în lagăr, își putea spune totul cu exactitate. El era un exemplu de polonez care nu se dădea în lături în fața a nimic și-a nimănui și niciodată nu ținea cont de interesele celui alt. Era cunoscut pretutindeni în lagăr și primise mereu cele mai bune slujbe. Avea amicii lui, care lucrau la Secția Politică și care-i spusese tot soiul de secrete: hotărâri ale *Kommandantur*, telegrame din Berlin. Întreținea raporturi cu fetele din *SS-Revier*, dar dacă era prins, nu-l costa viața, fiindcă se găsea mereu câte un amic la bucătăria SS să-i aducă un litru de *Schnapps*⁶⁹ pentru SS-istul care aflase prea multe despre el. Însă atunci poziția lui

începuse să se clatine puțin.

Povestea lui Grün era așa:

— Știi ce înseamnă *Faulgas*⁷⁰?

— Nu.

— *Faulgas* e un comando de șase sute de oameni – locuiesc în *Block*-urile 1 și 2. Merg în fiecare zi câte cinci kilometri, până unde se construiește o fabrică mare, lângă o mlaștină. Vor să extragă energie din gazul de putrefacție. La acea construcție lucrează și *Zivilarbeiter*-i.⁷¹ *Faulgas* este cel mai mare comando de contrabandă. Tipii care lucrează acolo iau haine și așternuturi cu ei, ascunse pe sub uniforme, și le vând civililor pe alimente. Și pe bijuterii și ceasuri. Fac rost de marfă de la alții care lucrează în *Canada*.⁷² Acolo ajunge toată prada din trenuri, iar cei din *Canada* au cotă-parte din profit.

Acum două luni învăTEAM o afacere frumușică, dar s-a dus pe apa sâmbetei. Un tip din *Canada* găSise în căPTUȘeala unei haine câteva briliante minunate. Le-a adus la mine, pentru că știa că eu sunt la *Faulgas*. Pentru briliantele alea nu exista decât un singur preț: libertatea.

În primul rând, la repartizarea muncitorilor i-am plătit tovarășului intrarea în *Faulgas* cu un litru de *Schnapps*. Apoi am tatonat terenul, vorbind cu un șofer polonez dacă n-ar putea pune sub remorcă niște scânduri pentru noi doi. Deci între arborele cotit și remorcă. Dar nu l-am nimerit pe omul potrivit, pentru că tipul avea relații la unul dintre paznicii din comando. L-am văzut întâmplător negociind cu el și atunci m-am dat bolnav la *Kommandoführer*. N-a fost ieftin, dar m-a trimis înapoi în lagăr, însoțit de un paznic. N-am mai apucat să-mi avertizez amicul și în aceeași zi l-au omorât în bătaie, dar n-au găsit asupra lui briliantele, pentru că apucasem să le pun undeva la loc sigur. Te-ai prins că de atunci m-am cam dat la fund, pentru că sigur sunt mai mulți SS-iști care pândesc briliantele.

Hans se mai prinsese de încă ceva: când afacerea a eșuat, Grün își sacrificase prietenul ca să șterpelească el însuși briliantele.

— Dacă vrei să te eschivezi, continuă Grün, *Krankenbau* e locul cel mai bun. Pentru o jumătate de litru de rachiu ajungi *Pfleger*.

Într-adevăr, Grün știa cum să se eschiveze.

Apăru *Rottenführer*-ul. Făcuse rost de o roabă cu care trebuiau să ia saci de la tren și să-i descarce acolo. Grün stătu puțin de vorbă cu el

și primi de la *Rottenführer* un caiet pe care să noteze numărul de saci. Plecară la drum cu remorca. Era destul de liniște. Toți erau *Pfleger*-i și pe mânecile stângi aveau brodat însemnul negru cu literele *HKB: Häftlings-Krankenbau*. Literele *Pfleger*-ilor erau albastre, cele ale personalului tehnic roșii, iar medicii purtau alb. Însă acea împărțire era doar teoretică, căci acolo toți trăgeau la aceeași remorcă.

Simbolul *HKB* făcea miracole. În ciuda disprețului pentru intelectuali, SS-iștilor tot le era cumva teamă de ei. Era doar o coincidență că intelectualii reușiseră să rămână cel mai mult în Westerbork și că, de obicei, erau trimiși în lagărul privilegiat de la Theresienstadt⁷³? Era doar o coincidență că medicii, deci îndeobște cei care aveau de-a face cu viața și cu moartea, aveau, nu doar în Auschwitz, ci și în alte lagăre, cele mai multe șanse de supraviețuire?

Firește că nu. Omul primitiv trăiește cu o frică permanentă în fața lumii spirituale, iar acea lumea constă, până la urmă, din sufletele celor morți. Dacă omori pe cineva în bătaie, sufletul aceluia îți e potrivnic, iar un asemenea spirit malefic devine tot mai periculos, mai abitir dacă în viață fusese un „spirit mareț”. Periculoși sunt mai ales doctorii, căci stăpânesc moștenirea spirituală a vechilor vraci care aveau putere asupra tărâmului spiritual al viilor și al morților. Și cine sunt oamenii cei mai primitivi, dacă nu „*Edelgermanen*”⁷⁴?

În plus, cu doctorii e bine să fii precaut. Până și în cea mai mare brută SS-istă sălășluiește gândul: „S-ar putea să mai am nevoie de el”. Acestui raționament trebuiau să-i fie recunoscători medicii și personalul *pfligertechnisch* că erau rareori zoriți, iar bătuți aproape niciodată.

Dar sarcina trebuia dusă la capăt, și nu orice sarcină. Era o remorcă plină cu saci din hârtie, pe care scria „Otravă pentru țințarii malariei” și apoi formula chimică, un compus al sulfului. Mulți saci erau rupți și de aceea totul era acoperit cu o pudră fină și verde. Dacă ridicai sacii, praful îți intra pe gât, ți se lipea de capul transpirat printre perii milimetrice. Îți ajungea în nas, care începea să-ți curgă, și în ochi, care începeau să-ți lăcrimeze.

La început, încercai să umbli cu grijă, astfel încât să-ți așezi sacul pe mijlocul spinării ca să nu curgă, însă sacii cântăreau câte cincizeci de kilograme și, dacă oboseai, nu-i puteai duce decât pe un umăr.

Atunci curgeau. Astfel ajunseră acoperiți din cap până în picioare de acea pudră: hainele și chipurile le erau verzi.

Cel mai rău era cu ochii, fiindcă te înțepau și te mâncau, iar dacă te frecai cu mâinile prăfuite, începeau să ardă și să curgă. Erai orbit și nu mai puteai, puneai sacul jos pentru o clipă. Dar nici asta nu aveai voie. Munca trebuia terminată într-un timp anume, *Rottenführer*-ul era responsabil de asta, deci n-avea cum să nu te grăbească. Dacă te plângeai de acel praf nenorocit din cauza căruia te dureau ochii și te ustura pielea, *Rottenführer*-ul zâmbea enigmatic. Știa mai multe decât lăsa să se vadă.

Seara, când ajunseră extenuați și cu ochii roșii, injectați, în *Block*-urile lor, se simțeau toți jalnic. Unul tremura, altuia îi era greață, pe toți îi dureau ochii și unii aveau pielea plină de bășici. Lui Hans îi era rău; imediat după apel, se culcă. A doua zi nu a reușit să se ridice. Avea febră și pielea inflamată pe umeri, pe spate și peste tot pe corp, peste tot pe unde se așezare pudra.

Nu era singurul, patru *Pfleger*-i nu se puteau ridica din pat. Paul era destul de binevoitor și-i trimise în acea zi pe alții, căci munca trebuia să continue. Cei noi îl întrebară pe *Rottenführer* dacă n-ar putea primi ceva cauciucat să-și pună pe spate și pe umeri și dacă nu existau niște ochelari de praf, ca să-și protejeze ochii. Dar *Rottenführer*-ul ridică nonșalant din umeri. Ce contau câțiva *Häftlinge* bolnavi? Unul dintre *Pfleger*-i încercă să ia cu el niște cauciuc dintr-o sală de tratament. SDG-ul, *Sanitäter des Gesundheitsamtes*, controlorul zilnic al spitalului, îl prinse și-l făcu cu ou și cu oțet, îi trase câteva palme și luă bucata de cauciuc înapoi:

— Sabotaj!

Se numește sabotaj să vrei să-ți păstrezi sănătatea, să vrei să te aperi de otrava pe care o cari. Înseamnă că laptele pe care îl primesc muncitorii din fabricile de vopseluri din Țările de Jos e fără îndoială un păcat de moarte. Drept urmare, seara apărură alți câțiva noi bolnavi.

Paul avea o privire suspicioasă.

În următoarea zi la fel. Deja șapte din cei treizeci și cinci de *Pfleger*-i ai Blocului 9 erau bolnavi, doar din cauza acelor prafuri antimalarie. Munca se sfârșise însă.

Hans nu era nemulțumit. Avea să-i treacă febra, corpul trebuia să

elimine otrava la un moment dat, iar eczemele formate peste tot urmau să se usuce și să cadă. Odihna îi făcea bine. Singura nenorocire era că nu mai știa nimic de Friedel. Hans îi trimisese o scrisoare, spunându-i că nu se simțea chiar bine, dar ea nu răspunsese. Tinerii care duceau mâncarea în *Block*-ul 10 nu mai aveau curaj să ia bilete. Tocmai fuseseră bătuți câțiva, iar unul, asupra căruia se găsiseră niște scrisori, fusese trimis la Birkenau într-un *Strafkommando*.

---

60. În traducere aproximativă: Cerurile toate, Cristoșii, Dumnezeuule, Sfinte Sisoie (germ.).

61. Idiot blestemat (germ.).

62. Bordel (germ.). Naziștii au înființat bordeluri în unele lagăre (se cunoaște existența a zece asemenea locuri), ca mijloc de a-i face pe deținuți să muncească mai mult. Cel mai mare dintre ele a fost cel de la Auschwitz, care a funcționat în Blocul 24. (N. red.)

63. Repede, hai, mișcarea (germ.).

64. Spitalul SS-iștilor (germ.).

65. Conducător de departament, un rang din cadrul SS-ului (germ.).

66. Spitalul SS-iștilor, Administrația Locală Sud-Est a SS-ului, Biroul comandantului lagărului (germ.).

67. Șantier (germ.).

68. Atelierele de producție a echipamentelor (germ.).

69. Rachiu (germ.).

70. Biogaz, dar și denumirea unui comando care se ocupa de o centrală de biogaz (germ.).

71. Muncitori civili (germ.).

72. Denumirea unei secțiuni din Auschwitz unde se aflau depozitele.

73. Lagăr de concentrare și ghetou, deschis de SS în orașul cehoslovac Terezin.

74. Germanii nobili, *Übermenschen* (germ.).

Apoi, într-a cincea zi: alarma! Paul intră în *Pflegerstube*:

— *Los*, îmbrăcați-vă toți, *Eile!*⁷⁵ *Lagerarzt*-ul e în *Block*-ul 19, imediat ajunge și-aici!

Nu înțelegeau prea bine ce se întâmplă, dar pe coridor Hans îl întâlnește pe Grün, care avea o figură foarte posomorâtă.

— A mers bine prea mult timp. N-a mai fost de mai mult de trei săptămâni.

Chiar în acel moment se deschise ușa.

— *Achtung!*⁷⁶ strigă portarul.

Grün îl trase pe Hans după el în closet și auziră cum *Lagerarzt*-ul urcă scările. Câțiva bolnavi intrară și ei în closet. Tony Haksteen, care era *Scheissmeister*, dădu să țipe la ei, dar Grün îi făcu semn să tacă.

— Vin aici să se ascundă, fraierule.

Grün nu putu să-și stăpânească curiozitatea și urcă la etaj, luându-l pe Hans după el. Se strecurară în sală și se furișară printre ceilalți *Pfleger*-i. Mai toate paturile erau goale, iar bărbații stăteau aliniați pe culoarul de mijloc. *SDG*-ul nota numerele celor care erau grav bolnavi și nu se puteau ridica din pat. După ce termină, începu parada.

Era dezgustător, mai ales dacă știai despre ce e vorba. Amărății, niște slăbănogi, schelete istovite, cu ochii adânciți în orbite, cu trupurile acoperite de răni, stăteau goi-puşcă într-un şir lung, sprijinindu-se unii de alții sau ținându-se de paturi. *Lagerarzt*-ul îi arunca o privire fugară fiecăruia, iar *SDG*-ul scria numărul pe care acesta îl indica – în total, cam jumătate din cei prezenți.

— Care e scopul? se încumetă unul dintre nefericiți să-l întrebe pe *Lagerarzt*.

— *Halt's Maul!*⁷⁷

SDG-ul însă era ceva mai binevoitor:

— Cei slăbiți merg în alt lagăr, la un spital special.

Pfleger-ii care-l auziră rânjiră cu subînțeleles:

— Un spital special, care te vindecă de toate bolile.

Lagerarzt-ul isprăvi și coborî, iar Hans se înspăimântă: în Camera 3, printre bolnavi, era și Van Lier, medicul rezident, care fusese încăpățânat. Nu doar că decisese să rămână în pat din cauza unor răni superficiale, ci se și dusese în Camera 3, printre nebuni, fiindcă doi olandezi lucrau acolo, Van Wijk și Eli Polak, și Van Lier voise să fie

cu ei. Hans spera să-l fi ascuns cumva.

După ce *Lagerarzt*-ul plecă, îl întâlni însă pe Eli pe coridor. Acesta avea o privire împietrită:

— Îi lasă să stea doar pe trei germani din Reich, au notat numerele tuturor ceilalți.

— Și pe-al lui Van Lier?

— Și pe-al lui, cu al nebunilor.

Se duseră la Paul, în speranța că va putea aranja el ceva. Însă Paul era un tip ciudat. Nu era rău și nu-i bătea niciodată. Striga și-i amenința, dar se limita la atât, însă era de prea mult timp în lagăr ca să mai aibă compasiune.

— Van Lier și-a făcut-o cu mâna lui, ar fi trebuit să-și dea și el silința. Vouă de ce nu vi s-a întâmplat nimic? Voi ați muncit de la bun început și de aia v-am făcut *Pfleger*-i, dar tâmpitul ăla...!

Firește, acesta nu era un argument. La urma urmei, Van Lier fusese admis și el de către *Lagerarzt* ca *Pfleger*. Dacă Paul avea ceva împotriva lui, l-ar fi putut goni din pat sau chiar – ca *Blockältester* ar fi avut acest drept – da afară din *Krankenbau*. Dar n-ar fi trebuit să-l lase să intre în gura lupului chiar așa. Și cei mai buni dezvoltă după ani de *Konzentrationslager* propriul „simț al dreptății“. Fiecare cu fixația lui. *Ein Vogel*⁷⁸, așa i se zicea în KZ.

Astfel, Van Lier a rămas pe listă și a fost luat în următoarea zi. La ora unsprezece au venit camioanele cu un duium de SS-iști, Hans nu mai văzuse până atunci atâția în *Krankenbau*. Printre ei erau *Lagerführer*-ul cu cei doi *Rapportführer*-i, *Lagerarzt*-ul cu *Sanitäter des Gesundheitsamts*, șoferii camioanelor și mulți alții. Gesticulau agitat, erau deosebit de brutali și se răsteau. Nu, acesta nu părea un transport spre un „spital special“, după cum spusese SDG-ul.

Blockältester-ul primi o listă cu numele și numerele victimelor, puse să se alinieze în cel mai scurt timp posibil. Li s-au dat câte o pereche de pantaloni și de sandale și au fost zoriți să se urce în vehicule. Cei grav bolnavi, care nu puteau merge, erau coborâți pe târgi de către *Pfleger*-i. Dacă nu se mișcau suficient de repede, *Pfleger*-ii primeau câte un șut, iar apoi SS-iștii îl preluau pe fiecare nenorocit în parte care era azvârlit în camion ca un sac de făină. Acești oameni nu erau grei. Bărbați care fuseseră altădată solizi și grei și cântăriseră, să zicem, optzeci de kilograme, mai aveau acum

cincizeci sau cincizeci și două, iar printre ei erau și amărâți a căror greutate obișnuită nu depășea treizeci și opt de kilograme.

Legea nutriției spune că inima și creierul sunt organele care rămân cel mai mult la aceeași greutate atunci când slăbești. Astfel, cei mai mulți erau mai mult decât conștienți de ce li se întâmpla. Mai aveau încă multă voință de a trăi. Mulți plângeau și să văitau *Pfleger*-ilor. Un băiat de șaisprezece ani făcea un tam-tam înfiorător, dar imediat veni un SS-ist și-l lovi cu bastonul. Puștiul urlă și mai puternic, iar SS-istul îl lovi iar, mai tare. Pedagogia germană însă nu dădea roade.

Ați văzut vreodată un bețiv care dă cu piciorul într-un câine care scheună? Câțelul va scânci și mai abitir, iar bărbatul, deși beat, va resimți scheunatul, pe bună dreptate, ca pe o acuzație împotriva brutalității sale. Bețivul nu e capabil de sentimentul conștient numit „regret“, însă acuzația îi trezește niște senzații neplăcute, pe care le maschează printr-un comportament și mai brutal. Lovituri mai grele, scheunat mai intens, până la deznodământ: câinele e omorât în bătaie. Măcar atunci nu-l mai poate acuza pe bețiv.

La fel, și SS-istul lovea tot mai puternic, iar băiatul țipa tot mai tare. În cele din urmă, îl ridică și-l aruncă în camion ca pe o minge. Apoi, se făcu liniște.

Hans stătea pe coridorul de la parter în fața ușii de la Camera 1 și reflecta. Nu, acești „oameni“ nu puteau fi educați să simtă un regret sincer, dacă aveau să fie chemați vreodată la judecată. O „pedeapsă justă“ n-ar fi trezit în ei decât mai multă ură și, cu toate că ar fi simulat „căința“, tot ar fi complotat, de îndată ce ar fi fost lăsați din nou slobozi printre oameni. În viitor, ar fi trebuit să existe pentru ei o singură pedeapsă: moartea, protejând astfel noua societate.

Hans își înfipse unghiile în palme pentru a se stăpâni. Rezistența, chiar și expresia milei însemnau o sinucidere inutilă. La una dintre fostele selecții, un *Pfleger* îi venise în ajutor unuia dintre cei nenorociți. Supraveghetorului SS nu îi convenise că întregul proces întârzia pentru un pansament neînsemnat. *Pfleger*-ul protestase. *Lagerarzt*-ul veni, notase numărul *Pfleger*-ului și îl urcase în transport.

În acel moment, Van Lier apăru pe coridor și se îndreptă încet spre Hans. Ținea capul înclinat, pe trupul înalt și slab îi atârna o cămașă

jegoasă, sandalele îi clămpăneau, iar brațele lungi îi atârnavu lăsând o impresie jalnică. Părea că moartea spre care se ducea îl luase deja în stăpânire. Voia să-i vorbească lui Hans. El însă nu mai avea curaj, era deznădăjduit. Știa ce avea să-l roage Van Lier, dar nu știa ce să răspundă. De aceea, se întoarse. Fugi, fugi ca un laș. Se ascunse în Camera 1, ghemuindu-se în spatele sobei mari din cărămidă, dar nu-și putu stăvili curiozitatea chinuitoare și se duse la fereastră.

Se terminase, se închiseseră obloanele camioanelor, în spate se urcase un SS-ist, iar transportul urma să pornească imediat spre Birkenau. Hans își încleștă mâinile de pervaz. Auzi cum polonezii discută cu voce ridicată în paturi. Ar fi vrut să urle, mânat de vaga iluzie că cineva i-ar auzi urletul și i-ar veni grăbit în ajutor. Dar nici un sunet nu-i ieșea de pe buze. Lacrimile i se adunară calm în ochi. Apoi cineva își puse brațul în jurul lui. Era Zimmer, polonezul gras din Poznań.

— Of, băiete, ei nu vor mai plânge. Pentru ei se dă ultimul cântec de jale.

Bărbatul simți cum Hans tremură.

— Hai, trebuie să te îmbărbătezi. Situația ta e cu totul alta. Ție îți merge destul de bine, aici la noi în cameră. Ești tânăr și puternic și știi că medicul-șef te place.

— Ai dreptate, Zimmer. Nu mi-e de mine, ci de oamenii care se duc pe nesimțite spre abator.

Zimmer zâmbi abia perceptibil.

— Mii, milioane s-au dus tot așa. Atunci ai plâns? Abia acum, că se întâmplă totul în fața ochilor tăi, ești așa dărâmat. Dar nu ți-o iau în nume de rău, să știi. Ai văzut prea puține. Când ne-au invadat nemții țara, în 1939, au intrat în casele evreilor. Bărbații au fost luați în grupuri și transportați în lagărele de muncă, femeile au fost violate. *Rassenschande*⁷⁹, toate astea n-au contat pentru ei. Am văzut cum luau copilașii de picioare și îi izbeau cu capul de un copac sau de tocul ușii. Pe atunci asta era moda la SS-iști. În fiecare an pare că se schimbă. În 1940 moda era să-i spintece pe copii efectiv în două. În '41 luau o găleată cu apă și-i băgau pe copilași cu capul în ea, iar micuții se înecau în zece centimetri de apă. În ultimul timp s-au mai calmat. Acum îiucid pe evrei cu gaz, lagărele au devenit sanatorii în comparație cu câțiva ani în urmă, pentru că acum extermină oamenii

mult mai sistematic.

— Deci în regiunea voastră s-au întâmplat multe!

— Mie-mi spui, băiete? Noi, polonezii, îi cunoaștem pe nemți. Nu-i prima oară când au tăbărit asupra noastră, când ne-au divizat țara și au anexat cele mai bune regiuni. Posen – Poznań în polonă, Danzig – Gdansk, și Stettin – Szczecin, iar și iar au înfulecat cele mai frumoase bucăți din Polonia. Dar nu contează unde-și vor pune de data asta granițele. Dacă vor câștiga războiul, întreaga Polonie le va fi sclavă. Însă îl vor pierde, și atunci ni se va face dreptate.

Astfel îi distrase Zimmer atenția lui Hans de la întâmplările înfiorătoare din acea dimineață.

---

75. Haideți... grăbiți-vă! (germ.)

76. Atenție! (germ.)

77. Ține-ți gura! (germ.)

78. Literal, „pasăre“ (germ.).

79. Violarea legilor rasiale (germ.).

Între timp se desfășura *Kesselkommando*-ul.⁸⁰ Cele cinci barăci spitalicești trebuiau să facă acum cu rândul și să ducă supa câte o săptămână în *Block*-ul 10. Era rândul *Block*-ului 9. Hans căra cazanul cu Majzel, medicul belgian tăcut și blajin, a cărui soție era tot în *Block*-ul 10.

Cei mai mulți *Pfleger*-i voiau să meargă în *Block*-ul 10. Mulți aveau iubite acolo, dar și cei care nu cunoșteau pe nimeni își doreau să fie câteva secunde printre femei. Așa se făcea că era o alergătură nebună de la bucătărie la *Block*-ul 10, fiindcă celor patru perechi care ajungeau primele li se permitea să ducă supa; ceilalți trebuiau să o ducă la *Block*-ul 9, baraca bărbaților.

Se mai adăuga și faptul că Hans și Majzel alegeau mereu un cazan greu și considerau că e o trădare ceea ce făceau ceilalți, și anume să-și dorească să se ducă în *Block*-ul 10, dar să aleagă un cazan mic, dezavantajându-le astfel pe femei, ducându-le puțină supă. Dar toate astea nu contau, căci ei aveau un alt scop, nu doar vreo iubită. Ei erau în stare de un efort mai mare decât ceilalți. Și dacă Majzel, care era cu zece ani mai în vârstă decât Hans, se mișca mai greu în unele zile, ridicau cazanul pe bețe astfel încât povara mai grea să-i revină lui Hans, el fiind puternic și capabil de o mare perseverență. Ajungeau de obicei primii.

Friedel îi aștepta pe coridor. Portăreasa – scorpia – îi cunoștea cât de cât și nu mai făcea scandal ca înainte. Și de data asta Friedel îi zâmbi și-i puse mâna pe piept.

— Prostuțule, de ce te ostenești așa? Ce-ți bate inima, să nu pățești ceva!

— Bucură-te că încă bate.

Și imediat îl săgetă iar durerea stridentă a celor văzute în acea dimineață. Încercă să o acopere vorbind despre altceva, dar Friedel deja îi ghicise starea, de vreme ce și ele observaseră de la ferestre tot ce se întâmplase.

— Cum e cu bărbații fetelor de aici?

— Miel Boekbinder e în regulă, la fel și Heine și Günther, dar un anume Geitenman a dispărut din *Block*-ul 19.

— Dumnezeule, ce să-i spun!? Toată dimineața a făcut ture ca o bezmetică. Își făcea griji, pentru că starea lui de sănătate se înrăutățise deja, dar nu îndrăznea să creadă ce-i mai rău. Am de la ea un pachetel

cu pâine pe care m-a rugat să ți-l dau pentru el.

Hans era de părere că cel mai bine ar fi fost să se prefacă că totul e în regulă și peste câteva zile să-i spună că dispăruse brusc și fusese transferat în alt lagăr. Oricum, să nu afle că-l luaseră la selecția din acea zi.

— Săraca, săptămâna asta a ajuns și ea pe mâinile lui Samuel. A avut dureri mari și a sângerat. Reușești să mai faci rost de niște vată și celuloză? Dacă fac la fel de multe experimente ca săptămâna trecută, aici mi-e imposibil să pun mâna pe destule.

Veni și Bettie, soția lui Miel. Avea două pachetele la ea, unul pentru Miel și altul pentru Heini Spittel, de la soția lui.

— Sunt și scrisori înăuntru? întrebă Hans.

Dacă te prindeau cu un pachet de pâine, mai scăpai, mai ales dacă puteai dovedi că era trimis de o soție pentru soțul ei, dar cu scrisori, era exclus.

— În pachetul meu e o scrisoare.

— Scoate-o repede, mai bine o ascund sub haine.

Hans începu să se impacienteze, fiindcă portăreasa îi gonise pe aproape toți bărbații. Ar fi vrut să mai discute câteva lucruri cu soția lui, dar chestiunea cu pachetele dura mereu foarte mult. Friedel își dădu seama că devenise nerăbdător.

— Las-o acolo, oricum tu ești singura lor șansă de a comunica cu soții lor.

Însă înainte să-i poată răspunde, portăreasa îl descoperise deja, deși Hans se ascunsese oarecum printre femei.

— Tu ești nebun de legat, își începu ea tirada obișnuită.

Preferă să fie scutit de înjurăturile suplimentare, așa că o sărută pe Friedel în grabă. Dar ea nu se mulțumi cu atât și-l strânse în brațe, ca măcar să-și poată lua rămas-bun cum se cuvine.

Deodată se deschise o ușă de undeva și apăru o muiere mare și grasă, parcă scoasă atunci de la piața de pește, dar căreia îi lipsea acea proșteime sănătoasă a vânzătoarei olandeze de pește. Avea un păr cânepiu zbârlit, dar jegos, și o față rotundă și palidă care contrastau greșos cu buzele date cu roșu aprins. Era însărcinată în ultimele luni și avea un aspect grotesc în uniforma care abia o încăpea.

— *Was ist hier los, ihr Dreckhuren?!⁸¹*

Era o glumă de prost gust ca acea femeie, acea *Ehrenbraut*⁸², să le

spună „curve“ lui Friedel a lui și celorlalte femei care-și luaseră de la gură puțina pâine ca să le-o dea soților. Dar bastonul cu care se fălea atât de degajată nu era de luat în glumă, astfel că Hans se strecură, apărât de femei, pe lângă *Frau Aufseherin*, cu pachetele ascunse sub haină. Răsufală abia când ajunse înapoi în *Block*-ul 9. Povestea s-ar fi putut sfârși urât.

---

80. Comandoul de distribuire a cazanelor (germ.).

81. Ce se întâmplă aici, curve împutite? (germ.)

82. Textual, „mireasă de onoare“ (germ.). Nume dat de olandezi femeilor care întrețineau relații intime cu ofițerii nazisti și rămâneau însărcinate cu ei.

În *Block*-ul 9, supa fusese deja distribuită în diferitele încăperi și săli. În camerele mici de jos – „mic“ însemnând câte cincizeci de bolnavi într-o încăpere –, pacienții puteau rămâne în pat și *Pfleger*-ul le aducea supa.

Janus era lângă cazan și puneă cu polonicul în gamele. Un litru de persoană. Hans împărțea vasele din tablă roșie. Mai mulți refuzau supa, pentru că se săturau cu ce primeau din pachete și astfel rămânea supă în plus. Hans reuși să mai umple o gamelă cu doi litri de zeamă și o duse la etaj, pentru a i-o da unui compatriot.

Sus lucrurile se desfășurau altfel: bolnavii așteptau la o coadă lungă cu gamela în mână și-și luau rația lângă cazan. Doar cei grav bolnavi puteau rămâne în pat, iar *Stubendiensten*⁸³ le duceau hrana.

Domnii *Pfleger*-i erau prea leneși ca să păstreze curățenia în săli și, pe deasupra, să le și aducă bolnavilor mâncarea. Pentru această sarcină, aleseseră câțiva deținuți cu boli mai ușoare, care se bucurau cu toții să facă astfel de munci, fiindcă primeau suplimentar un litru de supă pe zi. În plus, puteau rămâne în spital și nu erau repartizați într-un comando de afară. Era însă periculos, firește. Dacă venea *Lagerarzt*-ul pentru a selecta *Muselmannen*-ii, *Stubendiensten*-ii erau nevoiți să se ascundă în closete sau în pod.

Atunci când Hans ajunsese în sală cu gamela de supă, se auzi strigată de mai multe voci:

— *Pfleger*, dă-mi niște supă!

Scoteau la iveală pâinea din ziua precedentă și margarina economisită pentru a cumpăra de la Hans supa.

Erau destui *Pfleger*-i care se implicau în astfel de afaceri. În lagăr funcționa o veritabilă piață neagră, ba existau chiar și prețuri fixe. Un litru de supă valora o jumătate de rație de pâine sau o porție întregă de margarină. Astfel se găseau în fiecare zi *Pfleger*-i și *Stubendiensten*-i care să dea cinci litri sau mai mult de supă pe niște produse alimentare mai bune. Erau chiar și medici care făceau contrabandă cu gamele cu supă, scoțându-le pe fereastră, pentru a obține margarină. Dacă erau prinși, zburau din *Krankenbau*, dar ei nu se lăsau descoperiți. Hans nu participa la acel comerț, ceea ce poate nu reprezenta neapărat o realizare, fiindcă el nu avea nevoie.

Când coborî, Zimmer îl luă deoparte și-i dădu un pachet.

— Azi a sosit pachetul de săptămâna asta.

Îl zori pe Hans să dispară cu pachetul primit. Ceilalți polonezi n-aveau voie să-l vadă, căci l-ar fi batjocorit pe Zimmer. Hans îl deschise într-un colț al *Pflegerstube*. Conținea două mere, o felie de prăjitură și o bucătică de slănină. Mâncă imediat unul din mere și o bucată din prăjitură, păstră restul pentru Friedel și le ascunse sub salteaua din paie. Apoi intră iar în vervă, spălând gamelele și măturând camera. Kuczemba, administratorul, strigă. Trebuia adusă pâinea și avea nevoie de câțiva flăcăi puternici ca să care într-un cadru din metal o sută douăzeci de pâini, adică o sută șaptezeci de kilograme. Urmă iar *Kesselkommando*-ul cu ceaiul de seară și, în plus, o șicană din partea lui Paul:

— *Dreckhund*⁸⁴ ce ești, nu vezi că ai vărsat ceai pe scara de sus?

Scara de sus se număra printre sarcinile lui Hans.

— Ai o slujbă de onoare. Scara e cartea de vizită a *Block*-ului nostru. Trebuie să faci tot ce-ți stă în putință ca să faci onoare *Block*-ului. Du-te repede să speli pe jos. Să freci bine, aruncă niște găleți de apă și dă cu mătura. Așa, știi tu cum se face!

Hans știa, nu glumă. Alergă ca un posedat cu gălețile de apă pe coridor și se agită cât putu, ca să arate tuturor cât de mult muncea. Astfel a evitat ca unul dintre șefii lui să-l treacă pe lista rezervelor pentru o altă corvoadă și a putut, odată uscate treptele, să se strecoare în „*Stube 3*“.

Eli Polak era medic în secția de psihiatrie. Eli ațipise la masa din colțul lui. Niciodată nu fusese un tip binedispus și nici prea activ. Deși avea doar treizeci și cinci de ani și era voinic, lăsa deseori impresia unui om epuizat, pentru care orice părea prea mult.

Era de înțeles. La trei săptămâni după venirea la Auschwitz aflate că soția lui, împreună cu copilul – la fel ca toate celelalte femeile cu copii mici – fuseseră duși la Birkenau imediat după sosirea din Țările de Jos și luaseră calea „furnalelor“.

— Știi, începu el să povestească, eu stăteam în coloană. Pe soția mea au încărcat-o în camion și cred că a leșinat. Cred că a dedus cumva ce urma să se întâmple.

— Nu mai spune tâmpenii, se răsti Hans pe post de răspuns. Nu avea putere să-l consoleze pe Eli, iar într-o asemenea situație omul își ascunde șovăiala prin grosolănie. Ce să fi observat? Și oricum știi

foarte bine că, în orice stare ar fi fost, tot ar fi ajuns la crematoriu, fie că leșinase, fie că nu.

Apoi începu Walter:

— În numele Führerului, eu, Walter, am fost ales veșnicul trimis al imperiului de o mie de ani de pe Lună. Eu sunt stăpânul tuturor stelelor și al planetelor. Surioara mea mi-a dat trei *Reichsmark* și cu ele am reușit să aduc sub controlul meu economic afacerile Hermann-Göring. Cu aceste arme noi, am izbutit să aduc la picioarele mele întregul univers și în numele sfintei treimi Hitler, Goebbels și Göring sunt cârmuitorul marilor ținuturi. Puterea mea e nemărginită. Führerul poruncește. Toți nebunii din *Stube* organizează acum alegeri libere. Alegeți, alegeți, alegeți! Tu primul, tu tăntălăule, tu adormitul veșnic, alege mântuirea Marelui Nostru Reich German. Tu, democratule blestemat, trezește-te odată!

Îl zdruncină pe bietul imbecil cu care împărțea patul și-l lovi cu putere peste cap. Bărbatul se ridică în capul oaselor și bombăni ceva ininteligibil.

— Milioane, miliarde mășăluiesc sub steagurile noastre. Sângele nostru o însămânțează pe eterna Zeiță a Adevărului, iar Ea dă naștere Conducătorului, care ne va călăuzi spre cel mai mare imperiu al desăvârșirii. Copiii mei sunt viermii sângelui și ai pământului, fecundează cu excrementele lor pământul care produce grâne, și astfel vom putea ține piept blocadei Angliei. Tu, jigodie scârboasă, necredincioasă, ridică-te! Mășăluiește în rândurile noastre! *Judenblut spritzt vom Messer*.⁸⁵ Acum totul e în favoarea noastră. Mășăluiește!

Iarși îl lovi cu picioarele și cu mâinile pe cheliosul amărât și nătâng, care, de frică, își ridică brațele spre Walter, implorându-l. Eli se duse la ei și încercă să-l calmeze pe Walter.

— Sigur, Walter, procesiunea e mâine, dar azi trebuie să te culci!

— Niciodată nu voi dormi, doctore, eu sunt Siegfried, veghez asupra fecioarei veșnice Brünhilde. Ea dormitează în tavernă cu balaurul, părintele Führerului. Eu sunt straja sângelui maroniu. Eu sunt stindardul triumfului. Ura! Ura! Eu sunt copilul Germaniei Antice. Coloanele noastre mășăluiesc. Mășăluiti! Mășăluiti!

Sărise din pat și, zbierând în extaz, mășăluia dintr-o parte în alta a *Stube*-ului. Toți nebunii era într-o stare de zbucium din cauza agitatorului Walter. Stăteau în fund pe marginile paturilor și fluturau

din mâini și din picioare. Idioți deplorabili, care de obicei erau liniștiți de moarte, bălmăjeau acum cântece de neînțeles.

Un bărbat cu hidrocefalie bătea ritmul în gamelă, râzând fericit cum numai un nebun poate, cu ochii căscați și bulbucați și țeasta înfricoșătoare, plină de lichid.

Walter mășăluia cu Eli după el.

— Eu sunt stăpânul, eu sunt apostolul, eu sunt Führerul întregii case de nebuni!

— Aici ai dreptate, zise Hans.

Brusc, un răcnet acoperi întregul tumult:

— *Herrgott Sakrament, verflucht noch einmal*⁸⁶, ce se întâmplă aici?

Era Paul, care, alarmat de tămbălău, venise să cerceteze. De-acum totul se sfârși repede. Îl apucă pe Walter de ceafă și-l trânti în pat. Întreaga întrunire începu să se potolească.

— Fă-i o injecție, Polak. Ce stai acolo ca prostul?

Eli îi făcu lui Walter injecția și treptat se liniștiră și ceilalți. Paul se așeză la masă.

— Ascultați, băieți, nu se poate să lăsați lucrurile să escaladeze așa ușor. Eu sunt de zece ani în casa asta de nebuni. Ar trebui să mă las călcat în picioare de un dement din ăsta care se crede Führerul? Nici măcar Führerul însuși n-a reușit să mă doboare în zece ani!

— *Achtung!* răsună în întreaga clădire.

Paul fugi din încăpere. Eli se duse să-și curețe seringă, iar Hans luă o mătură și începu să curețe cu hărnicie.

— *Bewegung!*

Era *Sanitäter des Gesundheitsamtes*, care-și făcea rondul zilnic. La început tunase și fulgerase, dar în ultimul timp se îmblânzise. Zielina își dăduse seama care-i era slăbiciunea: de atunci, de fiecare dată când intra în camera *Blockältester*-ului, îl aștepta mereu un pachet de țigări. Polonezii se sacrificau cu plăcere, dând pe rând câte unul dintre pachetele lor de acasă. Erau astfel cruțați de controale sâcâitoare. Își puteau ține haine în pat, puteau găti din când în când la soba mare și comite multe alte mici abateri. Însă n-avea să mai dureze mult, căci *Sanitäter des Gesundheitsamtes* urma să fie transferat curând. Venea unul nou. Conducerea lagărului știa prea bine că orice supraveghetor, oricât de dârț, tot avea să se acomodeze pe termen lung cu prizonierii.

De aceea paznicii – SDG-ii, toți care aveau contact susținut cu deținuții – erau transferați în mod regulat.

Trei săptămâni mai târziu sosi noul SDG, un bărbat înalt, cu mustață blondă. Veni în prima zi să arunce un ochi și păru foarte binevoitor. Dar după câteva zile, ceru ca toți pacienții din sala polonezilor să se ridice din pat. Oare de ce? Dacă s-ar fi întâmplat la evrei, s-ar fi putut crede că e vorba de selecție, căci alegerea nenorociților se repeta aproape săptămânal. Dar la polonezi?

Îi puse pe Hans și pe comandantul sălii să golească toate paturile și să deschidă pachetele. Ieșiră la iveală de toate: haine, pantofi, zdrențe, pâine mucegăită și o sută de alte lucruri. Făcură un maldăr din toate. Au putut păstra alimentele din pachete, dar tutunul și alte obiecte deosebite, precum ciocolata și sardinele, le-a băgat în buzunare SDG-ului.

Între timp efectua controale pe sărite, se uita sub saltelele din paie, verifica dacă nu mai rămăsese nimic și controla pacienții. Cine avea pe el mai mult de o simplă cămașă, trebuia să arunce totul în grămadă și primea și câteva palme la schimb.

Zimmer avea o privire mânioasă. Primise un pulover minunat de lână și niște bocanci, ascunse în fundul dublu al unui pachet. Acum avea să piardă totul. Era deja iarnă, poate în curând avea să fie chemat la un comando.

Hainele și toate celelalte obiecte fură legate în pături, iar SDG-ul ordonă ca totul să fie dus în camera *Blockältester*-ului. Tocmai începuse să numere grămezile, când de pe stradă se auzi un foc de armă. SDG-ul se îndreptă spre cealaltă latură a *Stube*-ului ca să se uite pe geam, iar Hans nu pierdu ocazia. Se strecură pe ușă cu câte o boccea în fiecare braț.

Când se întoarse, SDG-ul stătea în dreptul pachetelor. Hans i-o luă înainte:

— Am dus deja un pachet.

— Bun, încă cinci.

Hans făcu drumul de cinci ori și, de fiecare dată, SDG-ul era foarte atent să nu dispară nimic. După ce totul a fost depozitat în camera *Blockältester*-ului, încuie ușa și luă cheia cu el. Spuse că mai târziu avea să cheme pe cineva să le ridice. Dar puloverul și bocancii lui

Zimmer și alte lucruri de preț erau în pod.

Până seara Hans se îmbogățise. Atunci când își recuperase lucrurile, Zimmer îi dăduse două sute de grame de slănină în văzul tuturor. Și ceilalți, cărora Hans le salvase câte ceva, nu voiau să fie mai prejos. Slănină, zahăr, mere, pâine albă și încă altele. Ochii îi luceau la geamul *Block*-ului 10 când îi povesti lui Friedel peripețiile lui.

— Măine îți voi aduce o parte din ele.

— Să-ți păstrezi și ție destul.

— Așa o să fac.

Dar știa că ei îi va da cea mai mare parte, fiindcă o auzise tușind la geam, iar ea îi ceruse deja ceva pentru tuse. Hans o rugase să-și ia temperatura, iar ea se conformase două seri la rând: 37,3 și 37,5.

— Nu contează, zise ea.

Dar lui Hans îi era teamă, pentru că simțise deja noul dușman: tuberculoza. Avea să lupte împotriva lui, să aibă grijă de ea. Nu putea decât să-i trimită mâncare și asta urma să facă atâta timp cât avea să fie posibil. În pat, gândindu-se cum îl păcălise pe SDG, se simțea împlinit. Se așternu o liniște peste el, cum nu mai cunoscuse de mult. Adormi zâmbind.

---

83. Servitorii încăperilor (germ.).

84. Javră împutită (germ.).

85. Sângele evreilor se scurge de pe cuțite (germ.).

86. Dumnezeule, Sfinte Sisoe, la naiba! (germ.)

Într-o dimineață, *Blockältester*-ul îl chemă pe Hans:

— Van Dam, trebuie să te duci în carantină.

Lui Hans îi stătu inima în loc gândindu-se că e dat afară din *Krankenbau*, dar Zielina, care era lângă ei, zâmbi și-l liniști:

— Sunt cazuri de scarlatină și e nevoie de un medic. Bolnavii din carantină nu pot fi internați acum în *Krankenbau*. Nu au voie nici să se ducă seara la marele *Ambulanz* ca să fie tratați. De aia trebuie să le trimitem un doctor să rezolve totul la fața locului.

O oră mai târziu, Hans sosi în carantină și se duse la *Blockältester*, care-l primi zâmbind ironic:

— Așa deci, iată-l pe domnul doctor. Dumneavoastră sunteți acum șeful aici. E, atunci se rezolvă!

Îl conduse pe Hans într-una dintre săli. Într-un colț era un mic separeu delimitat cu pături, iar în spatele lor un pat suprapus obișnuit, cu trei etaje. În cel de jos dormea șeful sălii, iar deasupra lui, funcționarul încăperii. Al treilea pat de sus era pentru Hans.

Șeful sălii îi dădu câteva indicații despre conduita din *Quarantäne-Block*. Important era să rămână calm, să nu se agite prea mult. De i-ar fi ascultat sfatul, totul ar fi fost în regulă. Însă din primul moment, Hans începu să ceară, cu toată hărnicia și precizia, să fie respectate măsurile care-i păreau lui necesare. La ușa fiecărei săli să fie pus un recipient cu soluție dezinfectantă pentru mâini. În fiecare dimineață, toți bolnavii să treacă satisfăcător controlul medical, pentru a descoperi cât mai rapid noile cazuri de scarlatină. În fiecare seară, să fie amenajat un nou *Ambulanz*. Să fie eliberată o sală pentru toți bolnavii, care, conform instrucțiunilor, nu erau acceptați în *Krankenbau*, și pentru cei care prezentau simptome de scarlatină. Hans avea să fie asistat de câțiva medici francezi din carantină. Când îi prezentă *Blockältester*-ului lista cu deziderate, apăru iarăși acel zâmbet ironic:

— Se rezolvă, domnule doctor.

Hans se ocupă întreaga zi de acele măsuri, dintre care nici una nu se îndeplini. Nu existau recipiente cu dezinfectant. Farmacia din *Krankenbau* refuza să elibereze medicamente pentru o baracă neînregistrată ca spital. *Blockältester*-ul nu avea loc să amenajeze o sală pentru bolnavi, căci în *Block*-ul lui erau o mie două sute de

oameni. Deja stăteau câte trei în pat.

Însă lui Hans i se părea că totul se datora mai degrabă unei rezistențe intenționate decât imposibilității de a lua acele măsuri. Și Heinrich, șeful sălii, cu care Hans împărțea separeul, îi confirmase asta. Acesta purta pe piept un triunghi violet, cusut lângă număr, însemnul Martorilor lui Iehova. În fiecare seară se ținea o mică întrunire la care veneau toți Martorii lui Iehova. Nu erau mulți: în tot Auschwitzul cinci sau șase. Înainte lucrurile stătuseră altfel, povestea Heinrich.

Toți cei care se bazau pe Biblie ca să denunțe cruzimea sistemului nazist și-i prezisese declinul, printre care și Martorii lui Iehova, fuseseră arestați în Germania în mod sistematic. Aceeași soartă o avuseseră și cei care credeau în profeții, precum în mesajul divin al piramidelor sau în profețiile lui Nostradamus.

Într-un anumit moment fuseseră chiar opt sute laolaltă la Dachau. *Lagerführer*-ul îi adunate pe toți la *Appellplatz* și întrebase care dintre ei credea încă în adevărul prevestirilor biblice? Toți ridicaseră mâna. *Sturmmannen*-ii au ales zece oameni, pe care i-au împușcat pe loc. Apoi a întrebat iar cine mai crede... Iarăși au ridicat toți mâna, iarăși au căzut zece victime. A continuat la fel, dar cu fiecare etapă din acel dans al morții au apărut mai mulți șovăitori, s-au ridicat tot mai puține mâini, iar la final au rămas doar „converșiții” – dar asta doar după ce căzuseră deja câteva sute dintre cei mai buni.

E drept, acești Martori ai lui Iehova erau uneori cam obositori, fiindcă la orice ziceai, la tot ce se întâmpla, aveau pregătit cuvântul Domnului, chiar dacă uneori era irelevant. Dar erau onești, nu-ți voiau răul și cunoșteau mersul lucrurilor în lagăr.

— Ai grijă, băiete, îl avertiză Heinrich pe Hans, nu le face viața prea grea celor de aici cu toate măsurile tale. S-ar putea ca la final tu să intri în cel mai mare bucluc.

După câteva zile, veni medicul SS-ist. Era furibund și-l admonestă pe Hans fiindcă nu luase măsuri pentru a preveni epidemia. Hans fusese suficient de tâmpit încât să considere că era corect să-i răspundă că el ceruse să fie luate măsurile, dar nu pomeni că *Blockältester*-ul îi pusese doar bețe în roate. Iar acum *Blockältester*-ul îi era și mai potrivnic, considerându-l un fricos.

Singurul care-l mai ajuta pe Hans era un tânăr coleg ceh. Ajunsese în lagăr acuzat de homosexualitate, dar cum nu era evreu, ci ceh, se putea înțelege în polonă cu *Blockältester*-ul și reușea să mai tragă niște sfori. Ivar se dovedi un tovarăș bun pentru Hans. Îi povesti cum ajunsese să poarte triunghiul roz.

— Un membru de partid din Praga avea o datorie veche la mine. Când am insistat să mi-o plătească, m-a dat pe mâna Gestapoului, acuzându-mă că m-ar fi prins cu activități homosexuale. Hans, tu știi cum funcționează justiția germană. Eu n-am recunoscut niciodată nimic și nici nu s-a dovedit vreodată ceva. Dar un singur martor nazist valorează mai mult decât cel mai bun alibi. Aș fi putut dovedi că în ziua „infracțiunii“ nici măcar nu eram în Praga, dar ei pur și simplu nu-ți dau ocazia.

În următoarea zi, Hans simți pe propria piele procedurile legale germane. Era la etaj, într-un colț al podului, ocupându-se de cei zece bolnavi amărâți care stăteau întinși pe saltele jengoase din paie, când sună gongul pentru apel. De la gong până la sosirea SS-istului trecea cel puțin o jumătate de oră. De aceea șeful sălii se duse până în sala lui Hans ca să-i avertizeze pe cei de acolo că la numărătoare trebuie să țină cont și de el. Dar când Hans coborî puțin mai târziu, se dovedi că numărătoarea tot nu fusese corectă. *Blockältester*-ul fusese tras la răspundere și când Hans intră în sală, se năpusti asupra lui ca un bezmetic.

— *Cholera*... și sute de alte înjurături poloneze.

Hans încercă să clarifice situația, să-și ceară scuze, dar *Blockältester*-ul se enervă și mai tare și-i trase neașteptat niște pumni grei direct în față. Sângele îi țâșni lui Hans din nas și ochelarii îi căzură pe jos, sfărâmați.

Dar mai grav decât ochelarii distruși și nasul rupt – căci osul i se frânsese pe loc – era faptul că Hans avea să fie de atunci înaintea un om pierdut în blocul de carantină. Toți șefii sălilor și asistenții lor, funcționarii și cei ce făceau curățenie îl batjocoreau. Nimeni nu mai asculta de el.

Seara, Hans analiză situația cu Krutkov, unul dintre puținii ruși care vorbeau o boabă de germană. El fusese șeful unui colhoz, o

cooperativă agricolă cu aproximativ două mii cinci sute de muncitori. Când au venit nemții, toți au refuzat să continue munca și mulți au fost împușcați pe loc. El ajunsese, împreună cu alte câteva sute dintre oamenii lui, în lagăr.

Toți purtau un triunghi negru: „Asociali, vagabonzi“. Imaginați-vă, niște oameni care munciseră întreaga viața ca niște sclavi, care din satele lor cu câmpuri noroioase creaseră o cooperativă extraordinară, vastă, niște oameni care știau mai bine decât oricine pe lumea asta ce înseamnă o comunitate, o comunitate de muncitori și de țărani, niște oameni care trudiseră pentru acea comunitate erau catalogați drept asociali. Ce mai conta ce triunghi primeai, cât erai de respectat?

— Uită-te puțin în jur ce oameni sunt aici, continuă rusul. Cei mai mulți sunt polonezi, au triunghiurile alea roșii cu un P pe ele – deținuți politici –, dar îți garantez eu că nouăzeci la sută dintre ei fac comerț pe piața neagră sau că faptele lor politice sunt cel mult niște prostii spuse la beție. Nemții cu triunghi roșu sunt mai degrabă adevărații deținuți politici. Unii sunt închiși de zece ani, dar aici nu sunt mulți de felul ăsta. Și, de fapt, majoritatea a decedat deja. Apoi îi ai pe ruși, care, după cum tocmai ți-am povestit, poartă de obicei triunghiul negru. În realitate, ei sunt deținuții politici, pentru că refuzul lor de a munci a însemnat un act politic. Cele mai mari jigodii sunt verzii. Dacă triunghiul are vârful în sus, sunt *Berufsverbrecher*⁸⁷, dacă vârful e în jos înseamnă infractori ocazionali. Își permit să joace în lagăr rolul mahărilor. Unii dintre ei sunt *Lagerältesten*-i și au pe conștiință moartea a sute de prizonieri ca ei. Și totuși lucrurile sunt extrem de aleatorii. Am cunoscut un neamț din Köln care în 1936 a împrăștiat dintr-un avion pamflete politice – antinaziste, desigur. A fost prins și s-a dovedit că luase bani de la o organizație ilegală ca să tipărească pamfletele. De aia i-au dat un triunghi verde, de infractor. Dacă le-ar fi tipărit din bani proprii, ar fi primit unul roșu.

Între timp se lăsase seara, iar Hans trebuia să efectueze controlul de la etaj. Era un pod spațios, care găzduia trei sute de oameni, întinși până la ultimul pe podeaua din ciment. Erau cu toții evrei. Cu câteva zile în urmă, unul dintre ei fusese prins urinând într-o gamelă. Bărbatul avea afecțiuni urologice și atunci când nu li se permitea câte o jumătate de zi să iasă, el nu se putea ține prea mult. Un prieten din

Werkblock îi adusese de aceea o gamelă în plus, dar această explicație nu i-a fost acceptată și fusese bătut crunt. Deviza mereu valabilă era: dacă un evreu greșește cu ceva, toți evreii sunt niște jivine. *Blockältester*-ul profită de ocazie și-i puse pe toți în pod, făcând mai mult loc pentru polonezi, care astfel nu mai trebuiau să stea decât câte doi în pat.

În pod era o debandadă înfiorătoare. Podeaua era din ciment rugos, din acoperiș picura apa și două gemulețe trebuiau să asigure aerisirea pentru trei sute de oameni. Bărbații erau întinși pe jos, purtând costumele lor de in, și aveau o pătură la două persoane. În timpul zilei se înghesuiau pe câteva bârne sau trebuiau să stea în picioare, de vreme ce nu erau nici scaune, nici mese. Astfel trăiau în aceste condiții de cinci săptămâni, fiindcă din pricina scarlatinei nu puteau părăsi *Block*-ul.

Bolnavii din întreaga baracă erau îngrămădiți într-un separeu delimitat cu pereți din scânduri. Era o murdărie de neimaginat. Exista totuși și un avantaj, nu erai călcat în picioare de sutele de inși care se bălăbăneau dintr-o parte în alta a podului. Dar dacă se îmbolnăvea un polonez sau un rus, se iveau tot felul de dificultăți. Firește că pacientul prefera să rămână în patul de la parter decât să meargă sus, în acel separeu mizerabil, deși regula era că bolnavii nu aveau voie în săli din pricina pericolului de contaminare. Nu puteai stabili dinainte dacă acea angină cu febră de 40 de grade nu era totuși scarlatină. Pacientul discuta atunci puțin cu șeful sălii, care vorbea la rândul lui cu *Blockältester*-ul și, fie că Hans era sau nu de acord, bolnavul rămânea unde era.

Desigur, din rațiuni igienice nu avea de ce să rămână în sală, dar, din punctul lui de vedere, era de înțeles că bolnavul nu voia în pod, unde nu avea nici liniște, nici aer curat și unde putea fi tratat la fel de prost ca la parter.

Pansamentele erau aproape inexistente și medicamente nu se găseau deloc. În două zile, Hans primise treizeci de aspirine pentru o mie două sute de persoane. Însă câți bolnavi nu erau în acea masă de oameni îngrămădiți! Fusese deosebit de dificil să obțină acele treizeci de tablete. Se văzuse nevoit să se ducă la Dering pentru ele, șeful *Krankenbau*-ului.

Oamenii stătea cum puteau în colțurile lor. Câțiva aveau febră ridicată și nu puteau mânca cu zilele din cauza durerii din gât. Firește, exista o bucătărie pentru diete speciale în *Krankenbau*, dar pentru asta îți trebuia un bilet de la *Blockältester*, iar el nu avea timp. Chiar și așa, fusese foarte prostesc din partea lui Hans să se plângă în următoarea zi lui Dering de condițiile din *Block* și de bătăile *Blockältester*-ului.

La început, Dering se înfurie peste măsură, spunând că e o rușine, o jignire pentru întregul *Krankenbau* când un *Blockältester* lovește un medic. Apoi însă se alătură și *Blockältester*-ul discuției. Discutară câteva clipe în polonă și Dering se potoli. Promise să facă cercetări suplimentare. După o oră, îl chemă la el pe Hans:

— Văd că nu ai suficient tact pentru această situație. Te duci înapoi în *Block*-ul unde lucrei înainte.

Când se întoarse în *Block*-ul 9, toți știau deja povestea. Zielina, șeful medicilor, râse de el fiindcă se lăsase fraierit într-un asemenea hal. Hans ajunsese la dr. Valentin, șeful blocului ambulatoriu:

— Chiar ai avut noroc. Dering te-ar fi putut raporta imediat la *Lagerarzt* și ai fi ajuns direct la mina de cărbuni. În fine, dacă scapă de tine azi sau săptămâna viitoare...

— La ce vă referiți?

— A, tu încă nu te-ai prins de nimic, prostuțule! N-ai auzit nimic de *Pflegerabbau*, pardon, de *Pflegertransport*?

— Ce înseamnă?

— Săptămâna viitoare trebuie să meargă șazeci de *Pfleger*-i la Buna. Se zvonește că ar înființa acolo un nou spital.

— Asta n-ar fi așa de rău, își dădu cu părerea Hans.

— Băiete, dar naiv mai ești, îl luă Valentin peste picior. Li se zice oamenilor că se duc la Buna ca *Pfleger*-i sau doctori, dar o să vezi că nici unul nu va ajunge în *Krankenbau*, sau va nimeri acolo doar ca pacient, după ce, mai întâi, a muncit pe rupte!

Nu suna deloc bine. Hans era de relativ puțin timp în lagăr. Asta ar fi însemnat să fie transferat înaintea unora care erau de mult mai mult timp acolo. Seara discută situația cu Eli Polak și cu Klempfner, un coleg ceh din sala de la etaj. Klempfner era de patru ani în diferite lagăre și cunoștea situația cu ochii închiși.

— Nu-ți face griji, spuse el. Trebuie să ia zece din baraca asta, dar o să vezi că n-o să fii printre ei.

— De unde știi?

— Zielina face listele și pe voi doi vă apreciază.

— Mă rog, pe mine probabil că nu mă mai apreciază atât de mult, după ce m-am făcut de răs în baraca de carantină, îi răspunse Hans cu neîncredere.

— Nu mai spune asta, nu te-ai făcut deloc de răs. Bineînțeles că ai fost mult prea corect și ești și plin de scrupule. Ai vrut să le iei apărarea bolnavilor și l-ai nemulțumit pe domnul *Blockälteste*, pentru că i-ai dat prea mult de lucru. Dar Zielina e un tip de treabă și vede prea bine care sunt raporturile. Nu-i bine nici să-i bagi pe toți polonezii în aceeași oală.

Klempfner avea dreptate. Câteva zile mai târziu, Zielina îi spuse

lui Hans neoficial că totul era în regulă, urma să-i păstreze pe el și pe Eli, olandezii i se păreau oameni cumsecade. Chiar și așa, și printre ei căzură victime: Tony Haaksteen și Gerard van Wijk. Era de înțeles că Zielina nu îi putuse păstra, fiindcă nu erau medici și ajunseseră în lagăr ultimii. Tony nu era un tip îndrăgit, era nervos, urla la pacienți și avea în mod regulat conflicte cu alți *Pflegger*-i. Lui Hans îi păru foarte rău de Gerard. Era un tânăr blând, inteligent, dar destul de slăbit, expectorase de câteva ori sânge.

— Oare ce-o să ne facă? întrebă Gerard.

— Păi mergeți la noul spital de acolo.

Nici Hans nu credea ce spune, dar la ce bun să-l alarmeze și mai tare pe săracul om?

Pflegger-ii plecară într-o zi de miercuri. Făcuseră baie și purtau haine noi. Asta nu era un semn bun, căci *Pflegger*-ii și medicii care rămâneau realmente să-și exercite „meseria“ nu aveau nevoie să-și schimbe costumele curate pe niște zdrențe.

Joi după-amiază, când Hans ajunse în *Block*-ul 10 cu cazanul cu supă, găsi acolo o stare de ușoară panică. Îl ridicaseră de dimineață pe *Professor* Samuel din timpul activității, la ordinul *Standortarzt*-ului Wirths, doctorul SS-ist care era deasupra tuturor *Lagerärzten*-ilor din întregul complex Auschwitz. Se zvonea că fusese trimis la Birkenau pentru a aduce de acolo alte femei pentru experimente. Circula ideea că vechile ocupante ale *Block*-ului urmau să fie transferate în comandouri de muncă. După ce că se supuseseră acelor experimente, tot la groapa de pietriș aveau să piară.

Povestea auzită de Hans era alta și încercă s-o liniștească și pe Friedel:

— De câteva săptămâni e un conflict între Samuel și Clauberg. Se pare că Samuel ar vrea să protejeze personalul mai mult și l-ar fi întrebat pe *Standortarzt* dacă patruzeci de femei „lăudabile“ care lucrează în *Block* și sunt deja pe lista lui n-ar putea fi cruțate de experimentele lui Clauberg.

— E posibil, zise Friedel. Pe-aici sunt atâtea zvonuri! Brewda s-a certat ieri îngrozitor cu Sylvia, asistenta lui Clauberg, o tipă afurită. De-acum o lună spune că le va veni rândul și femeilor din rândul personalului. Când oameni ca ea stau de doi-trei ani în lagăr și căpătă putere, uită că sunt și ei doar deținuți.

— Cine e Brewda? întrebă Hans.

— E *Blockälteste* de-acum. E medic, dar sabotează experimentele cum are ocazia.

Înapoi în *Block*-ul 9, Hans se duse imediat să se consulte cu Klempfner.

— Dacă-l împuşcă pe Samuel la Birkenau, n-o s-o țină nici pe Brewda ca *Blockälteste*, consideră Klempfner.

— Și zici că o să le aleagă și pe femeile din rândul personalului pentru experimente?

— Probabil că da, dar e chiar atât de grav? E mai bine decât prima idee, că Samuel s-ar fi dus să ia șoareci de laborator noi. E mai bine să se aleagă cu o infecție decât să fie trimise la Birkenau. Nu sunt chiar atât de grave experimentele. Sigur, fetele din Grecia au fost abuzate îngrozitor, dar printre femeile alese de Clauberg nu s-a înregistrat decât sporadic câte un caz mortal, și câteva cazuri de peritonită. În ce procent au fost sterilizate, n-avem cum să știm.

Hans era de acord cu Klempfner într-un singur punct, și anume că orice era mai bine decât Birkenau. Dar nu-i putea împărtăși părerea că experimentele nu erau „atât de grave“.

— Chiar și de a fost pângărită dintre toate acele femei numai una singură, crima se aseamănă în gravitate cu cea mai grea intervenție, caracterul ei nestabilindu-se prin seriozitatea experimentului, ci prin constrângerea cu care a fost efectuat. Apropo, dacă experimentele n-ar fi grave, n-ar fi nevoie să le oblige pe deținute. Dacă eu vreau să pun bazele unei cercetări de bună-credință, pot găsi persoane dispuse să participe și într-o clinică obișnuită. Faptul că folosesc deținute e o dovadă că ceva e șubred. Din punct de vedere economic, progresul capitalist se face deseori în detrimentul muncitorilor. Dar ca *IG-Farbenindustrie*⁸⁸ să facă progres pe seama soțiilor noastre e un lucru care n-ar fi aprobat de capitalismul modern din nici o altă țară, în afară de Germania.

— Aici ai dreptate, răspunse Klempfner. Într-adevăr, bate la ochi că fasciștii recurg atât de des la metode precapitaliste, încercând să protejeze marele capital, al cărui instrument sunt.

— Cum adică?

— Să luăm aparatul lor de putere, care funcționează într-un mod pur feudal. Aici, în lagăr, el se vede într-o formă stilizată. Un lagăr e

un fel de ducat. *Lagerältester*-ul este suzeranul, prin grația SS-ului. El își exercită puterea dăruind privilegii. *Blockältester*-ii sunt conții, aceștia au dreptul, din poziția lor de potenți mai mici, să „organizeze“. Personalul lor e precum nobilimea de rang mai mic, dar care terorizează țara. Gândește-te, de exemplu, la portarul *Block*-ului nostru.

Într-un spital obișnuit, portarul primește salariu pentru munca depusă. Aici este un pion al puterii. Cere fiecărui vizitator pe care-l lasă să intre câte o țigară sau mai mult. Orice serviciu făcut pentru un pacient trebuie plătit. Așa își ia partea. Doar masa largă de oameni, nefiind în nici o poziție de putere, crapă pentru un litru de supă și o bucată de pâine. Este scurtcircuitul cel mai crud cu puțință dintre putere și drept. Complet nedemocratic, absolut feudal.

În momentul în care Hans vru să coboare, îl strigă cineva:

— Salut, Van Dam, ești și tu aici?

Pe salteaua din mijloc a unui pat suprapus zăcea un tânăr înalt, numai piele și os, prea slăbit ca să se poată ridica în șezut.

— Lex, băiete, de cât timp ești aici?

Era Lex van Weren, trompetistul de jazz, alături de care Hans cântase uneori, pe vremuri.

— Știi că e și Jack de Vries aici? îi spuse Lex. Lucrează într-unul dintre comandourile de mină. E și Maurice van Kleef, în orchestra de la Birkenau.

— Cum e posibil?

— Evreii din Birkenau au voie să cânte în orchestră, sunt o grămadă de olandezi cunoscuți. Johnny and Jones și Han Hollander sunt și ei acolo.

Depănară amintiri vechi, iar Lex îi povesti cum merg lucrurile în Jawischowitz, în mina de cărbuni:

— Trebuie să umpli în doi patruzeci de căruți, la fel de mult ca *Zivilarbeiter*-ii, minerii profesioniști. Dar ei cunosc meseria. Dacă nu știi să mânuiești târnăcopul, nu desprinzi nici un cărbune, așa că te alegi cu bătaie. În prima zi n-am umplut decât cinci căruți, ceea a fost atât de puțin că au numit asta „sabotaj“. Dar te asigur: mai mult nici nu se poate. Drept pedeapsă ne-au dus în acea noapte în *Stehbuncker*, într-un subsol cu tavanul prea jos ca să stai în picioare.

Dar nu poți nici să te întinzi, pentru că pe jos sunt câțiva centimetri de apă, așa că stai toată noaptea în beznă, aplecat. Îți poți imagina cât de nenorocit ieși a doua zi de acolo și că treaba nu-ți iese deloc. Urmează bătaii noi și alte pedepse. Nimeni n-ar rezista. Civiii primesc hrană normală, fiecare miner are parte și de un supliment. Noi trebuie să trăim cu o porție de pâine și un litru de supă. Minerii, când ajung acasă, au liniște, se odihnesc sau trec o oră pe la cârciumă. La noi însă vine apelul, iarăși îngenuncheați, culcați, pe burtă în noroi, în picioare, culcați, în picioare, și așa ore în șir. Apoi în cușcă, opt oameni pe un singur prici, fără odihnă, în frig. La ora patru dimineața te trezesc și totul o ia de la capăt. Nu ți se dă ocazia să te declari bolnav. Diaree? La muncă. Febră? La muncă, până ce treptat ajungi tovarăș cu moartea. Și ce să mai spun de riscurile din subteran! În tunelurile minelor, unde lucrează prizonierii, nu se iau așa-numitele măsuri de siguranță. Accidente la tot pasul. E o tâmpenie, pentru că producția lor are de suferit. Am venit o mie de oameni din Olanda acum jumătate de an, din care au ales trei sute de bărbați. Ceilalți probabil că au fost gazați. Noi, cei trei sute, am ajuns la mină. Mai suntem cam cincisprezece în viață. Eu am avut baftă: într-o zi a venit la mine *Lagerältester*-ul, târșiindu-și picioarele. Mi-a dat un vechi corn francez. De unde a aflat, nu știu, dar m-a întrebat dacă e adevărat că știu să cânt la trompetă. Apoi i-am cântat *Rapportführer*-ului *Stille Nacht, heilige Nacht*.⁸⁹ Era în jurul Crăciunului, iar întreaga noapte mi-au cerut același cântec. *Stille Nacht, heilige Nacht*. M-a dus cu gândul la noaptea din *Stehbunker*. În fine, după aia m-au făcut *Stubendienst*. N-a mai trebuit să merg în mină, făceam curat în baracă, aduceam pâine și alte corvezi de genul ăsta. Din când în când, le mai cântam domnilor și atunci îmi dădeau ceva mâncare în plus. Da, trebuie să ai un noroc deosebit aici, altfel se alege praful de tine, fără nici un ocoliş.

— Într-adevăr, într-adevăr, stimați domni, se auzi o voce fals distinsă din patul de sus.

— Care glumeț mai ești și tu? Întrebă Hans spre etaj.

— Mă cheamă Menko și chiar sunt glumeț, dar glumele mele sunt cu SS-ul. Sunt prizonier din ianuarie 1941.

Hans îl privi circumspect.

— Dar în ianuarie '41 nu se făceau încă transporturi spre Polonia.

— Nu, m-au prins cu *Geuzen*⁹⁰. La procesul din '41 m-au condamnat la moarte.

— Și atunci ce mai cauți aici? intră în vorbă un alt olandez.

— Și dumneavoastră sunteți un mare glumeț, domnul meu, dar unul al dracului de anost. Totuși, vă voi răspunde. Am trecut prin cel puțin douăsprezece închisori și la fel de multe lagăre. Dar așa cum merg lucrurile cu mulți condamnați la moarte, îți aștepti sentința și nu vine. În Buchenwald se întâmplă cel mai des, acolo sunt sute de condamnați la moarte. Din când în când, mai pleacă un transport la *Nebellager Natzweiler*.⁹¹

— De ce i se spune *Nebellager*?

— Răbdare, stimați domni. În Natzweiler, execuțiile au loc „*zwischen Nacht und Nebel*“⁹², la prima geană a dimineții. Are ceva mistic și păgân. *Edelgermanen*-ii ăștia sunt plini de tot felul de obiceiuri atavice. În fine, planul era să ajung într-un transport spre Natzweiler. Dar la Buchenwald prizonierii politici aveau poziții-cheie, la administrație, ca și altele. Când a plecat un transport cu muncitorii profesioniști la Sachsenhausen – fostul Oranienburg –, au băgat printre ei cât au putut de mulți condamnați la moarte. După ceva hoinăreală, am nimerit la Auschwitz și-mi merge bine aici. Săptămâna trecută m-au pus pe lista selecțiilor din cauza trupului meu amărât de *Muselmann*. În ziua următoare i-au luat pe pârliti, dar eu le-am jucat o festă. În cartoteca de aici nu sunt înregistrat în primul rând ca evreu, ci ca *Schutzhäftling*.⁹³ Nu fac parte din armata de milioane a celor fără nume, care se vor risipi aici ca pulberea. Eu am acte, pe numele meu e un proces. Pe mine n-au voie decât să mă execute, iar de executat n-o s-o facă nici aici, în Auschwitz. Se bazează pe faptul că, fiind totuși evreu, o să crăp de la sine.

— Mai sunt și alte povești similare, continuă Hans. La Birkenau e un anume Boas, un profesor francez din Amsterdam, care lucra cu acte false ca translator pentru muncitorii de la coasta Canalului Mânecii. A fost arestat împreună cu doi amici, li s-a intentat un proces pentru spionaj și toți au fost condamnați la moarte. Prietenii lui, care ascuseseră că sunt evrei, au fost împușcați pe loc, dar Boas a recunoscut că e evreu. SS-istul i-a spus: „Tu, evreule, te duci la Auschwitz, unde o să te rogi în genunchi să mori, așa o să-ți meargă acolo“. Boas e acum într-un comando bun și dacă are noroc în

continuare, va scăpa cu viață, tocmai pentru că e evreu.

---

88. Un complex german de companii chimice și farmaceutice, înființat în 1925, cunoscut astăzi în principal pentru colaborarea cu regimul nazist.

89. „Noapte tăcută, noapte sfântă“. Este vorba despre colindul de Crăciun cunoscut în română drept *Noapte de vis*.

90. *De Geuzen* („Cerșetorii“, nume dat inițial rebelilor olandezi împotriva stăpânirii spaniole din timpul Războiului de optzeci de ani) a fost prima mișcare de rezistență organizată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial împotriva ocupației naziste. La procesul din 1941 au fost condamnați la moarte și executați optsprezece membri, despre care scriitorul olandez Jan Campert a scris renumita poezie „Het lied der achttien doden“ („Cântecul celor optsprezece morți“).

91. Nacht-und Nebellager, și NN-Lager (literal, „lagărul nopții și al ceții“) erau numite lagărele speciale de muncă silnică pentru activiștii politici și colaboratorii celor din mișcările de rezistență, două dintre ele fiind cel de la Natzweiler din Alsacia și cel de la Gross-Rosen din Silezia.

92. Între noapte și ceață (germ.).

93. Deținut protejat (germ.).

Acum că dispăruseră atâția *Pfleger*-i, Hans avea foarte multă treabă. De la gongul de dimineață până seara, la gongul de la culcare, se spetea muncind. Dis-de-dimineață, imediat după trezire, era comandoul pentru cazane: aducea ceaiul, îl distribuia, spăla vasele și făcea paturile. Între timp, comandantul de sală începea deja să spele pe jos, căci cel târziu la ora 8 totul trebuia să fie curat. Apoi venea SDG-ul în control.

După aceea trebuiau făcute tot felul de treburi în *Block*-uri. Într-o zi, coridorul trebuia frecat bine, așa că întreaga dimineață alerga cu găleți de apă, peria hainele și spăla pe jos. În altă zi, trebuia ajutat *Scheissmeister*-ul la frecatul closetelor. Uneori descărca și cărbunii, apoi deparazita o încăpere de la etaj, dacă se depistau iarăși păduchi. Era o muncă grea, fiindcă în întregul *Block* cu patru sute de bolnavi erau doar treizeci de *Pfleger*-i, iar jumătate dintre ei erau „somităși“: polonezi, germani din Reich și cei cu numere joase, a căror grijă nu era decât „să organizeze“ cât mai multă mâncare. Rămâneau cel mult zece pentru munca grea. Apoi sosea zeama de prânz, o reluare a ritualurilor de dimineață.

Într-o zi, după supă, veni un mesager din *Block*-ul 21: comandoul de transport. Ieșiră treizeci de oameni, de data aceasta fără vehicule. Se duseră la fostul crematoriu, aflat la două sute de metri de lagăr, care nu mai era folosit. De când exterminările fuseseră mutate la Birkenau și în Auschwitz cauzele morții erau doar cele „normale“, puținele cadavre erau încărcate seara în dricuri și duse la cuptoarele din Birkenau.

Într-una dintre încăperile crematoriului erau maldăre enorme de cutii din tinichea; urnele polonezilor care fuseseră arși. Spre deosebire de evrei, „arieni“ erau incinerati individual. Pe trupuri se așeza un număr din piatră, iar cenușa se puneă într-o urnă de tinichea. Familia primea apoi știrea decesului și avea posibilitatea de a cere urna. Numai că în decursul anilor se adunaseră patruzeci de mii de urne care trebuiau mutate într-o altă încăpere. Bărbații formară un lanț lung de-a curmezișul subsolurilor în care se aflau cele trei mari cuptoare și-și aruncau urnele de la unul la altul, de parcă erau roți de cașcaval sau pâini. Niciodată până atunci nu trecuseră prin mâinile lui Hans atâția morți ca în acele ore. Cutiile ruginiseră, iar atunci când cădea câte una

pe jos, se desfăcea. Însă asta nu conta: unul dintre băieți avea o mătură cu care strângea toată cenușa la grămadă. Cine să se mai fi interesat de ea?

La doar câteva minute după întoarcerea în *Block* urmă apelul. Alinierea, venirea SDG-ului, anunțul *Blockältester*-ului: „Alinierea *Block*-ului 9 cu treizeci și unu de *Pfleger*-i, fără bolnavi.“ SDG-ul făcu un semn din mână și rândurile se sparseră. După apel, Hans a fost chemat la etajul infirmeriei să-l ajute pe dr. Valentin. Pe scară era o gălăgie de pomină. Zielina, nervos ca de obicei, se năpustise sălbatic asupra unui bărbat care voia la closet fără încălțăminte din lemn, deci în picioarele goale, ceea ce era interzis cu strictețe. Îl lovi pe om peste față cu furie, însă Zielina avea o inimă bună și când bărbatul izbucni în plâns, el însuși păru mai afectat decât victima. Se grăbi la parter și se întoarse cu o bucată de pâine, pâine de casă din propriul lui pachet, pe care i-o dădu bărbatului. Anii din *KZ* nu avuseseră cum să nu-și lase amprenta asupra lui Zielina, totuși nu-l distruseseră complet.

În *Ambulanz*, Valentin se purta deja ca un nebun. Era pe jumătate evreu și fusese medic în marină. Nu era malefic, însă era un adevărat prusac. Zbiera la toată lumea cu cel mai mic prilej, dar dacă priveai consternat în jur, izbucnea în râs.

— Așa deci, ai venit și tu să caști ochii? În Olanda sigur aveți doar covorașe din stuf la uși. De aia voi, olandezii, lăsați mereu ușa deschisă. Băi, naivule, tu credeai că *Pfleger*-ii se duc la Buna în *Krankenbau*? Am primit de veste că sunt toți în comandoul de afară. În fine... Și adresându-se celorlalți medici veniți să-l ajute cu pansamentele: Voi veniți cu mine să vă arăt ceva!

Ajunseră la un pacient care avea un acces de sughiț:

— Așa e de trei zile, le spuse Valentin, și nimic din ce-am încercat n-a funcționat. Mai are și febră mare, de o săptămână întregă face seara 40. Ce credeți că e?

Ei reflectară o clipă, iar Hans opină:

— Poate fi meningită, căci la inflamarea meningelor apar deseori simptome de iritare, precum sughițul.

— Greșit, zise Valentin. Este febră tifoidă fără roșeală, nu e atât de rar. Omul vine dintr-un lagăr cu cazuri contagioase.

— Și atunci nu e periculos să-l ținem aici, în sală? Întrebă unul

dintre francezi.

— Ah, nu, momentan nu avem păduchi, iar el a fost deparazitat temeinic. Apropo, nici nu mă gândesc să-l predau. N-ar fi prima oară când un întreg *Block* ajunge în camera de gazare, după ce s-a constatat acolo un caz de febră tifoidă. Nu cumva să nu vă țineți gura!

Apoi începu parada în *Ambulanz*. Pe ușa din spate intrau bolnavii cu cămașa ridicată sau dată jos de tot, în funcție de locul care trebuia pansat. Erau deseori răni mizerabile: furuncule și abcese. Cel mai grav era că trebuiau bandajate cu hârtie. După o jumătate de oră mirosea atât de urât în *Ambulanz*, încât era aproape insuportabil. În plus, totul era slinos și unsuros de la Mitigal, un medicament împotriva râiei, unul dintre puținele existente.

Brusc, dădu buzna Eli în cameră:

— Știți că a murit Kalker?

Tresăriră.

— Deci n-a funcționat? întrebă Hans.

— Nu, ar fi costat prea mult. Am fi avut nevoie de mult mai multă sulfamidă pentru el, dar nici unul dintre olandezi n-avea destule provizii ca să și-o permită.

Continuă discuția, până când Valentin se răsti la ei:

— Mai bine lăsați șueta pentru ora ceaiului. E ca acasă, și acolo trebuia să duc greul pentru toate, dar aici nu, mersi!

Sosi *Blockältester*-ul, care avea nevoie de patru oameni. Hans îi însoți. Se duseră la SDG-ul din *Block*-ul 24, să ia de acolo un scaun de consultație care trebuia să ajungă în *Puff*. În fața bordelului oamenii se agitau de mama focului. Era o coadă lungă formată din germani din Reich și din polonezi. Evreii nu aveau acces.

Activitățile nu începuseră încă, iar la etaj damele se înghesuiau, discutând cu doctorul și cu *Pfleger*-ul care supraveghea. Doctorul trebuia să fie prezent când intrau bărbații și-și plăteau marca – mărci, câștigate ca bonus la muncă. Le făcea o injecție și le punea o șampilă pe brațul stâng. După un sfert de oră, când ieșeau, le făcea o altă injecție și le punea o șampilă pe brațul drept. La final un SS-ist controla dacă aveau ambele ștampile. Astfel se evita împrăștierea bolilor venerice.

Una dintre dame îl trase pe Hans de ureche:

— Tu ce faci aici, tinerele? Nu știi că n-ai voie?

— Fă-ți tu treaba, eu am venit aici să mi-o fac pe a mea, îi spuse Hans ironic.

— Da, da, răspunse ea, „*Arbeit macht frei, Krematorium drei!*“⁹⁴

Se făcuse deja târziu când Hans reveni în *Block* și, ca de obicei, trebuia să măture înainte de culcare. Dar înainte să termine veni *Blockältester*-ul, zbierând că lumina nu era încă stinsă, deși gongul de seară sunase de mult. Hans se dezbracă repede și se băgă în pat.

Fusese o zi lungă, șaisprezece ore de muncă fără oprire! Și pentru ce? Batjocura acelei *Puffdame* îi răsună în minte încă mult timp, până reuși să adoarmă: „*Arbeit macht frei... Krematorium drei!*“

---

94. Munca te eliberează, crematoriul trei! (germ.)

Astfel trecea timpul. Uneori lui Hans și Friedel li se întâmplau lucruri mai bune, alteori mai puțin bune. Selecțiile aveau loc în mod regulat și, de fiecare dată, pierdeau alți prieteni pe care îi jeleau. Nu numai pe cei epuizați sau bolnavi de moarte.

Nici cei care lucrau în lagăr nu erau în siguranță. Se organizau în mod obișnuit transporturi cu muncitorii din Auschwitz spre alte lagăre. Nu erau cruțați nici cei care munceau în comandourile mai bune. Iar atunci, lucrurile se precipitau. Cine făcea față lucrului în mină? Cine era în stare să dragheze pietriș din râu paisprezece ore pe zi, adesea cu apa până la brâu? Cine putea îndura bățiile și cine era imun la infecții?

Veni primăvara, iar odată cu ea, și păsările rare. Păsări care se încumetau pe acele meleaguri răcoroase din Silezia, înfruntând clima aspră a Beschizilor de Nord. Dar odată cu primăvara soarele deveni mai puternic, iar soarele le dădea deja forță de viață. Acea forță pătrundea în toate. Nu existau nici sârmă ghimpată, nici ziduri, nici SS-iști care să împiedice razele soarelui.

Odată cu soarele, pătrunde viață nouă chiar și în cei sortiți morții și o nouă speranță se înfiripă în inimile lor, precum verdele proaspăt, eliberat de micii muguri, gata să primească razele luminii înnoite. Aerul era de o blândețe umedă, iar cerul de un albastru limpede și bățiile inimii se înteteau simțind primăvara. Sângele pulsa, curgând în vene cu un nou elan. Sufletul părea să tremure în trupuri, alături de aerul care vibra deasupra pajiștilor verzi. În el se cuibărea o tensiune, veche precum istoria omenirii, dar reînnoită după acea iarnă de răceală sufletească adâncă.

Iar când Hans și Friedel stăteau la ferestrele barăcilor, căutându-se cu privirea unul pe celălalt – ei, cei inaccesibili – și uitându-se la munte – el, inaccesibilul –, se simțeau suflete pereche, tânjind după un paradis din care nici măcar nu fuseseră izgoniți, fiindcă nu trăiseră niciodată acolo. Cu un oftat puternic, sufletele părăseau trupurile chinuite și se scurgeau, pierzându-se în acele întinderi încețoșate.

Și, pentru o clipă, lagărul nu mai exista, duse erau ororile, dusă era sârma și duse zidurile. Sufletele, într-o comuniune cosmică între ele și cu tot, se legănau deasupra râurilor și a mlaștinilor, dispărând în acea țară promisă de la orizontul de un albastru minunat. Atunci se priveau

din nou în ochi, și în minte li se forma acel cuvânt nepronunțat, dar auzit totuși peste distanța care-i despărțea: „Când?”

Când se va stinge dorința de libertate, de dragoste în libertate? Libertatea în doi părea de necrezut, iar o frică înfiorătoare îi străfulgera când se gândeau la lagărul morții în care erau întemnițați. Odată ce această conștiință, desprinsă din mrejele fanteziei, se instala din nou în *Block*-uri, Friedel se agăța spasmodic cu degetele de zăbrelele de la fereastră, iar Hans apuca cu mâinile cadrul geamului, vrând parcă să spargă cu un efort teribil ceva, ceva ce baricada totul.

Apoi suspinau din nou, dar era un alt suspin decât cel de odinioară. Era unul plin de regret și de mâhnire după acea țară a visurilor, în care nu îndrăzneau să creadă că vor locui vreodată.

În acea seară, Hans se simți bolnav. Imediat după apel, se duse în pat și-l rugă pe unul dintre băieți să-i aducă un termometru din *Ambulanz*. Nu avea febră aproape deloc și înțelese că suferea doar din pricina tensiunii trezite în el de primăvară.

Ar fi fost o idee rea să ia câteva zile de repaus? Paul nu s-ar fi opus, era îndrăgostit. Trecuseră săptămâni întregi de când stătea la geamul camerei și privea la acea evreică olandeză, care-i arătase atâta prietenie acestui bărbat mai în vârstă, dar simpatic. Paul devenise chiar blajin de când era îndrăgostit. Nu-i mai grăbea pe *Pfleger*-i și nu mai înjura. Dragostea lui Paul era una sinceră, o dragoste onestă, milostivă.

Încheiase o alianță cu Hans, care ducea bilețelele și pachetele lui Paul când mergea în *Block*-ul 10, iar Paul îi permitea să mai întindă coarda, în termeni rezonabili. De aceea, Hans putea să stea câteva zile în pat pe caz de boală, nimeni n-avea să-l tragă la răspundere.

Prin purtătorii cazanului, îi trimise un bilețel lui Friedel, în care scrise că-și lua câteva zile de odihnă, dar că n-avea de ce să se sperie. În următoarea zi, primi ca răspuns o scrisoare lungă:

„Iubitul meu drag,

Mă bucur că te odihnești puțin și nu te mai epuizezi la fel. Eu mă descurc câteva zile, dacă nu ne vedem și dacă nu-mi aduci mâncare în plus.

Ieri a fost o zi deosebită. Îi cerusem *Blockälteste*-i de mult să ies la

comandoul de ierburi și, în sfârșit, m-a lăsat să merg. La ora opt dimineață am ieșit cu toate din lagăr. Am mers mult pe jos și ne-am apropiat și de Birkenau, unde le-am zărit pe Lotte Spatel și pe celelalte fete care au plecat luna trecută din *Block*-ul nostru. La unele se sfârșiseră experimentele, la altele eșuaseră. Mai erau și câteva, precum Lotte și comunistele franțuzoaice, care au refuzat să se supună experimentelor. Și uite așa, acum trei săptămâni, au plecat șaptezeci de femei în transport. E trist să le vezi acum la Birkenau. Cât s-au schimbat! Sunt complet chele și merg în picioarele goale, trupurile nu le sunt acoperite decât cu o pânză de iută, legată cu o frânghie. Știi, Hans, ele nu mai sunt femei, sunt doar ființe. Ființe fără sex. Fetele noastre arată încă destul de bine, dar cât va mai dura?

Am stat puțin de vorbă cu Lotte, a scris în grabă câteva cuvinte pentru Heini, soțul ei, dar imediat a venit *Aufseherin* și i-a tras una, așa că a continuat să care pietre. Chiar ai dreptate, dacă aș ajunge în Birkenau, n-aș rezista mult. Deja tușesc așa de tare!

A fost o zi minunată, am căutat ierburi în pădure. Mușețel și tot felul de alte plante folosite la *Heilkräuter-tee*.⁹⁵ A fost o bucurie, se simțea primăvara în fiecare tulpină, în fiecare florică. În timp ce aici, în lagăr, totul e arid și mort, pădurea a prins din nou viață, odată cu păsările și cu lăstarii înmuguriți.

La finalul după-amiezii ne-am întors. Eram frântă de oboseală. Nici nu mai sunt obișnuită.

Seara a fost îngrozitoare, pentru că ieri după-amiază s-a ținut *Standgericht*-ul.⁹⁶ Au venit trei mașini cu „judecători“. Fuseseră arestați mai mult de trei sute de polonezi dintr-un sat din apropiere, întreaga populație. Doar doi dintre ei au fost achitați.

Seara a fost execuția. La noi se auzea totul clar. S-a întâmplat în curtea interioară a *Block*-ului 11, iar buncărul e lipit de *Block*-ul nostru. Geamurile care dau în partea aceea au obloanele blocate și *Blockälteste* stătea cu ochii pe noi să nu ne uităm prin crăpături, de frică să nu tragă înspre noi.

Dispoziția din *Block* n-a fost niciodată mai mizerabilă decât acum. Supraveghetoarele camerelor se învârteau de colo-colo, zbierând, și palmele funcționarei nu încetau nici o clipă să împartă lovituri. Sunt toate femei – din Slovacia – care au stat mult la Birkenau. Sigur că acolo era oribil, dar acum vor să ne facă și nouă viața oribilă. Ne

spun: „Dacă ai fi fost în Birkenau, nu mai trăiai de mult“, așa că acum trebuie să suportăm și noi toate grosolăniile lor. Același sistem de a te răzbuna pe alții.

La ora șapte au început să tragă. Eram atât de nervoase și în sală era înăbușitor și apăsător. Fiecare salvă ne trecea prin măduva oaselor. Ni se părea că ne vine rândul nouă, trăiam totul cu ei.

Comandă, salvă și apoi cărau cadavrele. Și tot așa. Și peste toate, strigătele victimelor. O fată care-i implora s-o lase în viață, fiindcă era atât de tânără și-și dorea atât de mult să mai trăiască. Bărbații țipau tot felul de lozinci, de la „*Hitler verrecke!*“ la „*Es lebe Polen!*“.⁹⁷ Ah, în ultima vreme, dispoziția din *Block* e oricum atât de rea! Sigur și din pricina primăverii. Stai cu vreo două sute de femei în sala asta pe jumătate întunecată și aștepti să te strige. Iar pe multe le strigă. Acum pot să-ți povestesc câte ceva, pentru că am aflat cât de cât ce fac. Experimentele alea ale lui Schumann, știi? Lua fete din Grecia cam de șaptesprezece ani. Copilele erau puse într-un câmp electric de unde ultrascurte cu o placă pe burtă și una pe șezut, apoi li se ardeau ovarele. Căpătau niște răni oribile de la curentul electric și aveau dureri extrem de mari. După ce se vindecau, le operau ca să vadă cum le fuseseră arse stomacul și mai ales ovarele.

Slawa mi-a explicat că metoda e o demență: vor să găsească o modalitate simplă de sterilizare, pentru a o putea aplica pe tot felul de popoare, precum polonezii, rușii și, dacă le-ar conveni, probabil și olandezii. Dar femeile nu devin doar sterile, ci și castrate.

După ce s-au încheiat experimentele, femeile au fost duse la Birkenau, de unde s-au întors după o lună pentru operații de verificare. Schumann le-a scos ovarele, ca să vadă în ce stare erau. Închipuie-ți: nouă operații abdominale în două ore și cincisprezece minute. În tot acest timp, instrumentele nu au fost sterilizate nici măcar o singură dată. Apoi mai sunt și experimentele lui Samuel, despre care tu știi mai multe decât mine. Au trecut pe la el aproape toate femeile, cam patru sute. Au dureri îngrozitoare. În fine, asta știi. N-are cum să fie adevărat că extrage doar o bucată de mucoasă, pentru că femeile suferă enorm și toate au nevoie de cusături.

Atunci când Schumann a dat greș, a apărut profesorul Clauberg. Se spune că este un ginecolog renumit din Katowice. Femeilor li se injectează în uter o substanță albă, zici că-i ciment, în timp ce li se

face radiografie. Clauberg susține că scopul e găsirea unui înlocuitor pentru Lipoidol, pentru că în Germania nu există destul iod ca să fie folosit ca substanță de contrast la radiografii. Dacă e adevărat, nu știi, se poate și să o folosească pentru a provoca într-un fel sterilitatea.

Bun, destulă tristețe pentru azi. Nu te supăra că nu scriu lucruri mai frumoase, dar tu ai spus că ai vrea să afli cândva totul. Pa, iubitule, odihnește-te...”

Și-apoi se iviră sute de alte cuvinte și dorințe dulci care îi treziră lui Hans aceeași tânjire imensă. Sări din pat și se îmbrăcă. Era trei și jumătate, iar comandoul cazanelor se sfârșise. Dar voia s-o vadă, să-i vorbească scurt, s-o consoleze și să încerce să-i dea puțin curaj.

Ușa *Block*-ului 10 era deschisă și portăreasa nu era. Hans ezită timp de o secundă și apoi, pentru prima oară, păși pur și simplu înăuntru, fără cazan. Pe coridor întâlni o olandeză, care o chemă pe Friedel. Dar abia ce stăteau unul în fața celuilalt, că și apărură portăreasa, trântind ușa și începând să țipe. Cum îndrăzneala, în mijlocul zilei! Dacă s-ar fi stăpânit puțin, totul s-ar fi terminat bine, dar țipa atât de tare, că n-avea cum să nu iasă rău. Hans se impacientă. Brusc îi apărură în fața ochilor Goebel.

Dr. Goebel era un ins de doi bani, îmbrăcat în civil, în niște pantaloni de călărie care stăteau foarte prost pe cei ca el, cu picioare lungi și subțiri. Cu haina lui de sport lejeră îi lăsa impresia unui mic funcționar care a făcut rost de câte ceva de la reduceri. Dar femeile îl urau și se temeau de el.

Clauberg putea fi și binevoitor din când în când și mai cruța câte o femeie, dacă aceasta îi cerea din vreun motiv să nu i se facă injecția. Dar cu două săptămâni în urmă apăruse Goebel, care părea mai degrabă un fel de controlor pentru *Block*-ul 10. Își băga nasul în toate și forța toate femeile, fără milă, să se supună experimentelor. Nu era medic, ci un chimist de la *IG Farbenindustrie*, întreprinderea care plătea experimentele și era interesată de noile substanțe. Goebel era grosolan și sarcastic și avea acea micime tipică oamenilor care nu au învățat să fie lideri, dar primesc brusc putere asupra celorlalți.

— Domnul are cumva impresia că suntem la cazino aici?

De obicei, Hans se descurca binișor cu pretextele, dar în acel moment explodă în el furia. A avut nevoie de o imensă stăpânire de

sime ca să nu-l ia la bătaie pe individul acela pipernicit, încât n-a reușit să scoată decât niște sunete de neînțeles.

— Lasă că se rezolvă, spuse Goebel plin de el și notă numărul lui Hans, pe care acesta îl purta pe partea stângă a pieptului.

Hans plecă cu coada între picioare și nu vorbi cu nimeni despre aventura sa. În următoarea dimineață veni la el Paul.

— Băiete, ce s-a întâmplat cu tine? Am primit numărul tău de la *Schreibstube*, trebuie să te prezinți în față.

„În față“ însemna la poartă, unde se afla *Rapportführer*-ul. Îl puse să aștepte în holul *Blockführerstube*-i. Kaduk, *Rapportführer*-ul, zise:

— 150822.

— *Zu Befehl*.⁹⁸

— *Überstellung Strafkommando Birkenau*.⁹⁹

Camera încă se învărtea cu Hans când sosi SS-istul care avea să-l escorteze. Picioarele îi erau ca de plumb și cu greu reușea să țină pasul cu *Sturmmann*-ul. La jumătatea drumului dintre Auschwitz și Birkenau se afla marele viaduct deasupra curții gării din orașul Auschwitz. Drumul urmărea apoi niște șine de tren laterale, iar după aproximativ o jumătate de kilometru ajunseră în lagăr. Șinele de tren și drumul intrau în lagăr printr-un turn al clădirii principale și formau după aceea drumul din mijlocul unei mări imense de barăci.

Perpendicular pe șinele de tren, începeau în ambele direcții opt sau zece drumuri laterale, iar, de-o parte și de alta a unui asemenea drum, era un șir de treizeci și cinci sau patruzeci de barăci. Partea din stânga a lagărului se numea FKL: *Frauenkonzentrationslager*.¹⁰⁰ La dreapta era așa-numitul *Arbeitslager Birkenau*. Așa-numitul, fiindcă, în realitate, condițiile erau chiar mai rele decât în FKL. Aici se aflau crematoriile, patru la număr.

Ar fi fost imposibil să fie organizate apelurile și controalele, distribuția alimentelor și comandourile dacă cele două sute de mii de prizonieri din Birkenau ar fi fost lăsați să se miște pe acel întreg teren. De aceea, fiecare stradă laterală cu șirurile ei de barăci din ambele părți formau un lagăr separat. Toate aceste lagăre erau despărțite între ele de sârmă ghimpată și aveau un număr propriu sau o literă anume. Nu era exclus, de aceea, ca în Birkenau să trăiască un soț și o soție, o mamă și o fiică, și luni de zile să nu afle de existența celuilalt. Toate

lagărele erau separate cu strictețe, iar comunicarea cu lagărele învecinate nu exista decât sporadic.

Deși viața era pusă în pericol, contactul dintre femei și bărbați era acolo mai extins decât în lagărul Auschwitz I, mai mic și mai ordonat. Se căutau între ei și se găseau la comandourile pentru transportul de alimente și cu multe alte ocazii. Datorită naturii muncii lor, mai ales *Kapo* și alți fruntași aveau deseori ocazia să intre în legătură cu femeile. Multe comandouri de femei erau conduse chiar de deținuți bărbați și destule femei se considerau norocoase să aibă un prieten „bogat“, spre exemplu unul dintre șoferii camioanelor cu pâine, care aveau pâine din belșug și puteau potoli lipsa de hrană a prietenilor lor, ca serviciu pentru satisfacerea lipsei lor de dragoste.

Hans întâlnește într-o seară un fost deținut din Buchenwald. Discută despre cruzimea Auschwitzului, în care degenerarea morală a *Häftling*-urilor era mai înaintată decât în orice alt lagăr.

— Deținuții politici din Buchenwald au reușit, după lungi lupte, să ia în mâini întreaga conducere internă a lagărului. Au existat chiar și câțiva SS-iști care i-au ajutat. Dacă un prizonier verde – deci un infractor de meserie – avea gura prea mare, primea un bilet prin care era chemat în *Revier*. Acolo îi făceau o injecție și dus era.

— Sunt mult mai bune condițiile de acolo decât aici? întrebă Hans.

— Termenul de „a organiza“ nu se folosește în Buchenwald, există doar furt comun din depozitele SS, în favoarea tuturor. Dacă un bucătar fură ceva din bucătărie, e omorât direct în bătaie. Dacă cineva face schimb de țigări pe pâine, e grav pedepsit.

În Auschwitz lucrurile stăteau altfel. Acolo toată lumea se gândea cât era ziua de lungă doar cum să șterpelească cât mai mult și, de obicei, în defavoarea tovarășilor lui. În minutele libere după apel, avea loc acolo o piață neagră desăvârșită.

— În Buchenwald, bordelul e boicotat de deținuții politici, nici un olandez n-a intrat acolo vreodată, susținu bărbatul din Buchenwald. Aici e altfel. Toți cei care nu sunt evrei, și deci au voie în bordel, îl frecventează cât de des se poate, iar traficul ilegal dintre bărbați și femei de aici, din Birkenau, e pură prostituție.

Hans nu era de acord cu formularea.

— N-ai voie să aplici la situațiile din lagăr regulile unei societăți

normale. Dacă o femeie se dăruiește pentru o bucată de pâine sau un litru de supă, n-ar trebui s-o judeci prea aspru.

— Dar la prostituate nu e tot la fel? spuse bărbatul de la Buchenwald. Nu se întâmplă des ca o femeie să facă un copil nelegitim dintr-o relație de dragoste și apoi să-și abandoneze bărbatul? Drept urmare, e exclusă din tot felul de cercuri, și, pentru a avea de-ale gurii pentru ea și pentru copil, nu-i mai rămâne decât prostituția!

Hans alergă toată ziua. Era la *Bauhofkommando*¹⁰¹. În lungi coloane, cărau fără întrerupere bolovani, uneori lemne pentru calea ferată sau traverse grele din fier, care se frecau de pielea de pe umeri și le lăseau răni deschise. Nu primeau prea multe bățai. Adevăratul comando de pedeapsă nu mai exista. Din când în când, mai încasau câte o palmă sau un șut, dar rareori era cineva omorât în bătaie în timpul muncii.

Lucrurile stătuseră complet altfel cu un an în urmă. Hans discutase cu un tovarăș de muncă, un grec, care-i povestise, dintr-un puseu de remușcare, cum odată îi mai dăduse și el câteva picioare unui tovarăș pe jumătate mort. În lagăr, regula de atunci era că morții nu erau aduși la apel, ci înăuntru. Astfel, i s-a permis să care cadavrul împreună cu un prieten și să se odihnească o jumătate de zi. O dată, fusese așezat în spital lângă un bolnav în stare gravă, care părea inconștient. În momentul când i-a luat omului pâinea, ca s-o mănânce el, nenorocitul s-a pus pe urlat. Dacă ar fi sesizat cineva furtul de pâine, pe grec l-ar fi bătut de-ar fi rămas mai mult mort decât viu. De aceea, i-a acoperit gura nenorocitului, și cum acesta nu contenea, a apăsat tot mai tare până ce bărbatul s-a sufocat. Cunoscându-i atitudinea etică de lagăr, Hans îl întrebă pe deținutul din Buchenwald cum interpreta el cele auzite. Hans considera că orice metodă pentru a rămâne în viață în lagăr era permisă, mai puțin dacă este cu prețul vieții unui tovarăș.

Un olandez catolic, student la medicină, se implică în discuție:

— Iezuitul meu mi-a dat cândva un exemplu: doi bărbați sunt pe o plută de lemn, care nu-l poate susține decât pe unul. Unul din ei îl împinge pe celălalt și acela se îneacă. Poți vorbi aici de vină? Nu, dacă n-ar fi murit unul din ei, ar fi pierit amândoi.

Această argumentare etică i se păru lui Hans mai degrabă

oportunistă, dar, la nevoie, acceptabilă. Exemplul însă nu se aplica la situația grecului, căci el nu și-a salvat viața cu acea bucată de pâine. În același mod ar fi fost obligat să omoare pe cineva și în ziua următoare, iar peste încă o zi la fel. Când vine vorba de „tu sau eu“, orice om spune „eu“, dar nu asta era situația în lagăr. Puteai obține beneficii cu prețul altora, dar nu-ți puteai salva viața. Și cum nici o etică – fie ea creștină sau umanistă – n-ar putea justifica obținerea de beneficii cu prețul unei mari suferințe puse în cârca altora, comportamentul grecului era impardonabil. Nu se întâmpla des să ajungă la altfel de discuții, fiindcă atunci când munca se sfârșea și comandourile intrau înapoi în lagăr, venea apelul. Uneori dura o jumătate de oră, dar deseori ținea și două ore sau mai mult. Nu conta dacă era o vreme blândă de primăvară sau dacă ploua cu grindină. Apoi, după apel, se încolonau pentru pâine. Urmau și tot felul de controale: controlul îmbrăcămintei, verificau dacă nu cumva lipsea un nasture de la costumul de gală vârgat sau dacă pantofii erau curați, cu alte cuvinte dacă înlăturaseră noroiul de pe ei.

Când analizai fiecare factor separat, se putea trăi într-un asemenea comando. Munca era grea, dar în esență suportabilă. Te loveau și răneau, dar nu te omorau în bătaie. Îți dădeau puțină pâine și supă, dar ai fi putut duce o viață bunicică. Însă combinația tuturor factorilor – atâta muncă și atâtea bătaii la atât de puțină mâncare – era insuportabilă. Iar cel mai rău lucru era lipsa de odihnă. Muncă, apel, controale, rația de mâncare și când ajungeai, într-un final, în cușcă în compania pestriță a opt oameni din întreaga Europă, începea lupta inutilă împotriva păduchilor și a puricilor. Așteptai, te trezeai, te scărpinai. Apoi te stăpâneai, te potoleai. Să mișune păduchii, iar dormeai, iar te trezeai. Te certai cu vecinul. Apoi te scărpinai pe picioare până-ți făceai răni, simțeai sânge, „O să faci infecție, te rog, nu te mai scărpină“, îți spuneai. Apoi, de la capăt! Erai obosit, trudit, te simțeai din cale-afară de mâhnit.

Noaptea aveai nevoie la closet câteodată chiar și de trei ori, de la supă și de la primele semne ale insuficienței cardiace. Atunci te cățărai peste trei oameni, trebuia să mergi câteva sute de metri până la latrină, o podea din lemn cu vreo patruzeci de găuri. Afară era un paznic care făcea de veghe să nu urineze nimeni pe câmpul liber, ceea

ce te putea costa niște lovituri de baston.

Apoi îți dădeai seama că vecinul tău, câte-un țăran din Balcani, avea o abordare mai practică. Strecurase cu el în pat o gamelă de supă și nu era nevoit să se ridice. Dar cine ar fi mâncat a doua zi din acel blid? Nu, nu te încumetai să faci chiar așa ceva. Mai bine mergeai două sute de metri.

Te trezeai la patru dimineața. Te dezbrăcai de cămașă, te spălai cu câțiva stropi de apă, fără săpun, te ștergeai cu aceeași cămașă. Deseori, nici nu-ți venea rândul la robinet. Îți spuneai că poate se găsea pe drum o baltă cu niște apă de ploaie. Apoi – în crepuscul – te aliniaii, se numărau comandourile și după lungi, lungi așteptări în picioare, comandoul se punea în mișcare. La poartă *Ober-Kapo*-ul declara: „*Bauhof* 693 bucăți“. Frica! Dacă erau prea mulți și doar 660 erau suficienți, *Obersturmführer*-ul lua aleatoriu treizeci și trei de oameni și-i dădea deoparte. Nimeni nu-i mai vedea.

Ceea ce se vedea însă era flacăra, flacăra eternă din coșul crematoriului. Zi și noapte aceeași flăcără, permanenta conștientă că acolo ard oameni – oameni ca tine, cu un creier și o inimă –, că sângele, acea substanță miraculoasă, continuă să curgă printr-o rețea nesfârșită de vase de sânge, care au viață până la ultima fibră, până la cea mai neînsemnată celulă. Creația miraculoasă a lui Dumnezeu.

Uneori era vreme ploioasă, iar cenușa se așeza peste lagăr. Adulmecai aerul cu miros de carne arsă, de friptură la tigaie cu prea puțin unt. Țsta era micul tău dejun, pâinea oricum se terminase. În acele momente, nu mai rezistai. Erăi obosit, bolnav și îngreșat de tine, căci tu poate erăi om, dar SS-istul era și el tot „om“.

După cinci săptămâni sosi un bilețel: „Ți-am dat de urmă! Un bărbat care aduce lemne în bucătăria din lagărul tău te-a găsit. Voi vorbi cu *Lagerarzt*-ul. Mai rezistă puțin.“

Dură încă o săptămână până veni să-l ia funcționarul *Block*-ului. A fost scos din registrul administrației și trimis înapoi la Auschwitz.

---

95. Ceai din plante medicinale (germ.).

96. Procesul militar (germ.).

97. La dracu' cu Hitler! Trăiască Polonia! (germ.)

98. La datorie (germ.).

99. Transfer comandoul de pedeapsă Birkenau (germ.).
100. Lagăr de concentrare pentru femei (germ.).
101. Comandoul pentru șantier (germ.).

În *Block*-ul 9 se produsese o mare schimbare. Apăruse un nou *Blockältester*. Cu o săptămână în urmă venise *Lagerarzt*-ul în vizită și alesese *Muselmannen*-ii. După o zi, când veni mașina să-i încarce pe acei nenorociți, lipsea unul, un evreu italian. Se crease o zarvă enormă. Seara bărbatul se întorsese din proprie inițiativă. Ieșise la *Bauhofkommando* și cărase întreaga zi saci de ciment. După isprăvirea muncii, maistrul îl lăudase pentru hărnicie. Italianul intenționase doar să dovedească că nu era un *Muselmann*, că încă putea munci din greu.

Lagerarzt-ul care reveni în ziua următoare nu se arată deloc receptiv la acest tip de raționament, ceru ca bărbatul să fie luat pe loc și-l chemă pe Paul. Era scandalos ca așa ceva să aibă loc la el în *Block*. Spera că-l tăbăcise bine pe individ. Paul însă era încăpățânat și, de când se îndrăgostise de o evreică, dezvoltase o empatie profundă pentru evreii din lagăr.

— Nu-i bat pe cei bolnavi.

Ca răspuns, *Lagerarzt*-ul începu să zbiere, spunând că jigodiile comuniste nu-și renegau niciodată convingerile, că erau vânduți evreilor, niște gunoaie, jivine roșii împruțite. Domnul doctor îl izbi pe Paul direct în față. De două, de trei ori, până ce sângele îi țâșni din buze. O jumătate de oră mai târziu apărui un nou *Blockältester*: Zlobinsky, un polonez, fostul portar al *Block*-ului 21. Era renumit ca fiind un tip grosolan și meschin. Le făcea probleme, controla paturile, zbiera când găsea pe jos chiar și un fir de paie și îi hârțuia pe toți să muncească pe brânci.

Însă, după câteva săptămâni, se îndrăgosti de o fată din *Block*-ul 10, blocul învecinat. Din acel moment, începu să-și petreacă întreaga zi în fața geamului, iar *Pfleger*-i ațipiră din nou, lăsându-i pe *Stubendiensten* – pacienți însănătoșiți – să facă toată munca.

La o zi după întoarcere, Hans îi însoți pe cei din comandoul de cazane în *Block*-ul 10 și împreună cu Friedel se bucura peste măsură că acea aventură se sfârșise cu bine.

— Ce șmecherii ai făcut?

— Nimic special, m-am dus la Klein, la *Lagerarzt*, i-am explicat ce s-a întâmplat și că ești soțul meu. Apoi ți-a notat numărul.

— E incredibil. E același ticălos care săptămâna trecută l-a snopit în bătaie pe Paul, după ce mai întâi a făcut selecția. La începutul lunii era la Birkenau, unde în două zile a curățat tot lagărul format din

familiei din Cehia. O mie de bărbați au ajuns la transportul de muncă, cinci mii cinci sute au ajuns pe coș – bătrânii, femeile și copiii.

— Se întâmplă des să nu te poți înțelege deloc cu SS-iștii tineri, dar cei în vârstă, care săvârșesc rele fără număr, au uneori suflet pentru lucrurile mici. Cum a fost acum cu tine.

— Nu cred că asta-i scapă de vină, reflectă Hans. Dimpotrivă, tinerii sunt crescuți cu ideologia *Boden und Blut*¹⁰², ei n-au cunoscut altceva. Dar tocmai bătrânii, precum *Lagerarzt*-ul, arată prin aceste mici gesturi că în ei încă se ascund urme ale educației anterioare. Ei au învățat altceva și, prin urmare, ar fi putut să rămână oameni. De aceea, poartă o vină mai mare decât tinerele vite naziste care n-au trăit nimic mai bun.

Mai discută o vreme. Friedel îi povestește despre injecțiile cu sânge infectat cu malarie și despre febra mare de care sufereau acele femei în urma bolii induse artificial.

Devenise mai ușor să te duci în *Block*-ul 10 și mai puțin periculos să stai de vorbă. În mod regulat erau organizate transporturi mari de polonezi, iar evreii căpătau astfel ocazia să ocupe o poziție mai bună. Puteau munci acum în *Bekleidungskammer* și la serviciul fototehnic. Unii pătruseseră chiar și la bucătărie, iar doctorii evrei nu mai îndeplineau acum doar treburile cele mai scârboase, ci chiar efectuau câteva sarcini realmente medicale. Astfel, un evreu putea să ajungă în *Block*-ul 10 cu pretextul că avea o treabă oarecare, deși înainte polonezii ținuseră doar pentru ei acele munci plăcute.

Datorită transporturilor de polonezi viața le deveni pe de o parte mult mai suportabilă, pe de altă parte însă îi umplea de griji. Polonezii dispăreau la transport, rușii la fel. Germanii din Reich, mai puțin deținuții politici, erau incorporați în SS. Toate acestea stăteau indubitabil sub influența situației de pe linia frontului și a retragerii lui.

În vara lui 1944 rușii ajunseseră deja la Radom, la mijlocul distanței dintre Liov și Cracovia. Mai erau doar două sute de kilometri până la Auschwitz. La următoarea ofensivă ar fi putut ajunge în lagăr. Ce s-ar fi întâmplat atunci cu ei?

Circulau diferite păreri: vor evacua lagărul, dar nu avea să fie ușor. Deși ocupația fusese puternic slăbită, întregul complex Auschwitz

avea încă în jur de 120.000 de prizonieri. Alții credeau că aveau să fi exterminați cu totul. Erau puțini acei optimiști care considerau că germanii puteau să lase martori în viață ai faptelor lor rușinoase, care să ajungă pe mâinile rușilor.

Astfel trăiau în agitația unei tensiuni crescânde.

În iulie sosi punctul culminant: „Führerul e mort, pretutindeni se luptă *Wehrmacht*-ul și *SS*-ul, generalii au preluat conducerea“. Era prima oară când asemenea zvonuri circulau cu atâta forță și erau crezute cu atâta tărie. Dar, deși în ziua următoare se spunea că războiul ar fi luat sfârșit și că o nouă conducere germană negocia cu Aliații, *SS*-ul rămânea la posturi. Și totuși niciodată zvonurile nu fuseseră mai aproape de realitate. Abia după câteva zile citiră într-un ziar vechi – la care aveau dreptul cei fără origini evreiești – cum se desfășurase de fapt povestea cu von Witzleben.¹⁰³

Nu, zvonurile care se răspândiseră prin lagăr fuseseră mereu exagerări caricaturale ale realității. Puteai fi însă sigur că de fiecare dată aveau o bază adevărată, chiar dacă era dificil să descoperi dimensiunea reală a faptelor.

Același lucru era valabil în cazul *Block*-ului 10. Trecuse deja jumătate de an de când se tot vorbea despre mutarea lui. La câteva sute de metri de lagăr se construise un nou complex de barăci. Acolo era baza *SS*-ului, iar una dintre clădiri avea să fie destinată *Block*-ului 10.

Frica de separarea era permanentă. Dar nu se întâmplă nimic, până ce în august zvonul luă forme mai concrete. Cinci dintre clădirile noi urmau să devină barăci de femei. Aveau să stabilească acolo *Block*-ul 10, precum și comandourile de femei cu o poziție mai bună, cum erau cele care se ocupau de spălătoria *SS*-ului și cele care lucrau în fabrica de arme.

Iar apoi sosi brusc ziua mutării. Ore în șir stătură femeile aliniate; erau numărate, renumărate și rășnumărate. Nimeni nu înțelegea ce așteptau, dar se ivi și un mic prilej de bucurie pentru ei. Nu era prea multă activitate a *SS*-iștilor în zonă și putură vorbi mult, mai mult ca niciodată. Acea despărțire se transformă în cea mai lungă și tihnită discuție din ultimul an. Hans o întrebă ce urma să se întâmple în noul

Block.

— Experimentele par să continue pur și simplu. Săptămâna asta au lucrat la foc continuu. Ne-au spus că cine nu a primit cel puțin o injecție n-o să aibă voie în noul *Block*, și deci ajunge pe lista lui Clauberg și a lui Goebel. Au zis că nici personalul nu o să fie cruțat.

— Și tu, tu cum ai reușit să scapi de asta? Întrebă Hans.

Îi era teamă că avea să-i facă mărturisirea de care se temea de atâta timp. Nici o clipă nu renunțaseră la speranța că aveau să scape cu viață, iar dacă și Friedel ar fi fost *gespritzt*¹⁰⁴, ar fi putut să fie sterilă pe viață. Ea îi observă frica.

— Eram treizeci și patru de asistente medicale, dar și alte femei din personal care încă nu încăpuseră pe mâinile lui. Ne-au chemat pe toate la Clauberg ca să explicăm de ce noi fuseserăm sărite și ca să ne spună când să ne prezentăm la consultație. Ne-au amenințat că dacă vreuna refuză, e trimisă la Birkenau. Când am ajuns eu în fața lui, i-am spus că am pielonefrită. „Da“, mi-a spus el, „înseamnă că nu se poate acum, ți-am pune viața în pericol“. Din fericire nu m-a controlat nimeni, pentru că inflamația mi-a trecut deja de o lună.

Era uimitor că alesese tocmai boala care mergea la țină. Nu era specialistă, dar avea o intuiție uimitoare.

Spre după-amiază femeile plecară în marș. De atunci încolo nu se mai puteau vedea când voiau, dar bărbații care lucrau în noile *Block*-uri aveau să le poată duce scrisori și pachete. Stabiliră că Friedel urma să vină cât de des putea în lagăr, la dentist sau la radiolog, și astfel aveau să se întâlnească totuși, pe cât posibil.

Cei mai mulți bărbați nu aveau nici o veste despre soțiile lor. Unii, cum era cazul lui Eli, știau că soțiile lor muriseră, dar nici cei care aflaseră că soțiile lor se aflau într-un lagăr învecinat – spre exemplu la Birkenau – nu avuseseră niciodată posibilitatea de a le contacta. Prin urmare, ei nu se puteau plânge.

După apel se plimbau pe *Birkenallee*. Era încă apăsător de cald. Mai târziu urma să se umple, dar deocamdată toți *Häftlinge* din *Lager* erau în *Block*-urile lor, primindu-și rația de pâine. De aceea, se plimbau pe *Birkenallee* doar câteva somități și *Pfleger*-i. Pe o băncuță stăteau dr. Valentin și profesorul Mansfeld. Valentin strigă spre Hans:

— Și? Ai revenit cât de cât la normal?

Hans nu-și dăduse seama că se comportase nefiresc. Se așezară în iarbă, lângă colegii seniori.

— Mie mi se pare foarte normal să fiu trist, opină Hans.

— Moaca asta a ta, cât e ziua de lungă. Ce motive mai ai să te plângi? O să găsești tu iar ocazia să intri în legătură cu soția ta.

— Asta da, dar va fi mult mai greu decât până acum, și dacă va avea vreo problemă, n-o s-o pot ajuta.

— Ce probleme ar mai putea să apară? întrebă profesorul.

— Profu', v-ați minuna, răspuse Eli, încă sunt în stare de multe. În primul rând sunt două săli de radiologie în noul *Block*, pot lucra la o scară și mai mare decât în *Block*-ul 10. În plus, poate ați auzit de noile experimente de control pe care le vor face. În noul *Block* sunt niște mici încăperi despre care se spune că servesc pentru a aduce împreună femeile și bărbații. În funcție de rezultat se stabilește dacă metoda de sterilizare a avut succes.

Lui Hans nu-i venea să creadă.

— Hai, lasă, se spun atâtea, se vorbește cât e ziua de lungă și despre *Puff*-ul evreiesc care s-ar deschide la 1 septembrie!

Eli considera că cele două zvonuri ar putea avea o bază comună.

— Poate controalele se fac într-un fel de *Puff*.

— În cazul ăsta, sper că nici un bărbat nu-l va frecventa.

Profesorul Mansfeld se implică în discuție:

— Nu mai vorbiți prostii! Dacă le vine ideea să încerce așa ceva, nu veți putea să-i faceți să se răzgândească.

— Dar pe soția lui nici măcar n-au injectat-o. Ce ar fi de controlat?

— Ah, în sine, asta nu înseamnă nimic, continuă profesorul. De la acești inși nu te poți aștepta la ceva logic, căci ei își fac experimentele fără judecată sau structură. Sunt doar niște gărgăuni. Ce le trece prin minte, aia pun și în practică. Luna trecută *Oberscharführer*-ul unui lagăr din Köningshütte¹⁰⁵ a închis trei bărbați și trei femei în același separeu timp de mai multe zile. Le-a luat hainele și a observat cu minuțiozitate ce făceau. Pe unul dintre bărbați l-a umflat cu mâncare, altuia i-a dat hrană obișnuită și celui de-al treilea nu i-a dat nimic, vrând să testeze astfel care este influența alimentației asupra capacității lui de a fi activ sexual. Și un copil își dă seama ce nebunie reprezintă asta!

Hans îl aprobă:

— Într-adevăr, sunt doar niște gărgăuni. Să luăm, de exemplu, experimentele cu somnifere. Săptămâna trecută a apărut un SS-ist în *Block*-ul 19 și a ales trei bărbați. Le-a dat niște prafuri, dizolvate în cafea adevărată. După puțin timp, au adormit. Doi dintre ei nu s-au mai trezit și al treilea și-a revenit dintr-odată după treizeci și șase de ore. Îmi și închipui cum se naște așa o „cercetare“. Pe stimatul SS-ist îl impresionase un picuț povestea cu von Witzleben și seara nu putea să adoarmă. În farmacia lui de acasă a găsit niște prafuri din *Canada*, dar n-a îndrăznit să se atingă de ele. Mai bun era un „experiment științific“ cu niște *Häftlinge*.

Eli îl întrerupse:

— Oricum, e din capul locului inutil să analizezi un asemenea experiment. Îți pierzi vremea. Experimentul ăla de la Köningshütte reprezintă doar satisfacția perversă a unui bărbat care-și dorea să-i observe pe acei oameni în timpul activității sexuale. Lucrurile stau cu totul altfel în cazul experimentelor din *Block*-ul 10.

— Greșit, domnul meu! îl bruftui profesorul. Nici un experiment nemțesc – ba să spunem întreaga știință germană de după 1933 – nu e cu nimic mai bun decât privești din punct de vedere uman și științific. Un rol important îl joacă desigur izgonirea tuturor savanților evrei. Numărul lor și al celorlalți cercetători străini este marcant în istoria științei germane. Întâlnești mai ales mulți polonezi printre savanții „germani“. Oameni precum Copernic sunt anexați de propagandă în favoarea măreției germane!

— Și dacă Hitler nu i-ar fi gonit pe evrei?

— Știința germană tot n-ar mai fi produs prea multe. Până la urmă, știința înseamnă cercetare și concluzie. În Germania concluzia e stabilită dinainte, trebuie să corespundă directivelor statului. Atâta timp cât este vorba de descoperiri pur tehnice, precum cele pentru industria războiului sau de natură medicală, se acceptă fără probleme rezultatul cercetărilor, dar dacă un savant german se aventurează pe teren istoric sau filozofic, știe dinainte ce constatări trebuie să aibă cercetarea. Iar dacă e suficient de nebun să ajungă la un rezultat care e în dezacord cu principiile național-socialiste, s-a terminat repede cu el!

— Eu înțeleg prea bine toate astea, domnule profesor. Dar să revenim la soțiile noastre. Aici e vorba de cercetări pur tehnice, deci

pot fi efectuate serios!

— Știința este un sistem dezvoltat spre folosul societății umane. Fie și numai din acest punct de vedere, o cercetare care are ca subiect sterilizarea în masă nu poate fi organizată niciodată din perspectivă științifică, de vreme ce ținta științei germane nu este omenirea, ci rasa germană. Apropo, priviți la practică. Cine sunt actorii din rolurile principale? Clauberg, Goebel, oamenii Gestapoului și Samuel, care vrea să-și salveze propria piele. Probele sunt făcute de un *Scharführer*, care n-are habar de situație și-și datorează competența faptului că pe vremuri a vândut periute de dinți. Nu, domnul meu, o cercetare care contravine oricărui principiu uman nu are nimic de-a face cu știința. Pe vremuri, dacă un asistent din laboratorul meu ar fi tratat un șoarece de laborator așa cum sunt tratate aici femeile, l-aș fi dat afară cu mâna mea!

Discursul lui Mansfeld îi impresionase puternic. Dar abia terminase de vorbit, că și veni mesagerul din *Block*-ul 9 la ei: erau chemați imediat în *Block*. Întreaga lor baracă avea să fie mutată în aceeași seară în *Block*-ul 8.

Toți munciră pe brânci câteva ore, demontând dulapuri și mese, împachetând medicamente. Însă, din fericire, primiră un ordin contrar: mutarea se făcea a doua zi. Fusese o zi de muncă grea, căraseră pacienții, saltele din paie și paturile.

Block-ul 8, fosta baracă pentru carantină, era într-o mizerie cumplită. În *Block*-urile 9 și 10 veneau țigani, familii întregi, bărbați, femei și o mulțime de copii. Erau privilegiații care, din motive necunoscute, scăpaseră de Birkenau și urmau să fie distribuiți în lagăre din Germania. Cu țigani, lucrurile stăteau la fel ca și cu evreii. Deși formau un grup mult mai mic și aveau în diferitele țări ale Europei o poziție socială mai puțin importantă decât cea a evreilor, în Birkenau tot „la furnal“ ajungeau.

În plus, prezența lor în lagăre demonstra că persecuția evreilor nu era în esență o „luptă anticapitalistă împotriva plutocrației mondiale evreiești“. SS-ul era versat în ură, un organ de opresiune și a poporului german, și a popoarelor înrudite. Își exersau metodele pe evrei, ruși și țigani, sub deviza purificării rasiale.

Lagărele de la Ellecom din Veluwezoom¹⁰⁶ sau Stutthof de lângă

Gdańsk se numeau oficial SS-*Schulungslager*¹⁰⁷, iar aici SS-iștii își satisfăceau pornirile sadice. Căpătând această posibilitate de satisfacție, ei aveau să rămână adepții docili ai lui Hitler până la final.

După o săptămână curățaseră *Block*-ul 8 și-i dăduseră o față nouă. Pacienții se înveleau cu pături care încă aminteau de murdăria predecesorilor. Purtau cămăși dezinfectate o dată pe lună, dar spălate niciodată, și de aceea erau maronii de la sânge și cu puncte negre de la puricii morți. Totuși, la prima vedere, totul trebuia să fie curat, podelele de un alb strălucitor și paturile vopsite frumos. Fusese o săptămână costisitoare, de vreme ce nu primeai nimic în mod oficial. De aceea plata vopselei pentru paturi și uși se făcuse tăindu-le bolnavilor din rația de pâine și de margarină.

Din păcate, în a noua zi sosi un alt transport de țigani și *Block*-ul 8 se mută în *Block*-ul 7. Erau la acel moment două mii de țigani în lagăr, iar haosul era mai mare ca oricând, căci în fond Auschwitz era un lagăr „rău“. Fuseseră înconjurate cu sârmă ghimpată cele trei barăci ale țiganilor care erau păzite permanent de doi paznici, dar asta nu împiedicase apariția unui comerț animat.

Țiganiii primeau mai multă pâine decât ceilalți și cumpărau cu ea cărnați și cartofi, strecurați în lagăr de prizonierii obișnuiți. Ca urmare, pâinea se „devalorizase“. Dacă la început primeai pe o bucată de pâine doisprezece cartofi, între timp ajunsese să valoareze doar șapte. Țiganiii cântau și dansau toată ziua, iar deținuții căscau ochii la garduri, până ce erau bătuti de paznici sau primeau chiar pedepse pe motiv că vagabondau prin lagăr în timpul muncii. Dar lucrurile scăpau și mai tare de sub control pe timpul nopții, când bărbații din lagăr pătrundeau în barăcile țiganilor, iar multe țigănci evadau prin gardul de sârmă ghimpată pentru a se îndestula pe cinste și pentru a le face viața mai dulce *Blockältester*-ilor și a *Kapo*-ilor, mulți având propriile cămăruțe. Deși mergea și fără cămăruță, atâta timp cât se găsea ceva de mâncare și de băut.

În toiul nopții se organizau razii. SS-ul căuta femeile în toate paturile din lagăr. O mulțime de victime! În fiecare dimineață trebuia reparată sârma ghimpată. Lui Hans nu-i plăcea acea agitație. Când priveai acea distracție a țiganilor, simțai și mai pregnant tot ce lipsea

din lagăr, te simțai și mai mult un om înmormântat de viu. Țigăncile nu-l interesau.

Timpul în care odinioară stătuse de vorbă cu Friedel la fereastră îl petrecea acum la etaj alături de colegi sau conversând cu docentul Frijda, profesor în economie din Amsterdam, care era de o lună în *Krankenbau*. Bătrânul sosise cu ultimul transport din Țările de Jos și nimerise printr-o coincidență în coloana potrivită, fiind plasat la Auschwitz în comandoul *Strassenbau*. Rezistase doar câteva săptămâni cărând roabe întreaga zi și ajunse la infirmerie. Doctorii îl îndrăgiseră repede datorită atitudinii sale prietenoase și modeste. „*Le professeur hollandais*“ li se părea „*très charmant*“. Dar pentru Hans el era un mare motiv de îngrijorare.

Dimineața, chiar dinainte de gong, bărbații se înghesuiau la ferestrele *Block*-ului 7, aflat vizavi de *Block*-ul 8, ca să spioneze femeile când se spălau. *Blockältester*-ul venea și-i gonea înapoi în pat. Nu venea însă și în *Pflegerstube*, unde *Pfleger*-ii se amuzau, purtând conversații elaborate prin semne erotice cu țigăncile mai mult sau mai puțin îmbrăcate.

Acolo unde până și Sfântul Anton ar fi cedat tentației se uitase și Hans uneori, dar rămăseseră doar priviri fugare. Vederea femeilor nu-i trezea decât dorul de Friedel.

Era dificil să mențină comunicarea cu Friedel. Krebs, un tehnician stomatolog din Țările de Jos, primise deja o pedeapsă de câteva zile în buncăr fiindcă dusese scrisori femeilor. Printre ele, și o scrisoare de la Hans. În timpul interogatoriului Krebs explicase că era vorba despre scrisoarea unui bărbat adresată propriei soții și nu conținea nimic deosebit. Krebs era unul dintre puținele somități olandeze, iar asta l-a salvat. Cu ajutorul șefului său, *Obersturmführer*-ul din *Zahnstation*¹⁰⁸, afacerea s-a potolit repede.

Dificile erau și vizitele lui Friedel la infirmerie. Reușea totuși să le însoțească în fiecare miercuri pe femeile care veneau la consultație în *Krankenbau*, dar SDG-ul era mereu acolo. Era un tip afurisit, un român. SS-iștii străini erau întotdeauna și mai meschini decât cei nemți. Le făcea probleme femeilor, nu le slăbea din ochi în timpul consultațiilor și deseori dispărea cu una dintre ele la etaj, în cămăruța

oftalmologilor sau a farmaciștilor.

În acele momente bărbații nu ratau ocazia de a vorbi cu soțiile lor. Secundul SDG-ul îi lăsa să intre puțin pe Hans, Majzel și De Hond. Friedel îi povesti lui Hans despre noul *Block* în care nu se făceau experimente, pentru că femeile munceau în diferite comandouri. Ea era în tura de noapte, la croitorie. Nu era o plăcere: cosea la niște zdrențe douăsprezece ore fără oprire, într-un pod prăfuit. Dacă nu-și termina norma, primea bătaie. Nu suporta praful și tușea tot mai rău. Nu dură mult până apăru iar românul. Băuse, făcu niște comentarii scabroase și-i goni pe toți bărbații.

Când avea s-o revadă pe Friedel? Trebuia să se gândească la un plan mai bun. Miercuri fusese întâlnirea, joi a urmat evacuarea tuturor țiganilor, iar vineri mutarea înapoi în *Block*-ul 9, care era într-o stare jalnică.

În următoarea dimineață: „*Achtung, Lagerarzt!*“ Acesta nu intră în camerele în care era încă o dezordine de nedescris, ci dădu buzna în biroul *Blockältester*-ului unde vorbi câteva minute cu doctorul responsabil. După ce plecă, Zielina chemă toți doctorii în *Ambulanz*. Ceru o listă cu toți pacienții. În dreptul numelui, doctorii trebuiau să scrie dacă aceștia puteau fi externați sau, în caz contrar, cât timp ar mai fi fost nevoie să stea la infirmerie, o săptămână, două, trei sau mai mult. Erau toți negri la față de supărare, înțelegând că în spate era o manevră groaznică. Discuția se transformă într-una aprinsă. Analizau care putea fi limita, care să fi fost timpul permis de a mai fi bolnav fără riscul de a ajunge la camera de gazare.

Hans discută îndelung cu Flechner, colegul francez care-l trata pe Frijda, despre soarta profesorului. Să spună că era sănătos nu puteau. Ar fi trebuit externat pe loc, iar el nu putea merge nici măcar o sută de metri. Dar nu puteau trece nici „mai mult de trei săptămâni“, i-ar fi pecetluit soarta. Colac peste pupăză, *Lagerarzt*-ul luase cu el toate fișele, deci nici să-l ascundă nu mai puteau. Îl implicară și pe Zielina și hotărâră să scrie „trei săptămâni“. Hans nu regretă nici o altă decizie din viața lui mai mult decât pe aceasta.

După o zi, introduseră din nou sistemul cu fișe. Lipseau doar cele ale evreilor care trebuiau să rămână la infirmerie mai mult de două

săptămâni. Aceștia aveau să fie duși în următoarea zi la muncă într-un comando ușor, la țesătoria Birkenau. Țesătoria Birkenau era „cea mai mare fabrică din lume“. Sub acest pretext, fuseseră duse deja câteva milioane de oameni la camerele de gazare.

Zielina îi dădea lui Hans liber în diminețile de duminică. *Kapo*-ul din *Strassenbau* era un prieten de-al lui Leen Sanders. La recomandarea lui și cu un pachet de țigări cu care contribuise un pacient polonez, Hans primi permisiunea de a ieși din lagăr. A fost strecurat printre cei treizeci de bărbați care lucrau în noul lagăr de femei.

Nu era singurul oaspete. Cu siguranță, jumătate din comandoul de duminică era interesat de tinere. SS-ul încă nu-și dăduse seama de șiretlic, astfel că puteau umbla relativ nestingheriți prin lagărul de femei. *Kapo*-ul le recomandase să aibă mereu niște bolovani sau o lopată la ei, ca atunci când apărea vreun SS-ist sau o *Aufseherin* să pară că trebăluiesc.

Câțiva tineri dispărură imediat cu iubitele lor într-unul dintre poduri, dar lui Friedel nu-i plăcea ideea unei asemenea „iubiri pe furate“. Ei se ascuseră în spatele unei uși a *Block*-ului ei și discutară îndelung, nederanjați. Hans își spuse supărarea în legătură cu Frijda.

— Dar n-ai ce să faci, îl consolă Friedel. Nici măcar că nu-i dai pacientului cele mai bune medicamente nu-ți poate reproșa cineva. Dar să zicem că la asta se poate aștepta cineva de la tine, dar să fi reacționat corect la acest truc meschin, cu siguranță nu.

Avea dreptate, iar Hans încerca să nu-și mai facă reproșuri.

În următoarea zi, veniră camioanele, iar Hans era mâhnit. Acesta era sfârșitul profesorului Frijda, *rector magnificus* al Universității din Amsterdam, cel care-i înmânase reginei Wilhelmina diploma de doctor în științele economice. Îl scutură mâna lui Hans și-l rugă să-i salute rudele, dacă el avea să supraviețuiască.

— Dar domnule profesor, le veți revedea chiar dumneavoastră!

Ce altceva putea să zică? N-avea curajul să spună lucrurilor pe nume, trebuia să fie părtaș la minciunile despre Birkenau. Apoi veni un SS-ist și-l împinse pe profesor să urce. Unul dintre intelectualii cei mai cunoscuți și respectați din Țările de Jos se urca în picioare într-o

cămașă slinoasă și cu sandale de lemn în camionul ce avea să-l ducă la camerele de gazare.

Cu SS-ul nu știai niciodată cum stau lucrurile. Erai martor la cele mai grosolane contraste: dimineața, când ieșeau cu miile, în rânduri riguroase de câte cinci, întâmpinând o zi de muncă ucigător de grea, de bătaii și de foamete, la poartă cânta fanfara alcătuită din cincizeci de deținuți. Odată, doctorii au fost obligați să facă liste cu cei care puteau fi luați în considerare pentru a primi hrană suplimentară. La o zi după depunerea listelor, amărății declarați astfel subnutriți au fost duși la camerele de gazare.

Evreicele, sclave pur și simplu, erau cotoșite după bunul-plac. Dar dacă SS-istului îi venea chef, lua la fel de bine o evreică. „*Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt.*“¹⁰⁹

Dacă era prins un deținut la „organizarea“ unei bucăți de pâine, primea lovituri de baston. Dar comerțul cu aur sau diamante și cel din abator (fuseseră și paisprezece porci deodată) trecea prin mâinile SS-ului.

În toamna lui 1943, s-a descoperit la Majdanek, lagărul de concentrare de lângă Lublin, un complot, se plănuia un sabotaj. SS-ul hotărî atunci să-i elimine pe toți cei optsprezece mii de evrei în aceeași zi. Au fost săpate tranșee enorme, dreptunghiulare. Într-un capăt al dreptunghiului oamenii se dezbrăcau, apoi mergeau în celălalt colț ca să fie împușcați. Zgomotul mitralierelor și urletele victimelor erau acoperite de cinci orchestre.

Lagerarzt-ul Klein era expertul în selecții. Într-o seară, toți deținuții lagărului au fost puși să defileze goi-pușcă prin fața *Rapportführer*-ului, într-o fostă spălătorie. Afară, pe *Birkenallee*, se dezbrăcau. La intrare stăteau câțiva *Blockältester*-i și dădeau fiecăruia câte un brânci. Cine se împiedica de prag, era trecut pe listă, fiind considerat un *Muselman*. Cine mărșăluia cu pieptul umflat prin fața domnilor scăpa. În acest mod, au selectat aproximativ o mie de oameni, puși într-un *Block* gol. Noaptea au fost eliberați toți cei care nu erau evrei. Evreii au defilat în ziua următoare prin fața *Lagerarzt*-ului între *Block*-urile 8 și 9. Acesta controla dacă nu cumva se mai aflau și unii puternici printre ei. Avea o discuție animată cu Hössler, *Lagerführer*-ul, și stătea de obicei cu spatele la lungă coloană. Din

când în când se întorcea și alegea pe cineva, aleatoriu, și acela era salvat, pentru o vreme.

---

102. Literal, „sânge și țărână“ (germ.), slogan nazist care glorifica ideea unei națiuni germane pure și a legăturii acesteia cu pământul. (N. red.)

103. Erwin von Witzleben (1881–1944), membru al Wehrmachtului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A fost executat după încercarea eșuată de a organiza o lovitură de stat împotriva lui Adolf Hitler.

104. *Spritzen* – a injecta (germ.).

105. Orașul Chorzów din Silezia.

106. Zonă împădurită din estul Țărilor de Jos.

107. Lagăr de educare (germ.).

108. Blocul stomatologic (germ.).

109. Și dacă nu te supui, folosesc forța (germ.).

În acea perioadă, au fost împrejmuite cu sârmă ghimpată două *Block*-uri – 22 și 23. Aveau să vină acolo femei. În *Block*-ul 23 se amenaja o mică infirmerie.

Friedel arăta din ce în ce mai rău. Nu suporta munca de noapte din croitorie, tușea tot mai rău și avea în mod constant febră. Hans decise de aceea să-l întrebe pe *Lagerarzt* dacă Friedel nu ar putea lucra ca *Pflegerin* în noua *Ambulanz*. Valentin, medicul responsabil de sălile de la etaj, îl considera nebun. *Lagerarzt*-ul avea să-i tragă una „*in die Fresse*“¹¹⁰, pentru o asemenea obrăznicie îl putea da afară din infirmerie în șuturi și muta într-un comando dificil. Deținuții n-aveau voie să afle că soțiile lor erau acolo, darămite să ceară favoruri pentru ele *Lagerarzt*-ului.

Hans însă se baza pe inconsecvența, pe scindarea interioară a acestor ofițeri SS. Și a avut dreptate: același om care a dus la pierzanie mii de oameni, fiindcă erau bolnavi sau slăbiți, a fost de acord ca Friedel să fie transferată de la croitorie la *Ambulanz*, în *Block*-ul 23, „pentru că tușea îngrozitor de la praful din acele haine vechi“.

După marea selecție căreia îi căzuse victimă și profesorul Frijda, *Krankenbau*-ul era pe jumătate gol. *Pfleger*-ilor începu să le fie frică. „Dacă mai urmează o singură selecție ca asta, o să elimine și un grup de *Pfleger*-i, sunt mult prea mulți.“

Odată ce primejdia se apropia, simțeau că ar fi trebuit să fie eroi. Dacă înainte nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să opună rezistență, de data aceasta erau de părere că nu se pot preda pur și simplu. Cehul Klempfner, medicul-șef din sala de la etaj, îi chemă într-o seară la el pe Hans și pe Eli Polak:

— Există în lagăr o organizație. Firește că nu vă pot da detalii, dar la noi în *Block* sunt acum cincisprezece oameni care vor asculta de mine. Participați și voi?

— Sigur, răspunse Eli. Oricum n-avem nimic de pierdut.

— Bun, dacă se întâmplă ceva, o să-l chem pe unul din voi la mine să-i dau instrucțiuni. Apoi vedeți voi ce urmează.

Nu s-a ajuns niciodată până acolo. După o săptămână veni ordinul: *Block*-ul 9 este evacuat, bolnavii și *Pfleger*-ii se mută în *Block*-ul 19: altă infirmerie pe jumătate goală. Sala lui Hans rămânea la fel, Zielina era mai departe medicul responsabil. În *Block*-ul 19 Sepp Rittner era

Blockältester: un om uriaș, comunist, de opt ani în lagăr, dar care încă-și păstrase simțul umorului senin de vienez. „*Wiener Blut*“¹¹¹, care nu se lăsase doborât de tirania prusacă. Hans îl știa de când ajunsese la Auschwitz și erau prieteni la cataramă. Acum începea viața bună.

În *Block*-ul 19, Hans ajunsese în rolul de somitate. Ochodsky, medicul responsabil al sălii, dispăruse la transport, iar Zielina, care luase asupra lui tratarea personală a pacienților care nu erau evrei, lăsase mai totul pe mâna lui Hans. Acum, că trata el pacienții, nu mai era obligat să facă munci murdare. În plus, intra în legătură mult mai directă cu oamenii și primea o parte mult mai mare din pachetele lor.

În fiecare zi o vizita pe Friedel, care se întorsese într-un *Block* din același lagăr, și-i ducea câte ceva din comorile lui. Firește, era periculos! Deja din prima săptămână fuseseră împușcați doi deținuți care încercaseră să stea seara de vorbă la gard cu femeile. Duminică seara, un băiat de optsprezece ani. Își găsisese sora pe care n-o mai văzuse de o jumătate de an. Însă tocmai cei mai mari escroci rămâneau nepedepsiți mai mult. Pe asta se baza Hans, plimbându-se zilnic cu bravură pe lângă gard, până în *Block*-ul 23. Lua cu el o sticlă sau un tensiometru. Câteodată căra un cântar împreună cu un coleg. Cu cât ieșeau mai mult în evidență, cu atât mai bine. Și dacă îi întreba vreun SS-ist ceva, răspundeau că erau doctori și aveau o sarcină, că mergeau la infirmeria pentru femei sau dădeau alte motive.

Singurul periculos era SDG-ul, românul, care știa prea bine că lui Hans nu i se dăduse nici o sarcină. Odată, când Hans vorbea cu Friedel, îi prinse asupra faptului. Îl amenință și-l scoase pe Hans în șuturi afară, dar nimic mai grav. Într-o duminică, la scurt timp după Anul Nou, la Hans veni Alfonso Colet, noul *Kapo* al secției de dezinfectări. Era spaniol, unul dintre mulții loialiști fugiți de Franco. În Franța căzuse în mâinile germanilor – din lac în puț –, ajungând apoi într-un lagăr de concentrare. Aici, la Auschwitz, era omul de bază al unui mic grup de spanioli și de „*Rotspanier*“, nemți care luptaseră de partea regimului în Războiul Civil, dați apoi de Franco lui Hitler și trimiși și ei în lagărul de concentrare.

— Vii cu mine la *Block*-ul 23? întrebă Colet.

— Ce pretext ai gătit?

— Pe mine nu mă întrebă nimeni nimic. Apropo, băieții mei trebuie să dezinfecteze mâine *Block*-ul 23, de aia voiam să merg azi să văd ce e de făcut.

Colet era prieten cu belgiana Sara, suplinitoarea *Blockälteste*-i. După supă de prânz o porniră. Toată după-amiaza o petrecură în sala *Blockälteste*-i din baraca 23, vorbind vrute și nevrute cu femeile și amuzându-se pe cinste. Mai târziu li se alătură și un *Kapo* de la bucătărie care avea o sticlă de rachiu și o relație cu *Blockälteste*.

Funcționara *Block*-ului stătea de veghe la gard și avea să-i avertizeze dacă un SS-ist se apropia de barăcile femeilor. Muncitorii din comandouri care și-ar fi dorit să se uite în după-amiaza lor liberă la femei erau izgoniți de la gard și bătuți. Dar că cineva ar fi putut fi atât de îndrăzneț precum Colet și Hans nu-și puteau închipui paznicii.

— E mai sigur să furi cinci sute de mii de guldeni decât unul singur.

Colet le povestea despre noul *Lagerältester* evreu. De când polonezii plecaseră, iar majoritatea nemților fusese înregimentată la SS, aproape că rămăseseră doar evrei în lagăr, astfel că puseseră chiar și un *Lagerältester* evreu. După două zile însă, tipul o luase razna. I se urcase la cap. Era întins în pat în camera lui, când intră Kaduk, *Rapportführer*-ul secund, și-i ordonă să se ridice. Dar *Lagerältester*-ul îi spusese că nici prin gând nu-i trecea să primească ordine de la Kaduk, că în calitate de *Lagerältester* nu era băiatul de mingi al *Rapportführer*-ului. Se iscase o ceartă imensă, iar *Lagerältester*-ul era acum în buncăr.

Femeile râseră cu poftă, căci era amuzant pentru cineva în lagărul de concentrare să audă o asemenea poveste, despre un *Häftling* – chiar și *Lagerältester* – care să se comporte așa cu *Rapportführer*-ul. Dar Hans avea mai multe detalii:

— Povestea asta nu e deloc atât de hazlie. Ce povestește Alfonso e interpretarea oficială a SS-ului. În realitate, lucrurile au decurs cu totul altfel. Sosiseră în lagăr pachete de la Crucea Roșie, iar nemții aveau nevoie de semnătura unui reprezentant al deținuților care să confirme că pachetele fuseseră distribuite. *Lagerältester*-ul a refuzat pentru că nici un prizonier nu primise nimic. Acum e în buncăr și sigur nu mai iese viu de acolo.

Rachiul de la *Kapo*-ul din bucătărie se dovedi mai tare decât destinul tragic al *Lagerältester*-ului, așa că buna dispoziție nu se pierdu. Aveau trei scaune pentru toți șase și se comportau la limita decenței. Decența însă însemna în lagăr altceva decât însemnase odinioară acasă.

Friedel era prea îndrăgostită ca să spună multe, dar Sara monopoliza oricum discuția. Povestea câte-n lună și-n cer despre trupa de bărbați care fusese în *Block* în noaptea de Revelion. Îl mituiseră pe *Blockführer*-ul de serviciu cu o sticlă de rachiu. Hans cunoștea mai multe detalii și despre asta. Nu doar că evreii aveau în ultima vreme acces la comandourile mai bune, ci și făceau parte din orchestră. Muzicieni evrei fuseseră chemați la Auschwitz din toate lagărele din apropiere și formaseră o trupă de swing. Erau toți olandezi, căci cei mai buni din orchestră, mai ales cântăreții de jazz, proveneau din Țările de Jos. Erau acolo Jack de Vries și Maurice van Kleef, Lex van Weren și Sally van der Kloot. Mai era și Ab Frank, capelmaistrul de la Bouwmeester Revue. Hans cântase la clarinet în formația lor. Și în noaptea de Revelion mersese cu ei, dar se dusesese imediat în sala în care era Friedel. Sara n-avea de unde să știe, dar nici nu era nevoie.

Sara, pe jumătate cherchelită, îi tot dădea din gură. De data aceasta despre *Sauna*. *Sauna* era spălătoria mare cu două sute de dușuri. Comandoul care lucra acolo era cel mai activ. Vedeai în acel loc mai multe femei dezbrăcate ca oriunde altundeva în lume, uneori câte o mie deodată. Unii bărbați erau de-a dreptul bădărani. Se plimbau printre femei, șicanându-le fără rușine. Te costa o jumătate de pachet de margarină să ieși cu acel comando. Dacă în acea zi veneau la baie femeile din Birkenau, aveai ghinion. Era o priveliște deplorabilă. Toate acele trupuri epuizate, subnutrite, aproape mai murdare după baie decât înainte. Dar dacă veneau femei din Auschwitz, din comandourile mai bune, atunci... Firește că cei mai obraznici erau SS-iștii, care veneau să se distreze. Le puneau pe femei să facă gimnastică și organizau „inspecții“. O femeie din *Block* era deja gravidă.

Friedel și Hans nu erau la fel de vioi ca ceilalți. O asemenea după-amiază era foarte plăcută, dar mai ales fiindcă erau atunci atât de

aproape unul de celălalt, creștea dorința și mai tare: dorința de libertate, de un cămin, de copii, de viață. Erau desigur privilegiați, o raritate printre miile de oameni de acolo, dar tot era doar un surogat.

Hans deveni melancolic. Mereu i se întâmpla așa când bea. Friedel încerca să-l înveselească, îl mângâia pe cap și glumea zicându-i că-i apare chelie. Dar el vorbea despre viitor, despre decizia ce se apropia. În ziarul din ziua precedentă apăruseră pentru prima oară date despre o ofensivă rusească. Scrisa că rușii au atacat, iar germanii au fost nevoiți „să scurteze frontul, încercând să câștige timp pentru a avea efect contramăsurile necesare“. Decizia nu mai putea dura mult. Frontul era doar la o sută cincizeci de kilometri de Auschwitz.

Tensiunea continua să crească. Ziarele scriseră marți seara despre „districtul Cracovia“. Miercuri nu mai sosi *Krakauer Zeitung*. Tot mai des sunau alarme aeriene, tot mai des erau pene de curent, în mod cert ca urmare a intervențiilor partizane. Uneori, din depărtare, seara deja se auzeau surd tunurile.

Miercuri seara Hans și Eli lucrau în *Ambulanz*-ul din *Block*-ul 28. Erau de serviciu acolo o dată pe săptămână. Munca era deplorabilă, n-aveau decât câteva bucăți de hârtie și puțină alifie pentru a-i bandaja pe bolnavi. Pentru a obține o aspirină pentru un bolnav, trebuia să cucerești munți de birocrație și de obicei ți se spunea că nu exista nimic pe stoc. Mai puțin dacă pacientul avea țigări sau margarină, în acea situație ajungeai la *Ambulanzpfleger* care găsea cumva pansamente și aspirină. Aceștia le cumpărau la rândul lor de la deținuții care lucrau în *SS-Revier*. În podul acelei infirmerii se aflau rezerve inepuizabile de pansamente, medicamente, articole de toaletă, orice voiai. Din acele stocuri, deținuții nu primeau aproape nimic pe cale oficială. Dar Hans plecase cu ceva în buzunar: o rolă de bandaj adeziv și niște tifon. Ori le „organiza“ în infirmeria din *Block*-ul 19, ori le cumpăra pentru a-i bandaja pe olandezi. Avea atâta pâine în plus, încât oricum nu i-ar fi putut-o duce pe toată lui Friedel.

Astfel se formase rapid un întreg cerc de olandezi în jurul lui. Nu avansau prea mult la lumina lumânării, haosul se instalase. Peste tot în infirmerie se strângeau în mici grupuri și purtau discuții aprinse. Chestiunea care îi preocupa era: evacuare, exterminare sau predare în fața rușilor? Nimeni nu ajungea la nici o concluzie, toate erau la fel de

implauzibile.

Mai târziu, în aceeași seară, veniră femeile cu o pacientă care trebuia operată. Dr. Alina Brewda le însoțea. Fusese *Blockälteste* în *Block*-ul 10 timp de jumătate de an, până refuzase să participe la anumite experimente. Pe deasupra, era îngerul păzitor al lui Friedel, motiv pentru care și Hans o cunoștea bine. Cu ele mai veniseră și o *Aufseherin* și un *Blockführer*, dar nici ei nu erau imuni la tensiunea zilei și le lăsară pe femei să-și vadă de treabă. Brewda îl întrebă pe Hans care era părerea bărbaților, dar Hans îi răspunse că nu știa, ci că era doar bucuros că se întrezărea finalul.

Brewda era mâhnită. Văzuse deja prea multe. Venea din Varșovia, unde cinci sute de mii de evrei fuseseră înghesuți într-un ghetou în care era loc pentru o sută cincizeci de mii de oameni. Progresiv, au fost deportați de acolo. La un moment dat au fost uciși douăzeci și trei de mii într-o singură zi în Treblinka, probabil un record al SS-ului. Și mai mulți decât cei optsprezece mii din Majdanek. Evreii din Varșovia și-au dat atunci seama că nu mai exista scăpare și astfel a început revolta. Asta se întâmplase în aprilie 1943.

Au primit arme de la polonezii de afară și s-au baricadat în vechile clădiri ale ghetoului. SS-ului i-a fost deosebit de greu să pătrundă pe străzi și chiar și după ce au pus stăpânire pe centrul ghetoului evreii înarmați se aflau încă peste tot prin pivnițe și prin canalele subterane cu care era împânzit orașul. Au camuflat accesul spre beciuri. Trebuia dată la o parte o mască de chiuvetă sau ridicat un covoraș. Noaptea își făceau apariția și produceau masacre în rândurile SS. Fără să aibă cum să stăvilească acele acțiuni clandestine, SS-ului i-a rămas o singură opțiune: să pună explozibil în toate casele și să le arunce în aer.

— Doar câteva mii au scăpat, printre care și eu, povesti Brewda. Tot în mâinile SS-ului au ajuns cu toții. Revolta din ghetoul Varșoviei a fost un exemplu de război popular. Fusese de la bun început sortit eșecului; o jumătate de milion de evrei slab înarmați nu ar fi putut câștiga războiul în fața lui Hitler. Sute de mii sunt încă îngropați printre dărâmături, dar au luat cu ei în mormânt mai mult de douăzeci de mii de SS-iști!

---

110. Moacă, față (germ.).

111. Sânge vienez (germ.).

Când pruncul începe să plângă, mama se ridică din cel mai adânc somn. Deși în timpul somnului contactul simțurilor cu lumea exterioară este întrerupt, spiritul rămâne vigilent, mai ales dacă ești în expectativă. La ora trei dimineața începu să bată gongul, iar în câteva secunde întregul lagăr era într-o stare de agitație. Hans se îmbracă rapid. Când ieși, văzu că bărbații se îmbrânceau afară din barăci și se aliniau ca pentru apel. Prin urmare, evacuare. Era un ger cumplit și cădea o zăpadă fină. Dar nimeni nu părea să simtă frigul. Toți erau prea agitați, finalul se apropia. Orice avea să se mai întâmple, Auschwitz își vedea sfârșitul.

În *Block*-urile 23 și 24 nu era încă lumină. Hans se întoarse la *Krankenbau* și-l întrebă pe Sepp ce să facă.

— Nimic, spuse Sepp. Pentru bolnavi încă n-am primit instrucțiuni. Și n-avem haine pentru ei. Nu-i las să plece așa.

Sepp avea dreptate, iar Hans îi îndemnă pe oamenii să nu-și piardă cumpătul. Dar aproape toți se ridicaseră din pat și mulți umblau prin lagăr, căutând prieteni de la care voiau să-și ia la revedere.

La o jumătate de oră după gong veni apelul. Numerele nu erau nicidecum corecte, dar ce puteau face? Abandonară apelul, iar bărbaților li se ordonă să se alinieze în stilul comandourilor din fiecare dimineață. La ora cinci plecară primele grupe. Erau comandourile fără importanță vitală, precum *Strassenbau* și *Flusskies*.¹¹² Fabricile și corpul pentru alimente rămâneau. În timp ce comandourile încă mășăluiau, se lansaseră deja zvonurile care erau, ca întotdeauna, reflecția fidelă a dorințelor oamenilor: „Jumătate e la transport, restul rămâne și-și continuă munca obișnuită. Mașinăriile au fost evacuate, iar noi rămânem până vin rușii.“

Șiruri lungi de căruțe intrară în lagăr. Încărcară pâini și conserve din depozitul de la bucătărie și plecară după transportul care era deja pe drum. Între timp se aprinsese lumina în *Block*-ul 23. Hans se duse prin spate. În acele momente nu era nimeni atent să vadă dacă era cineva la gardul de sârmă ghimpată. Dar cum să atragă atenția? Fredonă tot felul de melodii până ajunse la *De Brabançonne*¹¹³, care avu succes. Belgiana deschise geamul: da, avea s-o cheme pe Friedel.

— Friedel, rămâi înăuntru cât de mult se poate!

— Nu, iubitele, e mult prea periculos.

— Ascultă-mă!

Nu erau de aceeași părere, dar Friedel n-avea timp să stea, trebuia să caute haine. Mai târziu, când se făcea lumină, Hans avea de gând să intre în *Block*. Se întoarse de-a lungul lungilor coloane ale celor care plecau. Tremurau de frig, căci erau deja de câteva ore afară, aproape dezbrăcați. Acele zdrențe de în nu-i protejau. Unii se înfășuraseră în pături. Dar mulți nu îndrăzniseră, de parcă mai conta să respecti regulile unui lagăr care se desființa.

În *Block*-ul 19, *Pfleger*-ii erau aliniați. Sepp primise instrucțiuni. Urmau să le fie date haine bolnavilor, iar ei trebuiau să le aducă din *Bekleidungskammer* pe niște târgi. La ora 8 porniră comandourile desemnate. Se luminase de zi, iar Hans abia plecase, intenționând să se ducă din nou în *Block*-ul 23, când dădu nas în nas cu *Rottenführer*-ul care căuta *Pfleger*-i pentru o sarcină în baraca femeilor. Nu-i rămase altceva de făcut decât să dea cărțile pe față, întrebându-l dacă n-ar putea merge și el să-și ia rămas-bun de la soția sa. Românul rânji.

Friedel era din cale-afară de fericită să-l vadă. Plecase deja un transport de femei, dar ea se ascunsese în pod, fiindcă dorise să-și ia rămas-bun de la el. Abia ajunsese de o clipă, când *Rottenführer*-ul trimise după el. Olandezul trebuia să vină imediat, în pod era o sobă pe cocs, care trebuia dusă la spălătorie. Hans înjură, dar nu îndrăzni să se opună. Luă soba din pod. Era uriașă, dar fiindcă era furios, sarcina îi picase la țanc. Cără soba în spălătorie fără nici o oprire și-o trânti acolo. Își trase suflitul o clipă, dar îl văzu pe *Rottenführer* venind din nou împreună cu ceilalți bărbați. Ei n-aveau nimic de cărat, deci pe el îl puse la treabă doar ca să nu poată fi lângă soția lui. Ce-i mai plăcea *Rottenführer*-ului să hărțuiască! Dar avea să i-o plătească! *Rottenführer*-ul se duse cu ceilalți bărbați în *Schreibstube* să ia documentele, care trebuiau arse toate. Între timp, Hans dispăru. Din nou față în față cu Friedel, nu-și mai găsea cuvintele.

— Sigur nu vrei să încerci să rămâi?

— Nu, vor extermina toți bolnavii.

— Dar călătoria e înfiorătoare, vom rezista?

— N-avem de ales, Hans. Promite-mi că vei pleca și tu.

Hans șovăi. Îi promise, dar simți în același timp că pentru prima oară nu fusese sincer cu ea. Îi era frică de acea călătorie ca de moarte.

În acel moment se deschise ușa și intră Colet.

— I-am spus Sarei să rămână, dar n-a avut curaj.

Hans îi răspunse că nu le înțelegea pe femei, dar că nu avea ce să facă. Prin baracă răsună apoi un strigăt: „Toată lumea alinierea!“ Despărțirea nu dură mult, căci lui Friedel îi era teamă să se arate vulnerabilă. Ca de obicei, fugea de emoțiile care o năpădeau. La ușă Hans se mai întoarse o ultimă dată, dar ea ridică brațele în aer, parcă vrând să-l implore să plece, ca să nu le facă soarta și mai grea.

În acea zi nu se mai întâmplă nimic deosebit, iar Hans se simțea ca paralizat. Timp de doi ani luptaseră împreună. Adesea soarta lor fusese pe muchie de cuțit, dar de fiecare dată rămăseseră împreună. Prima oară la tren, la selecție. Apoi în acea lună înfricoșătoare când el fusese la Birkenau, apoi mutarea din *Block*-ul 10. Se găsiseră mereu unul pe celălalt. Dar acum?

În următoarea dimineață sosi *Kapo*-ul de la bucătărie cu un bilețel. „Hans, de ieri sunt în lagărul de femei. Cred că ai avut dreptate. Ar fi mai bine să rămânem, aici toată lumea gândește la fel, dar nu cred să fie posibil. Dacă Sara n-ar fi fost atât de nesăbuită! Tocmai au golit *Block*-ul de lână noi, le-au gonit pe fete cu patul pușii. În fine, voi face tot ce pot, iubitul meu. Fii tare, cândva ne vom revedea. Uite-i că vin. Adio, dragul meu.“ El citi și reciti biletul. „Dacă Sara n-ar fi fost atât de nesăbuită?“ Se duse la Colet, care-i spuse:

— Ieri am dus trei seturi de haine bărbățești în *Block*-ul 23 pentru cele două Sara și pentru Friedel. Dar Sara mea n-a avut curaj.

Lui Hans îi venea să-și tragă una. Asta ar fi fost soluția, femeile să se îmbrace în haine bărbățești și să decidă împreună ce și cum.

— Tu ce faci acum, Alfonso?

— Nu plecăm, sub nici o formă. Vei vedea că azi pleacă restul oamenilor din lagăr, poate mai puțin bolnavii. Dar noi o să ne ascundem. N-avem chef să crăpăm pe drum în zăpadă.

— Și unde ai de gând să te ascunzi? întrebă Hans.

— Dacă-ți ții gura, o să-ți arăt.

Își făcuseră o ascunzătoare sub maldărul enorm de haine murdare de jos, de la dezinfecție. Subsolul era din beton și construcția de deasupra din lemn. Chiar dacă s-ar fi prăbușit, ei ar fi fost în siguranță. Alfonso părea bine informat.

În jurul orei unsprezece, *Lagerältester*-ul alerga ca un nebun prin lagăr: „Toată lumea alinierea!“ Plecă până și personalul de la bucătărie. Doar în *Krankenbau* nu se întâmplase încă nimic. SS-iști aproape nu mai erau deloc, plecaseră în marș cu transporturile, iar din acel moment începură jafurile.

Din *Bekleidungskammer* se luau haine, în *Effektenkammer* erau ruși toți sacii și fiecare își alegea ce era mai de preț. Lacătele din depozitele de sub bucătărie erau sparte, iar bolnavii, care abia dacă se puteau căra pe ei, se încărcau cu borcane de varză murată și conserve de carne. Și ce era și mai grav: găsiseră la subsol votcă. Votcă poloneză, care era de fapt spirt puțin lungit cu apă, fără nici un gust și care te ardea pe gât.

Spre seară căzură primele victime: unii suferinzi, sfârșiți de boli, care vomitau și aveau diaree, într-o stare profund mizerabilă, și alții încolăciți pe stradă sau complet năucii în șanțuri, morți de beți. A fost o seară zbuciumată.

La ora opt, veni *Rottenführer*-ul cu niște acoliți. Toți cei care puteau merge au fost somați să se pregătească. Aproape toți voiau să plece. Doar polonezii aveau să rămână. Până la ultimul, se declaraseră prea bolnavi pentru transport. Aparent, sperau să vină partizanii. Se purtau discuții nesfârșite despre cine nimerise mai bine.

În fiecare *Block* trebuiau să rămână câțiva doctori. Cei din *Block*-ul 19 erau Akkerman, un olandez fără origini evreiești și Hans, care alesese primejdiile lagărului în fața celor din timpul transportului. Hans se baza pe Colet și pe colegii spanioli ai acestuia.

La ora zece se auzi *Rottenführer*-ul răcnind: „Toată lumea afară!“ Urmă apoi fapta miraculoasă a lui Sepp. Închise ușa pe dinăuntru, se puse de-a curmezișul ei și se răsti la oricine voia să iasă:

— Idiotule, ce-o să se aleagă de tine în frig, mort de bolnav cum ești? Dacă vine să te ia românul, pleci abia atunci. Și oricum ar fi prea devreme!

Dar românul nu veni să-i ia. N-avea decât o mână de părtași, iar acelei situații nu-i putea face față. Deși înarmat până în dinți, cu o cască pe cap, o pușcă în spate și o lanternă în mână, tot nu se simțea în largul lui. Așa cum stăteau lucrurile, traiul lui confortabil avea și el să se încheie. Din cauza aceasta, nici nu observă că din *Block*-ul 19 nu se

aliniase nimeni, iar Sepp, într-un moment de îndrăzneală, reuși să salveze viața a sute de oameni.

După ce *Krankenbau*-ul plecase în marș, lagărul rămase de-a dreptul pustiu. În cele trei barăci ale infirmeriei mai erau câteva sute de bolnavi, care nu s-ar fi putut deplasa. Mai era și *Block*-ul 19, plin până la refuz cu bolnavi și tot felul de alți oameni din lagăr care veniseră la Sepp, rugându-l să-i ascundă.

Seara târziu, în jurul orei unsprezece, a avut loc un incident. Akkerman se duse cu câțiva bărbați la bucătărie să ia alimente. În careul din fața bucătăriei se afla un SS-ist. Convins că cei care se apropiau de bucătărie erau bandiți, trase fără avertizare, nimerindu-l pe Akkerman în burtă. După o oră, era mort. Când auzi de nenorocirea lui Akkerman, Hans își dădu seama că trebuia să întreprindă ceva, căci în orice moment lagărul ar fi putut fi cuprins de haos.

Se duse la dezinfecție. Spaniolii se consultau de zor. Unii propuneau să se ascundă în subsoluri, alții – printre care și Colet – ar fi preferat să fugă. Găsiseră într-unul dintre depozite un pistol-mitralieră, cu care nu s-ar fi sfiit să se apere, dacă le ieșeau în întâmpinare grupuri mici de SS-iști.

Hotărâră ca Hans și Colet să iasă în recunoaștere. În *Block*-ul 15, care avea vedere spre poartă, ardea lumina. Erau pompierii, care primiseră ordin să rămână. Aduseseră un pian din sala de concerte și făceau o gălăgie de nedescris, întocmai ca un copilăș speriat de întuneric care-și ascunde teama cântând cât îl ține gura.

Recunoscură că situația lor era precară, dar informații noi nu aveau. Rușii nu ajunseseră încă la Cracovia, se mai puteau întâmpla tot felul de lucruri până să ajungă la Auschwitz.

Când Hans și Alfonso ieșiră de acolo, auziră voci la poartă. Era germană, dar un dialect pe care nu-l înțelegeau. Se furișară în spatele bucătăriei și cu ajutorul unei mici oglinzi, văzură că erau soldați ai Wehrmachtului, dar soldați bătrâni, care făceau de pază. Se furișară înapoi în *Block*-ul 15 și merșeră apoi pe alee direct la poartă.

— Bună seara, spuseră soldații.

— Bună seara, dumneavoastră stați de pază aici?

— Da, trupa noastră e staționată într-o clădire din apropiere.

Unul dintre soldați se arată dornic să schimbe o bucată de slănină pe ceasul lui Alfonso. Alfonso discută cu el, încercând să se târguiască în speranța că va afla mai multe, când apăru de nicăieri un vehicul. Avură intenția să o șteargă, dar era prea târziu. Cel din vehicul strigă la ei să se întoarcă. Era *Sturmbannführer*-ul¹¹⁴ Krause, același care tocmai îl omorâse pe Akkerman.

— Ce căutați aici?

— Suntem *Pfleger*-i și facem rondul. Suntem obligați să ieșim oră de oră să vedem dacă nu s-a întâmplat ceva deosebit, dacă nu a luat foc vreo baracă și alte lucruri de felul ăsta, inventă Hans.

— Mai bine lăsați paza în seama noastră și nu mai ieșiți din *Block*-uri. Eu mă ocup să fac rost de vagoane pentru bolnavii care mai sunt aici. Cam câți sunt?

— Două mii, exageră Hans, ca să facă sarcina de a găsi vagoane mai grea decât era.

— Bun, când se luminează de ziuă, venim să vă luăm!

Odată întorși la dezinfecție, decizia se luă imediat. Aveau să evadeze. Se formară trei grupe. Prima, sub îndrumarea lui Klempfner, avea să se ducă la *Bauhof*, unde știau că e un buncăr. A doua grupă avea să se ascundă în apropierea orașului, aproape de drumul care ducea spre lagăr, iar spaniolii aveau să meargă la Rajsko¹¹⁵, de unde se vedea drumul spre vest, paralel cu râul Sola. Toți erau mai mult sau mai puțin înarmați și convinși că nu se vor preda, dacă aveau să fie descoperiți.

Spaniolii plecară ultimii. Cu ei și Hans și Van den Heuvel, *Stubendienst*-ul olandez, care fusese acceptat la rugămintea lui Hans. Era unu noaptea. În spatele *Block*-ului 28, sârma ghimpată fusese tăiată. În turn era un deținut, membru al noii poliții din lagăr. Sarcina oficială a acestor noi polițiști era să mențină ordinea, dar, de fapt, stăteau în turnuri sau umblau prin lagăr ca să se asigure că nu se apropiau de lagăr trupe periculoase de SS-iști și ca să fie siguri că cei care voiau să evadeze aveau cale liberă.

Erau în siguranță. În afară de Krause, nu fusese zărit nici un alt SS-ist. Soldaților de la poartă nu le păsa. Era o liniște mormântală și cădea o zăpadă fină, care înțețoșa totul. Se deplasau cât de silențios puteau, la mică distanță unii de alții, în așa fel încât fiecare să-și

poartă vedea predecesorul. În capătul coloanei era Rudi, *Rotspanierul*, care lucrase la Rajsko și cunoștea bine drumul.

După o jumătate de oră ajunseră în satul care părea complet părăsit. Găsiră casa pe care Rudi o avusese în minte. Ușa nu era încuiată; intrară și urcară treptele. Când ajunseră în pod, Alfonso aprinse o mică lumânare. Era plin de rafturi, folosite în timpul verii pentru pepinieră.

— Botez această casă „*No pasarán!*“, spuse Alfonso cu emfază.

„*No pasarán!*“ – „Pe aici nu se trece!“ era deviza loialiștilor din Războiul Civil Spaniol. O repetară toți ca pe un crez.

Noaptea era blestemat de rece, nu luaseră decât câteva pături și nu îndrăzneau să facă focul în casă. N-aveai de unde să știi dacă nu cumva mai erau *Moffen* în sat. Hans nu putu să doarmă de frig. Se tot gândea la Friedel și se întreba dacă oare încă mărșăluia sau se ascunsese și ea undeva, într-o șură sau prin vreo fabrică. Totul ar fi putut fi altfel. Dacă Sara ar fi avut curaj, acum ar fi fost împreună. Ei erau în relativă siguranță, Friedel pe de altă parte... Ce mai drum! Nu, nu voia să-și închipuie, n-avea voie să-și închipuie. Aștepta câteva minute, dar tresărea și se trezea de la cel mai mic zgomot făcut de vreunul dintre tovarășii săi.

În acea noapte, din frica lui se croi o viziune care n-avea să-i mai dea pace: viziunea terifiantă a lui Friedel în zăpadă. Uneori era părăsită, împușcată în ceafă, alteori îngropată sub un morman de cadavre. Câteodată cu un zâmbet resemnat pe chip, ca și cum în momentul final ar fi fost străbătură de amintirea lui dulce, altădată cu fața schimonosită de frică și oroare. Dar imaginea lui Friedel în zăpadă rămânea constantă.

Se bucură peste măsură când se însenină și se treziră toți – cei mai mulți dormiseră bine și erau încrezători, simțind că se apropie eliberarea. Priveau prin lucarna din pod la micile case și la câmpurile înzăpezite. Vedeau drumul paralel cu râul și marile mori de lemn. Nicăieri nu se zărea nici o urmă de viață, nicăieri nu șerpuia fumul din coșuri. Totul era complet abandonat. Urmele lor fuseseră acoperite de zăpadă și se simțeau în siguranță.

În odăile de jos erau ateliere. Pe mese se aflau unelte de tâmplărie.

Le aruncară într-un colț și se instalară cât de cât. Bagajele le puseră în dulap. Hans nu avea multe: o cutie cu niște pansamente și ceva provizii pe care le adăugă la rezerva comună. În subsol găsiră o grămadă de cărbuni. Se certară puțin dacă ar fi fost indicat să facă un foc. De la depărtare s-ar fi putut vedea fumul. Dar în fața precauției câștigă dorința de căldură.

Pe măsură ce orele treceau, se simțeau tot mai în largul lor. Mai întâi ieșiră să caute gheață pentru a putea bea apa topită, dar mai târziu întreprinseră adevărate expediții prin sat, până în lagărul abandonat unde locuiseră tinerele lucrătoare de la horticultură. Erau barăci frumoase; horticultura fusese un comando bun.

Hans se întristă când văzu cantina, pe masă erau încă gamele cu resturi de supă și, aruncate peste tot, mici obiecte personale ale femeilor pe care fuseseră nevoite să le lase în urmă: un ghem de lână, o mascotă, un pieptene sau o batistă. Ce se alesese oare de ele? Și iar îl copleși aceeași viziune.

Dar nu era momentul pentru slăbiciune. Cărară saltele din paie până în căsuța lor, ustensile pentru mâncare și orice altceva le-ar fi putut fi de folos. Focul ardea plăcut, mâncaseră în voie și, în timp ce unul dintre ei făcea de veghe la fereastra din pod, ceilalți se culcară pe sacii de paie în camera încălzită. Aveau destule pături. Când oboseala și tihna se împletesc și invită la somn, pălește și cea mai înfiorătoare viziune până ce devine o tristețe blândă și melodiosă. Hans căzu într-un somn adânc și dormi multe ore.

---

112. Comandoul pentru pietrișul din râu (germ.).

113. Imnul național al Belgiei.

114. Comandantul unității de ofensivă (germ.).

115. Un lagăr subordonat, amplasat într-un sat, unde deținuții cultivau legume, fructe și flori.

În următoarea zi nu se întâmplă nimic deosebit. Nici țipenie de om în acea pustietate înzăpezită și nemărginită. După trei zile, se auzi brusc un bocănit în ușă. Se speriară de moarte. Era un soldat al Wehrmachtului. Cel care făcea de pază la geamul din pod nu-l observase, venise în mod cert din singurul unghi mort.

Se consultară o clipă.

— Îl lăsăm pur și simplu să intre, a fost de părere Alfonso.

Își acoperiră capetele rase cu beretele și deschiseră ușa. Soldatul îi salută și nu păru să aibă nici cea mai mică suspiciune. Voia să știe cum ajunseseră în acel cătun izolat.

Ei îi povestiră că lucraseră într-o fabrică aflată lângă Cracovia. Erau *ausländische Zivilarbeiter*.¹¹⁶ Când veniseră rușii, fugiseră. Merseseră trei zile pe jos și voiau să-și tragă sufletul înainte să-și continue drumul. Soldatul luă cu el câțiva tineri, ca să-l ajute să care paie în baracă, fiindcă mai târziu avea să sosească o întregă companie.

După plecarea soldatului, Alfonso îl bruftului bine pe Nase, *Rotspanier*-ul. Era îmbrăcat în continuare în pantaloni de prizonier.

— Tâmpitul, ne dai pe toți de gol! N-ai găsit destule haine de civil în lagăr?

Din fericire, unul dintre băieți avea o pereche de pantaloni de civil în plus. Trăiră astfel câteva zile alături de soldați. Alfonso și Rudi meraseră chiar câteva zile cu ei cu mașina. Încărcară un vehicul întreg cu alimente din cantina SS din lagăr, din care primiră și ei o parte. Lapte condensat, macaroane, conserve, carne și sticle de șampanie. SS-ul ar mai fi avut destule! Lui Hans îi aduseră de-acolo chiar și un saxofon.

Într-o după-amiază intră un soldat mai isteț decât ceilalți. Începu să povestească despre partizanii pe care-i vânau și-i privi pe toți iscoditor. Hans îl provoca la discuții, încercând să schimbe subiectul. Dar soldatul îl arătă cu degetul:

— Tu ai mutră de evreu, ia dă-ți jos bereta! Se speriară și odaia fu învăluită de o tăcere dureroasă. În fine, ce-mi pasă mie, spulberă soldatul tensiunea. Eu nu sunt ca nenorociții ăia de SS-iști!

Răsuflară ușurați, iar Hans, căruia i se făcuse inima cât un purice, îi dădu soldatului trei conserve de lapte condensat. După ce plecă

soldatul, săriră toți pe Hans: de ce n-a stat mai ascuns? De ce a fost atât de idiot să-i dea soldatului lapte, o încercare copilăroasă de a-l mitui? Dacă intențiile lui ar fi fost rele, laptele nu l-ar fi împiedicat. Hans recunoscă că aveau dreptate.

— Firește, eu sunt la fel ca toți evreii care s-au ascuns, au fost prinși și au ajuns aici. Și în Olanda se nășteau tot felul de conflicte din cauza asta. Acolo trăiesc evreii de tot felul: intelectuali, care nu s-au implicat niciodată în politică, precum și mici comercianți care s-au ascuns printre ilegalii olandezi, fără a pricepe deloc situația. Din cauza lipsei de cunoștințe politice, din cauza atitudinii stângace s-au trădat deseori și pe ei, și pe gazdele lor și au nimerit în lagăr. Dar de acum încolo voi avea grijă!

Chiar în aceeași zi pleacă soldații. Seara, când aproape se întunecase, Jacques și Rudi porniră în cercetare. Se duseră în lagăr, să vadă dacă existau noutăți. Nu, nu era nimic deosebit. Întregul lagăr rămăsese nepăzit și oamenii trăiau bine din provizii. E drept, cei mai mulți erau grav bolnavi, dar mai erau destui *Pfleger*-i și oameni care se ascundeau cât să țină lucrurile în mișcare. O singură știre aflaseră: auziseră că la Birkenau încă s-ar fi aflat mai multe mii de femei.

Mai ales pe Alfonso îl interesă această veste:

— Mai multe mii, cum e posibil așa ceva? Săptămâna trecută, Birkenau era aproape gol când a început evacuarea, și de atunci au mai plecat în marș cel puțin trei mii de femei. Au trecut pe aici, prin lagărul nostru de femei. Poate că s-au întors femei de la transporturi. Poate că, până la urmă, e adevărat că erau înconjurați de ruși. Mâine-dimineață mă duc acolo; trebuie să văd cu ochii mei. Vii cu mine, Jacques?

— Lasă-mă și pe mine să vin, îl rugă Hans. Poate e și Friedel printre ele.

— Tu? Tu nu faci decât să ne încurci!

Inițial, Hans nu răspunse. A avea să se rezolve de la sine.

După lungi discuții, îl acceptară și pe Hans. Alfonso îl instrui să facă întocmai cum îi spunea, să nu se îndepărteze de ceilalți și să nu vorbească cu străinii, în caz că pe drum întâlneau pe cineva. El doar le zâmbi puțin ironic. Nu mai aveau prea multă încredere în calitățile lui

de partizan, dar tot îl luau, pentru că acea călătorie era foarte importantă pentru el.

Abia se crăpase de ziuă când porniră la drum. Alfonso era primul. După lungi cugetări, lăsase pistolul-mitralieră acasă. Trecură de barăcile femeilor și ajunseră în câmpul deschis. Zăpada era înaltă de mai bine de treizeci de centimetri, dar nu-i împiedica. Aveau în picioare cizme înalte și șosete de lână.

După o oră, ajunseră la șinele de tren, de unde se vedeau toate barăcile din Birkenau. La poartă, văzură o femeie stând jos în zăpadă, rezemată de un stâlp. Femeia făcu un gest lent din mână, iar Hans se lăsă pe vine lângă ea.

— S-a făcut deja ora mesei? întrebă femeia aproape imperceptibil și apoi ațipi din nou.

În mod cert, stătea de mult timp în zăpadă. Jacques îl îndemnă pe Hans să meargă mai departe:

— Sau ai de gând să-i ajuți pe toți cei care stau cu miile în zăpadă?

Jacques avea dreptate. Își continuară drumul de-a lungul șinelor de tren care traversau acest oraș imens format din barăci. De-o parte și de alta a șinelor se aflau șirurile nesfârșite de barăci. Totul alb, totul mort. Drumul, *Lagerstrasse* central, se întindea paralel cu șinele, iar acolo – Jacques avea dreptate – zăriră femeile, întinse câte una cam la fiecare zece metri.

Aproape toate erau bătrâne, fără forță, pe care deja de la începutul marșului morții le lăsaseră puterile sau care poate se prăvăliseră după lungile ore de apel. Toate erau întinse în poziții bizare. Hans văzuse multe cadavre, dar niciodată unele atât de schimonosite. Câteva își prinseseră picioarele cu brațele, altele aveau o mână în aer, ca și cum în ultimul moment ar fi încercat să se ridice. Toate aveau însă un lucru în comun: capul plin de sânge de la împușcătura din ceafă, trasă de călăuzele lor cu suflet omenesc – ori pentru a le cruța suferința, ori pentru a evita să fie totuși salvate de ruși. Multe femei erau aproape goale, hainele le fuseseră smulse de oamenii din împrejurimi. Nici măcar una nu mai avea pantofi.

După ce merseseră astfel cam jumătate de kilometru printre construcțiile aliniate, văzură urme în zăpadă, îndepărtându-se de drumul principal și intrând între două șiruri de barăci, pe care le

urmară. La câteva sute de metri, prima ființă în viață. O femeie, mai degrabă o copilă. Zări bărbații și fugi într-o baracă. Ei se îndreptară într-acolo, iar Alfonso deschise ușa. Nu mai puteau respira, iar picioarele refuzau să-i asculte. Greța care puse stăpânire pe ei era cea a bolnavului care simte răsuflarea morții strecurându-se în mirosul vag dulceag al cloroformului. Hans se rezemă de tocul ușii, căci acel infern format din sute de creaturi lugubre, acea magazie cu nenumărate făpturi aflate la granița dintre moarte și viață îl ameți. Privirea îi rămase ațintită pe vii nefaști și morți senini, întinși de-a valma în iesle. Imaginea era acompaniată de cântece blânde de jale, iar, la apariția bărbaților, de urlete de frică și închinări de ajutor. Se îmbărbătară și pătrunseră în baracă.

Vorbiră cu femeile care mai aveau cât de cât putere, iar povestea lor era mereu aceeași. Cu șase zile în urmă, întregul lagăr fusese somat să se alinieze. Au fost obligate să plece și toate infirmierele și bolnavele care se mai puteau mișca cât de cât. Restul a rămas în paturi. Nimeni nu le-a dat de mâncare, nimeni nu le-a îngrijit, nimeni nu a scos cadavrele. Nici una dintre ele nu mai avea forță să o facă. Doar puține mai puteau ieși să-și facă nevoile, iar toate celelalte defecau și urinau în paturi. Duhoarea fecalelor se amesteca cu mirosul leșurilor și cu gazele care ieșeau din membrele negre, înghețate.

Stătură de vorbă cu o copilă, o cehoaică. Toate aceste femei erau din Birkenau. Nu, nu aflate nimic despre transporturi care să se fi întors. Ea venise de la Terezin împreună cu părinții și surioara ei. Fiindcă erau gemene, inițial le-a fost cruțată întreaga familie, pentru că analizele de sânge ale gemenilor erau un hobby al domnului *Lagerarzt*. Dar apoi se pierduseră de tată, iar mama le murise două luni mai târziu de dizenterie. Rămăsese singură cu sora sa, cu care împărțea un pat. Ea murise cu o seară în urmă. Înainte să moară, o rugase să o întoarcă ca s-o mai poată privi odată în ochi. Își adunaseră forțele și reușiseră. Azi avea să moară și ea, era sfârșită.

Hans înjură. Se gândi la acea familie, tată, mamă și două fete mici... Își imaginează viața lor din Praga. Era vară, ieșiseră la plimbare și se așezaseră la o terasă, bând ceva răcoritor. Tatăl vorbea despre afacerea lui, iar mama îl lăuda pentru eforturile depuse și că acum,

după ani de muncă, își îndeplinesc visurile. Iar fetițele glumeau cu o prietenă de școală care trecuse pe acolo și-i salutase timid.

— Ia spuneți, spusese tatăl, care dintre voi e cea mai fericită?

Ele se înroșiseră și toți izbucniseră în râs.

Iar acum, toată familia era distrusă. Ultima supraviețuitoare stătea aici cu picioarele înghețate, așteptând moartea, plângând cu capul sprijinit de cadavrul surorii ei frumoase.

Se duseră la următoarea baracă. În ușă stătea un bărbat, un ungar.

— Cum ai ajuns aici? Întrebă Jacques.

Omul era nervos, se învârtea de parcă cineva din spate îl amenința. Îl luă pe Jacques de braț. Îi dădu drumul imediat, își trecu mâna peste cap și privi apoi iar în spate. Lăsa impresia că e complet confuz. Răspunse într-o germană stricată:

— Săptămâna trecută plecat la transport. Trupa o mie două sute de oameni. Călătorie oribilă, mers zi și noapte. Eu bine pe picioare, era comando bun, dar atât de mulți sfârșiți. Prima zi murit o sută de oameni. Sigur. Cădeau în zăpadă, număra SS-istul până la trei și împușca. O singură zi, patruzeci de kilometri. După, la fel. O sută de kilometri, trei zile. Mai eram doar șapte sute. Toate drumurile din Silezia Superioară pline de cadavre. Seara zilei trei ceva nu e în regulă. Ne-am oprit, SS-iștii vorbeau agitați. Drumul nostru baricadat de ruși. Mers mai departe, pe cărare din pădure. Era drum gol și SS-ul mergea ambele părți, la niște metri în fața noastră. Brusc împușcături. Eu m-am aruncat pe jos lângă buștean. Salvarea mea. A plecat SS-ul, m-am ridicat. Mulți nu morți, gemeau încet de durere, dar nu mai puteau să continue, împușcați în burtă sau în picioare. Cu doi oameni, am venit înapoi. În timpul zilei, ne ascundeam, noaptea continuam. De la țărani primit câte ceva de mâncare.

— La fel s-a întâmplat cu toate transporturile? Întrebă Hans.

— Asta nu știu, dar pe mulți nu mai vedem.

Nu, povestea nu-i dădea multă speranță, viziunea lui putea să devină realitate. Ce straniu că viața continua oricum, pământul se învârtea în continuare! Avem sentimentul că noi și cei dragi nouă suntem centrul universului. Dar universul nu se lasă deranjat de întrebarea dacă suntem fericiți sau crăpăm în zăpadă.

Intrară în al doilea *Block*. Acolo întâlni Hans o tânără olandeză pe care o chema Adelheid. Îl imploră pe Hans să o ajute, iar el îi dădu o bucată de pâine pe care o avea în buzunar. Fata se năpusti asupra ei ca un animal înfometat, iar femeile de lângă ea se întinseră să primească și ele câte o bucată.

Hans făcu promisiuni peste promisiuni. Ce altceva să fi făcut? Dar știa că nu avea să-și țină promisiunile, știa că în acea situație nu avea cum să ajute. Nici dacă ar fi cărat tot ce putea acolo, tot nu le-ar fi putut ajuta, ar fi provocat doar ceartă și o suferință în plus. Mai erau alte cinci barăci precum aceea. Două mii de femei și printre ele sute de cadavre. Cine le-ar fi putut ajuta? Rușii? Ce-i mai împiedica? De ce nu auzeau mai aproape bubuiturile tunurilor?

Firește, aceste două mii de nenorocite nu erau decât un mic grăunte în balanța milioanei aflate pe conștiința Berlinului. Ele erau doar rămășițele celei mai mare drame dintre toate cele ale acestui război. Ele erau literele întâmplătoare încă scrise pe cele mai negre file ale istoriei... *Birkenau*.

Se făcuse seară până ce ajunseră înapoi la „*No pasarán*“. Se așezară lângă soba dogoritoare. Van den Heuvel făcea cafea, când brusc Alfonso, care era de pază, le strigă:

— O femeie cu capul bandajat!

Se înghesuiră la lucarna din pod și discutară ce să facă.

Femeia era la câteva sute de metri de ei și mergea lent printre case, bătând. În semiîntuneric nu puteau distinge mare lucru, dar bandajul alb purtat în jurul capului se contura clar.

— Să-i iasă Jacques și Rudi în întâmpinare, propuse Alfonso. Aveți grijă.

— Bun, atunci mergem întâi la turnul de veghe și după aia, pe drumul de întoarcere, îi tăiem calea.

Plecară la drum. După câteva minute, stăteau față în față cu ea. Tânăra se sperie. Îi întrebă în germană cine erau.

— Muncitori, din împrejurimi. Putem să vă ajutăm?

Pentru o clipă, se uită șovăitor la bărbați și sprijinindu-se de o bârnă, nu se mai putu stăpâni și izbucni în plâns. Jacques își puse brațul în jurul ei și o luă cu ei la „*No pasarán*“. Când zări capetele rase ale băieților care stăteau la sobă, zâmbi printre lacrimi. Îi făcură loc lângă foc, iar Van den Heuvel îi turnă o ceașcă de cafea. Pe loc,

Max începu să o interogheze.

— De unde vii, cum de ești așa rănită?

Fata tresări.

— La naiba, omule, las-o puțin să-și tragă sufletul! se răsti Hans.

Tânăra îl privi.

— Sunteți olandez? întrebă ea în neerlandeză.

Uimit, Hans se prezentă.

— Vă țin minte de la Westerbork, răspunse ea. Eu mă numesc Roosje... lucrăm la registru.

Hans puse mâna pe umărul ei și-i spuse să se odihnească puțin.

— Ce ai la cap?

— M-au lovit cu patul puștii, un țăran m-a bandajat cum a putut.

Bandajul era doar o fâșie de așternut. Hans scoase la iveală cutia lui, în timp ce Rudi îi desfăcea vechiul pansament. Părul se transformase într-o masă de sânge închegat.

— Cum să-l curăț fără apă oxigenată?

— Tăiați-l, spuse ea. Oricum e plin de păduchi.

Hans îi admiră atitudinea rațională și, cu toate că nu-i venea, o tuse la chelie. Rana nu era prea mare, dar îi traversa întregul scalp. Avea dureri mari, dar se ținu tare. După ce o bandajă, fata se întinse pe saltele stivuite. Toți tăceau și sorbeau din cafea.

Deodată, începu să povestească:

— Eram într-un lagăr de muncă din apropiere de Neu Berun.¹¹⁷ Am stat acolo patru luni, împreună cu mama și sora mea. Mama a murit acum o lună.

— Când ai venit din Westerbork?

— Acum o jumătate de an am ajuns la Terezin. Apoi am stat o săptămână la Birkenau și după aceea, ne-au trimis mai departe în *Arbeitslager*.¹¹⁸ Eram acolo o mie de femei cu vârste între paisprezece și șaiszeci de ani. Limita oficială era de la șaisprezece până la cincizeci, dar de frică multe femei bătrâne declarau că au sub cincizeci de ani. La început am stat în corturi de pânză, dar în noiembrie, când a căzut prima zăpadă, am fost repartizate în niște barăci din lemn. Fiecare era făcută pentru patruzeci de persoane, dar noi stăteam câte o sută. Așa ne-am umplut de păduchi și scabie.

— Cum v-au tratat?

— Munceam din greu. Eram păzite de douăzeci de oameni de la

*Sonderdienst*¹¹⁹, în costume negre. Erau însoțiți de un *Oberscharführer* și de un conducător politic. Ne dădeau trei sute de grame de pâine și un litru de supă pe zi. Nu primeam niciodată ceva în plus și nu era nimic de „organizat“. În patru luni au murit două sute. Printre ele și mama mea.

— Nu exista *Revier*?

— Ba da, era o infirmerie într-un cort. Fetele maghiare o numeau „camera de așteptare“. Acolo te duceai doar dacă erai complet epuizată, ca să aștepti moartea. Ah, toate am așteptat moartea, erau condiții oribile!

— N-aveați doctor? întrebă Hans.

Max se răsti la el:

— N-o mai întrerupe atât!

— După ce a murit mama mea, a trebuit să-i săpăm singure groapa. Niciodată în viața mea n-am fost mai tristă. Pentru mama, moartea a fost o mântuire, suferea îngrozitor. Ea a fost mereu o femeie rațională, era interesată de orice, dar în ultima vreme nu mai vorbea decât despre mâncare. Avea diaree puternică și picioarele umflate. A muncit până în ultimele patru zile înainte de moarte. Nu înțeleg cum am să mai trăiesc eu. Tata e mort, mama la fel, iar sora mea e dispărută.

Oftă și-și întrerupse o clipă povestea.

— Dar ce s-a întâmplat cu ea? întrebă Alfonso.

— Ne-am pierdut una de cealaltă. Săptămâna trecută i-am văzut pe *Häftlinge* din Auschwitz mărșăluind pe drumuri. Erau coloane nesfârșite.

— Erau multe femei? întrebă Hans.

— Da, dar n-am putut vorbi cu nimeni, paznicii noștri ne-au ținut la distanță. Am crezut că și noi vom pleca în curând, dar am rămas la muncă până alaltăieri. Cred că ne-au ținut atât pentru că făceam capcane pentru tancuri. Ieri, dis-de-dimineată au strigat brusc: „Toată lumea alinierea!“ Doar bolnavele și femeile fără pantofi puteau rămâne. Laolaltă erau mai mult de două sute, pentru că o sumedenie de femei aveau pantofii atât de tociți, încât munciseră în picioarele goale în zăpadă. Cinci sute de femei au plecat în marș. Nu știu ce s-a ales din ele. Noi, cele care am rămas, eram convinse că vor muri.

Tăcu și-și mușcă buzele.

— De ce te-ai oprit? întrebă Hans.

— Ah, nu mă veți crede!

— De ce nu? Știm prea bine că, dacă e vorba de SS, totul e posibil. Cât încă eram în Olanda nici eu nu voiam să cred ce spuneau la radioul englezesc despre gazarea evreilor polonezi. Dar, din păcate, acum știm mai bine.

Ea ridică din umeri:

— Nici în Olanda nu ne vor crede când ne vom întoarce și vom povesti tot.

— Vom reuși să fim credibili și vor apărea rapoarte oficiale care vor dovedi veridicitatea spuselor noastre. Și dacă nici atunci nu vor vrea să ne creadă, îi voi întreba extrem de simplu unde sunt, în cazul ăsta, mama și tatăl meu, fratele meu și celelalte zeci de mii...

— Poate că aveți dreptate, domnule doctor... După ce a plecat în marș trupa mare, am mai rămas două sute de femei, *Oberscharführer*-ul și doi paznici. *Oscha*-ul s-a dus în două barăci și le-a făcut tuturor femeilor o injecție. A susținut că injecția era contra tifosului și trebuia făcută în venă. Dar noi am înțeles prea bine pentru ce erau injecțiile. Numai că *Oscha*-ul n-a știut să facă bine injecțiile și de aceea n-au murit decât două femei. Nu mai puteau vorbi și au murit după câteva ore într-o stare de confuzie. Se pare că *Oscha*-ul n-avea destulă substanță pentru injecții, pentru că nu a injectat decât aproximativ cincizeci de femei. După-amiază a venit cu cei doi *Sturmmannen* în *Block*-uri și le-a ordonat tuturor celor care se puteau mișca să se alinieze afară. Era un grup amărât de o sută de femei, stând în zăpadă pe jumătate dezbrăcate și desculțe. Cele mai multe se înfășuraseră cu pătura. Mai aveau o singură dorință: să sufere cât mai puțin. Pe chipurile lor supte nu se zărea frica, toate știau despre ce era vorba, toate anticipaseră acest moment, timp de patru luni. Destulă foamete, destul frig, destule răni, păduchi și râie.

— Dar nu ați înțeles că rușii se apropie? N-ați avut posibilitatea să vă salvați, să opuneți rezistență? Erau doar trei SS-iști!

Vorbise Alfonso, spaniolul pătimaș, luptător în Războiul Civil. Azvârlise acele vorbe la picioarele ei, ca un protest al cuiva care luptase pentru supraviețuire, împotriva a ceva ce i se părea de o lașitate de necrezut.

Tânăra zâmbi ca răspuns la reacția lui.

— Ah, unele femei au fugit, dar cele mai multe de-abia puteau mișca un deget, erau numai piele și os. Nu, moartea nu se înfățișase ca un dușman, ci ca un mântuitor. O ungueroaică, Judith o chema, plângea. *Oscha*-ul a lovit-o în piept: „Nu plânge, găscă proastă. – Ce veți face cu noi, *Oscha*?, a întrebat. – O să vă omor pe toate! – Dar îmi doresc atât de mult să-mi văd părinții. – O să-i vezi pe lumea aialaltă!“

Femeile s-au pus în mișcare. Lent, pas cu pas, sprijinindu-se una pe cealaltă înaintau târându-și picioarele. Ne-am dus spre capcana pentru tancuri, pe care tot noi o săpaserăm. Erau trei sute de metri. Drumul a durat aproape jumătate de oră. Au fost mai multe femei care au încercat să fugă. Deși *Oscha* n-avea mari dificultăți să le prindă din urmă, unele au reușit să scape. La mijlocul drumului, i-am dat un ghiont surorii mele. „Trebuie să încercăm“, i-am spus. Ea n-a vrut, nu se simțea în stare să depună acel efort. Dar când *Oscha* vâna o bătrână care ieșise din rând și era cam la cincizeci de metri de noi, iar paznicii erau de cealaltă parte a coloanei și îi priveau, am tras-o pe sora mea după mine și am alergat cât am putut. Dar călăul s-a întors prea repede și ne-a urmărit. Eram la cel mult o sută de metri. Anja era aproape la capătul puterilor. Aveam o singură șansă. I-am strigat surorii mele să se arunce pe jos. S-a rostogolit până într-un șanț, iar eu am fugit cât am putut. *Oscha*-ul a lăsat-o în pace pe Anja și a venit după mine. A fost cel mai greu moment al vieții mele, eram terminată.

Tăcu o clipă, ochii i se umplură de lacrimi.

— M-am predat și m-am întors cu *Oscha*. Am ajuns la groapă și ne-au ordonat să ne culcăm pe burtă. SS-iștii au tras trei rafale cu mitralierele. Eu încă trăiam, dar mintea mi-era confuză și aveam o singură dorință: „O, Doamne, lasă-mă să mor!“ Nu mai puteam îndura. Apăruseră bărbații care-și duceau treaba la bun sfârșit lovind cu patul puștii peste capetele femeilor. Am apucat să văd cum țâșnea sângele și totul se colora în roșu: femeile, cei trei bărbați și zăpada albă. Apoi m-au lovit și pe mine și totul s-a terminat.

Fata oftă adânc.

Jacques o mângâia cu blândețe pe braț, iar ea îi zâmbi scurt, parcă ușurată, parcă fericită că a putut spune unor tovarăși de încredere ce avea pe suflet.

— Nu și-au făcut treaba bine. După puțin timp, poate o oră, mi-am

recăpătat cunoștința. Eram în groapă, înconjurată de femei ucise. Dar eu încă trăiam și simțeam că ceva în mine se schimbase, că trebuia neapărat să rămân în viață, că voiam să trăiesc ca să povestesc toate astea, să le povestesc tuturor, să conving oamenii că totul a fost adevărat... Să-mi răzbun mama, să-mi răzbun logodnicul și pe toate aceste milioane de ființe ucise. Variații ale aceleiași teme – gazare, spânzurare, înecare, înfometare și altele. Dar eu am supraviețuit uneia dintre acestea, am simțit moartea și pot să povestesc, trebuie să povestesc și voi povesti!

Tăcu iar și-i privi pe bărbați. Nu vorbeau, aveau chipurile încordate și ascultau bubuitul tunurilor.

— Zece kilometri, zise Jacques.

Strânseră din dinți. Încă zece kilometri și aveau să fie liberi. Nu, nu liberi, fiindcă aveau o datorie, un scop vital care-i unea. Trebuiau să urle în gura mare ce trăiseră. Se simțeau apostolii unei răzbumări atât de temeinice, încât barbaria să fie stârpită pentru totdeauna de pe pământ, încât răzbumarea să purifice lumea și să o deschidă pentru un nou umanism.

— Eram pe jumătate înghețată și aveam dureri de cap puternice, dar am reușit să ies din groapă. M-am târât până la locul unde Anja se aruncase la pământ. Nu mai era acolo, dar i-am văzut urmele în zăpadă și am știut că a reușit să se salveze.

Am șchiopătat mai departe, până la barăci. Înăuntru erau cadavrele femeilor care nu putuseră să meargă și cărorora mai mult ca sigur le veniseră de hac după plecarea noastră. Când am ajuns în *Block*-ul 8, baraca bolnavilor de tifos, o bucurie sălbatică mi-a curs prin vine. Baraca trăia. Ca peste tot, nici aici nu-și duseseră treaba la capăt. *Oscha*-ul se pare că vorbise serios când spusese de dimineață: „Bolnavele alea de tifos crapă și singure!” M-am întins pe paie și am adormit. Spre seară iar ne-a stat inima în loc: Wehrmachtul! Dar soldații nu ne-au făcut nimic. Dimpotrivă. Au golit depozitul din lagăr și ne-au dat de mâncare și niște haine. Când s-a făcut seara, am plecat. Voiam să merg la Birkenau, pentru că mă gândeam că și Anja trebuie să se fi dus în acea direcție, sperând să-și găsească soțul. A fost un drum greu prin zăpadă și când s-a făcut lumină, m-am rătăcit, eram deznădăjduită. Un țăran m-a luat cu el, m-a bandajat și mi-a dat de mâncare. Am dormit toată ziua. Spre seară, am pornit iar la drum și

acum...

- 116. Muncitori civili străini (germ.).
- 117. Bieruń Nowy, oraş din Silezia Superioară.
- 118. Lagăr de muncă (germ.).
- 119. Serviciul special (germ.).

Căpătară impresia că primejdia din partea SS-ului trebuia să se fi încheiat și că în aceste ultime ore lagărul ar fi putut fi scutit de lupte mai degrabă decât acel sat abandonat. De aceea, câțiva tineri se întoarseră în lagăr. Printre ei, și Hans. Ajuns în sala lui, a fost privit de parcă era o stafie. Japie, *Stubendienst*-ul olandez, mic de statură, era în culmea fericirii. Trăise cu frica în sân.

Hans se așeză lângă inginerul Gedl.

— Ai avut dreptate să o ștergi, băiete.

— Cum așa?

— N-ai auzit ce s-a întâmplat ieri? La trei după-amiază a venit o trupă de SS-iști, javrele alea din comandoul de exterminare, îmbrăcați în negru și înarmați până-n dinți. Au intrat în *Block*-uri și i-au gonit pe toți afară cu patul puștii. Bătrânul Zlobinsky, săracul, s-a ales cu capul spart. I-au scos afară până și pe cei mai grav bolnavi, sprijiniți de *Pfleger*-i și de ceilalți bolnavi, care încă se țineau pe picioare. Apoi ne-au spus nouă că ne putem întoarce înauntru. Aveau să aducă vehicule să ne ducă la tren și, atunci când urmau să ne strige iar, să ne aliniem imediat. După asta s-au dus la Birkenau și au jucat același teatru. Acolo mulți nu se puteau ridica din pat. Cu aproximativ o mie de bolnavi din Birkenau au plecat în marș spre Auschwitz. Când au ajuns la câteva sute de metri de lagăr, a venit un vehicul, din care cineva le-a strigat ceva. SS-iștii au sărit în mașină și s-au făcut nevăzuți. Cei mai mulți deținuți s-au întors la Birkenau, dar cei care puteau merge mai bine, au continuat drumul până la Auschwitz.

— Ați aflat ce au strigat din mașină?

— Oamenii care erau chiar lângă ei ne-au spus că au strigat: „*Der Zug ist schon da*”¹²⁰. Am aflat că trebuia să vină un tren la ora șapte ca să-i ducă în siguranță pe toți SS-iștii din district. Trenul a ajuns însă cu câteva ore înainte. Acestui fapt îi datorăm toți viața.

— Dar sunteți atât de sigur că voiau să-i omoare pe toți?

Gedl îi trimise pe Japie la etaj să cheme pe cineva. Era un om mic de statură. Arăta jalnic, dar cumva ținuta lui era impunătoare.

— Dr. Weill din Zarni Podebsadi, din Slovacia.

Hans dădu mâna cu el.

— În curând veți fi acasă.

— Acasă e un termen relativ. Toată familia mea a fost exterminată

aici. În fine, ieri am scăpat ca prin urechile acului. Eram doctor în Trzebinia¹²¹, un comando minier la treizeci de kilometri de aici. Șase sute de oameni plecaseră la transport. Eu rămăsesem în urmă cu nouăzeci de oameni, în principal bolnavi. Ieri, în jurul prânzului, a venit o echipă de SS-iști, doisprezece la număr. Pe cei care mai puteau merge i-au aliniat în fața barăcii. În câteva minute, i-au ucis cu revolverul pe toți bolnavii rămași în paturi. Eram cam patruzeci de oameni care puteau merge. Ne-au pus să facem un rug din saltele de paie și să punem cadavrele peste ele; un strat de paie, un strat de cadavre și de fiecare dată când scoteam câte-un nou lot din barăci, opreau cam zece dintre noi și-i împușcau și pe ei. De trei ori m-a întrebat un SS-ist: „N-ați obosit încă, domnule doctor?“ De ce am răspuns de fiecare dată cu „Nu“, nu știu. Oricum mi-era totul indiferent! În orice caz, am ieșit cu ultimele cadavre din barăci și, mergând spre rug, a venit la mine un bărbat în civil. Îl cunoșteam din mină, era un supraveghetor de la Gestapo. „Organizasem“ cu câteva ocazii niște medicamente pentru el. „Domnule doctor, n-ați vrea să vă cățărați acolo peste sârma ghimpată?“ Am crezut că-și bate joc de mine, dar ce-aș fi avut de pierdut? Ca prin minune, chiar vorbea serios. M-a lăsat să evadez.

— Da, băiete, adăugă Gedl,ăștia au fost aceiași SS-iști care au venit aici după o oră. Îți dai și tu seama ce s-ar fi ales de noi. Din fericire, acești „eroi“ s-au preocupat mai degrabă să fugă ei înșiși cu trenul decât să-și îndeplinească „datoria“. Oricum, noi toți suntem în viață datorită unui șir de miracole.

— Avem nevoie de zahăr, altfel n-am cum să fac clătite, dictă Japie.

Hans văzuse zahăr pe undeva, în *Block*-ul 14, credea. Luă o pungă și plecă în misiune. În *Block*-ul 14 nu găsi nimic, așa că se duce la 13. În subsolul *Block*-ului 13 erau trei bărbați. Fumau o țigară și erau atât de liniștiți, de parcă nu se întâmplase nimic. Hans îi salută și-i întrebă dacă nu era pe undeva zahăr. Cel mai în vârstă zâmbi:

— Aici încă nimic, ieri venit din Birkenau.

Vorbea o germană foarte stricată.

Hans se interesă de unde vine și dacă nu prefera să vorbească franceză. Mergea mai bine discuția. Bărbatul se prezentă: Kabeli, sau

mai bine zis profesorul Kabeli, căci fusese profesor de litere la Atena. Hans se așează lângă bărbați. Întrebă în ce comando lucrase profesorul.

— *Sonderkommando*.

Hans tresări. Era prima dată când întâlnea pe cineva care lucrase în *Sonderkommando*. Acum, că totul se terminase, avea să audă cum stătuseră lucrurile de fapt la Birkenau.

Profesorul zâmbi:

— Nu îndrăzniți să întrebați nimic, dar nu mă deranjează deloc să vă povestesc. După ce vă întoarceți în Olanda, ar fi bine să faceți cunoscute toate aceste lucruri, așa este?

— Ați fost mult timp în *Sonderkommando*?

— Un an. În general, nu rămâi în viață decât două sau trei luni, dar eu eram protejat și m-am strecurat.

— Îmi puteți povesti ceva despre crematorii?

— Sigur că da. Erau patru crematorii. 1 și 2 se aflau lângă tren, 3 și 4 în pădurea de conifere din spatele *Zigeunerlager*-ului, în extremitatea de nord a lagărului. Eu lucram alături de mulți greci în crematoriile 3 și 4. Lăsați-mă să vă fac o schiță a crematoriului 3. Veneau câte șapte sute până la o mie de oameni deodată. Toți amestecați: bărbați, femei și copii, sugari și oameni încărunțiți, sănătoși și bolnavi. De obicei, tinerii și tinerele în putere erau selectați la tren, dar uneori ajungeau la crematoriu transporturi întregi, fără selecție. Oamenii erau băgați mai întâi în camera de așteptare A, și după aceea, printr-un gang îngust, în spațiul B. Acolo atârnav pe pereți tot felul de lozinci, precum: „*Halte dich sauber*“, „*Vergesse nicht deine Seife*“¹²², ca oamenii să aibă până în ultimul moment iluzia că ajung într-o baie. În această anticameră B erau puși să se dezbrace. În toate cele patru colțuri stătea câte un SS-ist cu o mitralieră. Dar niciodată nu au fost nevoiți să le folosească, oamenii erau liniștiți. Chiar și cei care înțelegeau că îi aștepta moartea simțeau inutilitatea rezistenței. Dacă lupta împotriva morții e fără speranță, măcar suferința să fie cât mai scurtă cu putință. Uneori – atunci când veneau multe transporturi – se grăbeau. Atunci era nevoie să intervină *Sonderkommando*-ul și să taie hainele de pe trupurile oamenilor, să le rupă ceasurile de la mână și să le smulgă bijuteriile de pe degete. Părul lung era tuns, căci părul avea valoare industrială. Astfel, intra apoi întreaga trupă la „baie“. Era un spațiu larg, luminat cu neone.

De tavan atârnavă trei rânduri de dușuri. După ce erau cu toții înăuntru, se trântea ușa mare, manevrată electric și izolată ermetic cu cauciuc. Apoi se desfășura drama. Gazul se afla în cutii de tinichea, iar în ele grăunțe de dimensiunea bobului de mazăre, probabil cristale de gaz concentrat, cianură de etan, „ciclone”. În tavan erau găuri printre capetele de duș. SS-istul golea cutiile printr-una dintre acele găuri, pe care o închidea imediat la loc. Apoi se forma gazul și în cinci minute totul se termina. Multe victime probabil nici n-au fost vreodată conștiente de ce li se întâmpla de fapt, dar cine înțelegea încerca să-și țină respirația și mulți au murit de aceea în convulsii.

Nu era mereu la fel: îmi amintesc o zi în care trebuiau să fie gazați două sute cincizeci de copii evrei polonezi. După ce au fost dezbrăcați, s-au aliniat de bunăvoie într-un lung șir. Intonând *Șema, Israel*, rugăciunea iudaică a morților, au intrat în camera de gazare într-o ordine desăvârșită.

SS-istul se uita la ceas, trapele trebuiau să rămână închise cinci minute. Apoi apăsa pe un buton și la ambele părți ale camerei de gazare se deschideau – electric – un șir de trape. După ce gazul se dispersa suficient, intrau cei din *Sonderkommando* în camerele de gazare. Aveau la ei bastoane lungi cu niște cârlige la capete. Cârligul se punea în jurul gâtului victimei și trupul era târât la crematoriu. Îl vedeți pe schiță însemnat cu litera D. Erau patru cuptoare, iar în fiecare cuptor încăpeau câte patru cadavre deodată. Se deschideau ușile mari din fier, iar cărucioarele glisau pe roți afară. Se puneau cadavrele pe ele și erau împinse înăuntru. Se închidea ușa și un sfert de oră mai târziu, totul se termina. Cu cele patru cuptoare ale lor, crematoriile puteau procesa destul de mult. Dar uneori nu mergea treaba suficient de repede, dar SS-ul se descurca și în acele situații. În spatele crematoriului se săpaseră două mari șanțuri, după cum se vede aici: lungi de treizeci de metri, late de șase metri și adânci de trei metri. La fund se puneau bușteni mari stropiți cu benzină. Făceau un foc îngrozitor de mare, care se vedea de la mulți kilometri depărtare. Într-un astfel de șanț intrau o mie de cadavre deodată. Arderea dura douăzeci și patru de ore, apoi puteau pune o încărcătură nouă. Se luase în calcul totul. Era și un sistem de scurgere. De la șanțuri ducea un șenal la o mică ravenă aflată la distanță de câțiva metri. Prin acele șenale masa ce ardea aluneca spre ravenă. Vă asigur că am văzut cu

ochii mei cum un bărbat care lucra în apropiere de acel rug a coborât în șenal și și-a înmuiat pâinea în acea grăsime umană topită, care se scurgea. Numai foame să nu-ți fie!

La 5 iunie 1944 au venit niște copii cu un transport special din Ungaria. După cum se întâmpla des într-o perioadă cu multe transporturi, domniile de la SS nici măcar nu aveau răbdare să aștepte cuviincios cinci minute până ce gazul își făcea efectul. A trebuit să aruncăm copiii pe jumătate vii în șanțuri. Un grec, Lotsi Mordechai, nu mai putea îndura și a sărit și el. La acel moment, mulți se săturaseră. Alexander Hereirra, tot grec, cu o conformație athletică, a plănuit împreună cu trei polonezi și șase ruși să distrugă crematoriile 3 și 4. La câteva zile după sinuciderea lui Lotsi Mordechai, a omorât cu lopata un sergent SS. Planul lor s-a năruit. Hereirra a fost omorât și expus seara la apel în lagărul D – unde se aflau toate comandourile care aveau de-a face cu exterminările. Cu toate acestea, crematoriul 3 nu a mai funcționat mult. Pe 2 octombrie 1944 a izbucnit revolta.

A fost un plan pus la cale de cei două sute patruzeci și trei de greci și de alte naționalități din *Sonderkommando*. Reușiseră să ia de la fabrica Auto Union o mitralieră cu două mii de cartușe. Benzină aveau din belșug. S-au aruncat pe SS-iști și i-au doborât, au dat foc crematoriului și au omorât paznicii de la gard. Din păcate, sute dintre ei s-au răzgândit în ultimul moment, de frică. În zece minute au mobilizat întregul SS de la Birkenau. A fost adus și SS-ul din Auschwitz și oamenii noștri, care deja trecuseră de gard, au fost încercuiți! Douăzeci și cinci au fost omorâți pe loc, ceilalți arși în ziua următoare, alături de alți douăzeci din toate comandourile din împrejurimile crematoriului. Polonezii au trădat numele organizatorilor complotului. Sunt mândru că au fost greci, cinci eroi: Baruch, Burdo, Carasso, Ardite și Jachon.

Pe 24 octombrie au avut loc ultimele „*Kommissionen*“. Pe 12 decembrie 1944 a început demolarea crematoriului. Douăzeci și cinci de oameni, greci, polonezi și unguri din *Sonderkommando* au fost aleși să lucreze la distrugerea lui. Eu m-am numărat printre ei. Din toți ceilalți care locuiau în *D-Lager*, nu mai rămăsese nimeni. Noi eram ultimii în întregul lagăr, de aceea la evacuare au uitat de noi, iar eu vă pot povesti toate astea.

— Cum îi vei putea face vreodată să plătească pentru toate astea? a

întrebat cineva, după o lungă pauză.

— De plătit nu vor putea, a zis Hans. Putem doar să exterminăm întreaga pleavă SS.

— Înseamnă că tu consideri responsabil doar SS-ul, sau mai bine zis partidul? întrebă Kabeli. Înseamnă că restul poporului e format doar din îngeri?

— Firește că nu, recunosc Hans. Întregul popor german e responsabil. Acum pierde războiul și se va lepăda de liderii săi. Dar dacă ar fi câștigat războiul, nimeni nu l-ar fi întrebat pe Führer prin ce metode a ieșit biruitor și unde sunt toți comuniștii și evreii.

— Și ar trebui cumva gazat întregul popor german ca pedeapsă?

— Firește că nu, domnule, dar ar trebui exterminați toți cei care au făcut parte din SS, Gestapo și așa mai departe, pentru a evita ca mai târziu să iasă din nou la iveală. Restul poporului german ar trebui pus sub curatelă, până ce ajunge la maturitate o nouă generație, educată în stil umanist și eliberată de influența militară a aristocrației și a marelui capital. Apoi, poate după mulți ani, va putea trăi pe propriile picioare un popor german socialist.

În următoarea dimineață se auzeau gloanțe șfichiuind zidurile *Block*-urilor. S-au mirat, fiindcă nu se zărea nici un soldat. Hans ajuta în infirmeria *Block*-ului 21 din Sola, la extremitatea de sud a lagărului.

Urmă o explozie enormă, tencuiala căzu de pe tavan, iar mai multe geamuri se spulberară. Privi afară. Râul curgea iute, umflat de dezgheț. Iar acolo, printre sloiuri, pluteau grinzi și scânduri, rămășițele podului.

— Au aruncat în aer podul!

Înțelesesă că totul se sfârșise acum. Nemții încercau să încetinească înaintarea rușilor, însă corpul lor principal trebuia să fie la mulți kilometri depărtare.

Lagărul era în afara pericolului. Fără ca ei să-și dea seama, se aflau deja de o zi întreagă în țara nimănui. După câteva ore sosiră primii ruși, umblând în costumele lor albe de camuflaj, de parcă nu se întâmplase nimic. Mergeau pe mijlocul străzii, de parcă germanii nu existau. Când îi priviră pe deținuți în uniforme, zâmbiră fără vorbe. Se gândeau desigur la părinții lor omorâți de *Moffen*, la soțiile lor violate;

la țara lor pustiită. Deținuții se gândeau și ei la soțiile și copiii lor, la toți cei pe care n-aveau să-i mai găsească.

Au fost străngeri de mâini, lungi și recunoscătoare, dar din gâtlejurile sugrumate de emoție nu se auziră urale.

Acum se schimbase totul. Acum visul devenise realitate. În multe locuri, sârma ghimpată fusese tăiată și stâlpii doborâți, iar în acele locuri apăru o vânzoleală plină de viață – cai, căruțe și camioane, intrând și ieșind din lagăr. Era o vreme splendidă, soarele deja își recăpătase forțele, peste tot zăpada topită se prelingea de pe acoperișuri. Părea că natura voia să contribuie la promisiunea unei noi vieți. Hans nu mai suporta lagărul. Simțea în el o tensiune care-l mâna să zboare precum o pasăre a cărei colivie tocmai se deschisese.

Se duse în direcția satului Rajsko. Bubuiturile de tun păleau, doar la depărtare se mai auzea tumultul războiului, acolo unde nemții încercau să formeze un nou front. În scurt timp, ajunse la „*No pasarán*“. Tresări când văzu satul, casa era parțial distrusă de o grenadă. În apropiere se aflau două tancuri germane, unul ars complet. Fără îndoială, ele fuseseră cele care produsese răvagiul. Hans intra în casă. Nu era nimeni. Sufrageria era intactă, dar în bucătărie totul era complet alandala. Acolo găsi rămășițele saxofonului. Zâmbi. Ce mai însemna acum pierderea materială?

Totuși, era neliniștit. Ceva în el îl îndemna să meargă mai departe, tot mai departe, spre un țel necunoscut. Să meargă până ce, copleșit de oboseală, s-ar fi culcat la marginea drumului, iar totul s-ar fi sfârșit. Astfel, continuă să pășească pe câmpurile încă acoperite de zăpadă. Stratul de nea se subțiasă, iar din când în când călca în bălți. Se udase la picioare și, în ciuda căldurii soarelui, simțea răcoare și nesigurantă.

Brusc, se pomeni în fața turnului. Nu-și dădea seama cum ajunsese acolo. Nu plecase nicidecum în căutarea turnului, ci rătăcise pe câmpuri, fără plan, fără țel. Lemnul era umed și ici-colo mai era zăpadă. Urcă, dar cu băgare de seamă. Turnul avea trei platforme. Când ajunse pe prima, privi în jos și îl învălui un sentiment de nesigurantă, de frică de înălțime. Simțea cum acel „ceva“ îl mâna iar. De data această nu spre depărtare, spre o mare depărtare până ce de oboseală avea să ajungă la capătul puterilor, ci în jos. Un pas greșit și

se vedea întins pe pământ, zdrobit și mântuit de suferința care-l ținea captiv, alături de Friedel, cea care-i acapara toate gândurile.

Totuși, se forță să urce. Era silit, nu avea voie să cedeze în fața impulsului de a se feri de tensiune. Nu să fugă, ci să lupte. Să continue să lupte tot mereu. „Căci singuri suntem câte unul.“ Era poezie. Viața mergea mai departe. Sângele care-i curgea prin vene îl obliga să continue, iar picioarele aveau să-i fie părtașe la urcat. Astfel se cățără mai sus. La început cam nesigur, dar mai târziu dârz, treaptă după treaptă. Deasupra ultimei trepte era un chepeng. Îl împinse și ajunsese pe platforma cea mai înaltă. Simțea biruință. Biruință în fața morții. Era acum sus, deasupra tuturor copacilor și tuturor caselor din apropiere. I se părea că simte mirosul primăverii adus de vântul blând care adia peste creștetul său.

Lagărul nu era departe. De acolo vedea bucățile rupte din zidurile albe. Iarăși se simți biruitor, stând la acea înălțime și privind acel lagăr din care nu ar fi crezut să scape. Ceva mai la stânga se afla Birkenau. Era copleșitor. Chiar și de acolo, unde întreaga lume era la picioarele lui, unde privirea sa părea să atingă depărtări nemărginite, Birkenau lăsa o impresie măreață. Așa și fusese. Fusese munca unei măreții demonice. În acel loc fuseseră uciși mai mulți oameni decât în oricare alt loc din lume. Acolo dominase un sistem de exterminare de o perfecțiune fără egal. Dar nici ea desăvârșită, căci altfel el nu s-ar fi putut afla acolo, el n-ar mai fi fost în viață. De ce trăia? Ce-i dădea dreptul să trăiască? Cu ce era el mai bun decât toate milioanele de oameni care pieriseră?

Faptul că el nu împărtășise destinul celorlalți i se părea de o cruzime impenetrabilă. Însă își aminti vorbele acelei tinere din „*No pasarán*“: „Trebuie neapărat să rămân în viață ca să povestesc toate astea, să le povestesc tuturor, să conving oamenii că totul a fost adevărat...“

Privirea îi rătăci spre sud. Câmpurile încă acoperite de zăpadă se întindeau în acea lumină limpede de început de primăvară. Însă acolo, în sud, orizontul nu era nesfârșit. Acolo, privirea lui nu atingea depărtări necunoscute, acolo era un ținut unde ochii lui nu puteau pătrunde. Orizontul era obturat la sud de Beskizi și viziunea îi apără din nou: Friedel. Apucă balustrada, ar fi vrut să-și înfigă degetele în lemn, așa cum ea strânsese cândva zăbrelele din ferestrele *Block*-ului

10. Atunci priviseră împreună câmpurile îndepărtate. Acum erau despărțiți. El era aici, ea era acolo, unde viziunea i-o înfățișa, de parcă la orizont nu era conturul munților, ci formele trupului ei.

Întreaga lume era deschisă în fața lui, doar acolo n-avea să ajungă nicidecum, era veșnicul inaccesibil. Cândva stătuseră unul lângă celălalt, iar tânjirea inimilor îi purtase spre acei munți. Acum ea era departe de el, inaccesibilă precum fuseseră cândva munții din depărtări.

Acum era singur.

Dar nu pe deplin, căci încă mai avea imaginea ei în fața ochilor. Acea viziune avea să rămână vie în el pe veci. Avea să-și ia forța din ea, pentru orice ar fi însemnat datoria lui în viața viitoare. Astfel, ea avea să existe în el. Astfel, viața lor nu va fi fost în zadar, iar sufletul său avea să trăiască prin el, deși trupul ei se odihnea acolo, în ceața munților albaștri.

---

120. Trenul a venit deja (germ.).

121. Oraș din sudul Poloniei, unul dintre cele mai mari lagăre din complexul Auschwitz III-Monowitz, oferind în principal forță de muncă pentru rafinăria de ulei din apropiere.

122. Rămâi curat! Nu uita săpunul! (germ.)

Cuvânt de încheiere din partea familiei de Wind

Viața lui Eddy de Wind

Cum au ajuns Eddy și Friedel în Westerbork? Ce s-a mai întâmplat cu Eddy după ce Armata Roșie a eliberat lagărul de la Auschwitz? Și ce s-a petrecut cu Friedel? În acest cuvânt de încheiere răspundem la aceste întrebări, și nu numai.

Despre copilăria lui Eddy nu se cunosc prea multe, fiindcă nu-i plăcea să vorbească despre ea. Tristețea pe care o simțea pentru tot ce dispăruse îl copleșea repede. Auschwitzul ocupa un loc central în viața lui, reprezentând evenimentul în jurul căruia gravita tot restul. Exista perioada dinainte de Auschwitz, Auschwitz și viața de după Auschwitz.

Înainte de Auschwitz

Eliazar de Wind, numit Eddy, se naște la 6 februarie 1916 la Haga, pe strada Piet Hein. Este singurul copil al unei familii evreiești, fiul lui Henriëtte Sanders și al lui Louis de Wind. Părinții lui dețin mai multe prăvălii de succes și fac comerț cu porțelan. Sunt foarte ocupați, Eddy crește mai mult alături de guvernante. Religia nu joacă un rol esențial în familie. Părinții nu sunt practicanți și se sustrag regulilor iudaismului. Născut într-o familie de evrei bine integrată în societate și prosperă, care aparține clasei mijlocii, micul Eddy primește un start bun în viață.

Când Eddy are doar trei ani, moare tatăl său, Louis, din pricina unei tumori la creier. Dar nenorocirile nu se opresc aici. În aceeași

perioadă, Eddy varsă pe el un ibric cu apă fierbinte și este internat o jumătate de an în spital pentru arsuri grave. Rămâne cu cicatrice mari pe față și piept.

Mama se recăsătorește cu Louis van der Stam, dar și el moare în 1936 din pricina unui infarct. Eddy are douăzeci de ani și studiază medicina la Universitatea din Leiden. Henriëtte se căsătorește apoi cu Louis Zodij, pe care Eddy îl poreclește Louis al III-lea. Dintr-o căsătorie anterioară, acesta are un fiu de doisprezece ani, care se mută în casa lor. Numele lui este Robert Jacques. Împreună cu cel de-al treilea soț, mama lui Eddy este deportată la Auschwitz, unde amândoi sunt uciși. Aceași soartă îl așteaptă și pe Robert Jacques.

Evenimentele din copilărie îl leagă puternic de mama sa. În 1942, în timpul războiului, această strânsă legătură devine evidentă. Eddy e inteligent și interesat de lumea înconjurătoare. Din fericire, necazurile din copilărie nu-l împiedică să-și construiască o viață socială reușită. Se întâlnește în mod regulat cu prietenii, pentru a discuta în orele serii despre evenimentele mondiale. Subiectele preferate de discuție sunt Nietzsche, Freud, Marx și ideologia comunistă. Prietenii îi spun „Cap de ou“, după forma figurii lui.

După ce-și ia bacalaureatul, începe studiile de medicină la Leiden. De mic voia să se facă doctor. Își motivează alegerea spunând că suferea puternic de astm când era copil și adora când mama îl „doftoricea“. Eddy are rezultate bune la facultate și se bucură de viață. Își face o iubită, o fată creștină, și seara are deseori concerte cu trupa de jazz Rhythm Rascals, în care cântă la clarinet. Îi place foarte mult să-și petreacă zilele libere navigând în barca cu pânze.

Părinții lui Eddy provin din familii evreiești numeroase. Unele rude lucrează în industria diamantelor, dar cei mai mulți conduc mici afaceri de succes și muncesc din greu. Fiindcă în aceste familii nu se obișnuia ca tinerii să meargă la facultate, toți sunt mândri de realizările lui Eddy.

Deși amenințarea nazismului se simțea în Țările de Jos încă de la începutul anilor 1930, viața lui Eddy era senină, iar invazia și ocupația germanilor trebuie să-l fi zdruncinat puternic.

Războiul

La începutul lui 1941, ocupația germană impune universităților din Țările de Jos să excludă toți angajații și studenții de origine evreiască. Cu ajutorul profesorilor, Eddy reușește să-și finalizeze studiile mai devreme și devine ultimul evreu din Leiden care-și ia diploma de absolvire. Pleacă la Amsterdam, unde își face rezidențiatul în psihanaliză, în secret, acasă la profesorii săi. Locuiește într-o casă patriciană de pe Nieuwe Herengracht, un canal elegant și liniștit chiar în afara cartierului evreiesc. Acolo, în inima Amsterdamului, locuiește înaintea celui de-al Doilea Război Mondial cea mai mare parte a celor optzeci de mii de evrei ai orașului.

Ocupația germană strânge lațul tot mai mult în jurul comunității evreiești, iar Eddy își face griji, fiindcă este convins că în cele din urmă germanii vor pune în aplicare teoriile pe care Hitler le formulase deja de ceva timp în *Mein Kampf*. Chiar și așa, prima lui arestare îl surprinde. În zilele de 22 și 23 februarie 1941 nemții ridică de pe străzile Amsterdamului 427 de tineri evrei. Eddy se numără printre ei. Razia, prima din timpul războiului, vine ca o măsură de represalii pentru moartea lui Hendrik Koot, membru al NSB (Mișcarea Național-Socialistă) și al WA (*Weerbaarheidsafdeling*, grupul de comandă al partidului nazist din Țările de Jos), omorât într-o luptă de stradă cu Rezistența neerlandeză, alcătuită din evrei și din persoane fără origini evreiești. Într-un articol din ziarul NRC *Handelsblad* din 1981, Eddy relatează evenimentul: „Plecasem în oraș să-mi iau bicicleta [...]. Undeva în cartierul evreiesc am fost oprit de un soldat german: «*Bist du Jude?*»¹²³ De ce am răspuns «Da»? Dacă aș fi răspuns: «*Mensch, du bist verrückt! Ich ein Jude?!*»¹²⁴, mi-aș fi salvat pe moment viața, în felul ăsta mi-o pusesem în joc“.

Împreună cu ceilalți tineri arestați este dus într-o piațetă dintre două sinagogi, astăzi Jonas Daniël Meijerplein. Acolo soldații germani i-au pus să stea pe vine și i-au bătut, după care i-au dus cu un camion într-un lagăr de deținuți din Schoorl. După sosire, tiparul s-a repetat și au fost bătuți din nou, dar de data asta cu mai multă violență. În timp ce alergau printre rânduri de soldați, erau loviți cu patul puștii.

Pentru Eddy, nesiguranța și frica erau mai rele decât bătăile,

fiindcă, la fel ca toți ceilalți, nu știa ce destin va avea. Cei patru sute douăzeci și șapte de bărbați sunt „examinați“, iar cei prea bolnavi, scutiți de la transporturi. Eddy își vede șansa cu ochii. La fel ca mai târziu, la Auschwitz, are avantajul că e medic. Cunoaște simptomele de tuberculoză și, datorită astmului, poate simula că suferă de acea boală contagioasă. E eliberat, împreună cu alți doisprezece considerați prea „bolnavi“ pentru transport. Alergând din răspuțeri, în zigzag, de frică să „nu fie împușcat pentru tentativă de evadare“, își recapătă temporar libertatea. Ceilalți patru sute cincisprezece bărbați sunt deportați la Mauthausen, o carieră de piatră din Austria. Doar doi dintre ei au supraviețuit războiului. Nici cei eliberați nu au avut o soartă mai bună. Din câte se știe, din cei doisprezece considerați inapți pentru transport, doar Eddy a supraviețuit.

Această primă razie a condus la ceea ce avea să se numească „Greva din februarie“. Mulți locuitori ai Amsterdamului nu erau dispuși să accepte ce se întâmplă cu evreii „lor“ și, sub îndrumarea partidului comunist, decid să răspundă raziei refuzând să mai muncească. Este o faptă de un curaj nemaicunoscut. După cum din păcate era de așteptat, greva este înăbușită violent.

La comemorarea anuală a „Grevei din februarie“ se spune mereu că doar doi bărbați au supraviețuit raziei care a precedat-o, și anume Max Nebig și Gerrit Blom. Eddy nu este numit. Probabil fiindcă nu aparține grupului celor patru sute cincisprezece deportați la Mauthausen. Oricare ar fi motivul, pe Eddy l-a surprins întotdeauna această tăcere.

După eliberarea lui de la Schoorl, Eddy încearcă pe cât posibil să-și reia viața. În 1942 lucrurile devin prea amenințătoare pentru el; părăsește Amsterdamul și se ascunde la prieteni de-ai mamei lui din Haga. Cum se împacă foarte greu cu statul numai în casă, gazda sa se gândește la o soluție: Eddy poate să fugă în Elveția. Pleacă la drum împreună cu iubita lui, care între timp îi devenise logodnică. Dar încă de la prima escală, la Anvers, totul se complică. Nu reușesc să găsească locul în care trebuie să-și anunțe sosirea, probabil din cauza unei greșeli de pe biletul cu adresa. După căutări fără succes de câteva zile, se întorc în Țările de Jos.

Aceasta este varianta povestită de Eddy. Nu ar fi exclus nici să-și fi

sabotat singur fuga. Legătura cu mama lui era atât de puternică și profundă, încât poate că nu a vrut să o lase în urmă. La scurt timp după întoarcerea lui se întâmplă ceva ce ar putea susține această teorie.

Mama sa e arestată și trimisă la Westerbork. Consiliul Evreiesc, instituția care mijlocea contactul dintre ocupația germană și evreii neerlandezi, caută tocmai în acea perioadă medici evrei care să muncească voluntar în Westerbork. Acceptând, medicii primesc garanția că nu vor fi deportați și vor putea rămâne acolo, ba mai mult, că o dată la două săptămâni vor putea merge acasă, ca niște oameni „liberi“. Eddy se prezintă voluntar, punând condiția ca mamei lui să-i fie permis să rămână în lagărul din Țările de Jos. Promisiunea se dovedește fără fond. Câteva zile mai târziu, când Eddy ajunge în Westerbork, află că mama sa fusese deja deportată la Auschwitz.

Westerbork este un loc bine întreținut, cu o administrație funcțională formată în principal din evrei. Mâncare e de ajuns și există felurite dotări, spre exemplu un spital și un teatru. Însă firește că cei care conduc sunt naziștii, iar săptămânal se organizează câte un transport în care pleacă câte o mie de evrei spre est. În marfarul care-l duce spre Polonia aud pentru prima oară numele Auschwitz.

Eddy este unul dintre medicii de vază ai micului spital din Westerbork și muncește enorm. Neînchipuit de grea i se pare una dintre sarcini: trebuie să „examineze“ deținuții ce urmează să fie deportați. Cei care sunt prea bolnavi, rămân. De fiecare dată, deținuții îl imploră să declare rude sau cunoscuți inapți pentru transportul impus. Medicii trebuie să efectueze aceste „examinări“ cu atenție, fiindcă munca și deciziile lor sunt controlate în mod regulat de germani. Această sarcină imposibilă îl torturează puternic pe Eddy și la mult timp după încheierea războiului. Chiar și după război, diferiți oameni l-au învinovățit pentru că nu le-a salvat o rudă de la deportare.

Eddy lucrează în spital alături de infirmiera Friedel – Frieda – Komornik, în vârstă de optsprezece ani. Era originară din Germania și ajunsese în lagăr după încercări anevoioase de a fugi. Eddy și Friedel se îndrăgostesc, iar el rupe logodna. Pentru a putea fi împreună cu Friedel trebuie să se căsătorească, lucru permis în Westerbork. Astfel, devin soț și soție. Luni întregi locuiesc într-un separeu izolat doar prin

niște panouri din carton de sala bolnavilor. Situația nu poate fi numită chiar ideală pentru un cuplu de tineri însurăți. Dar se au unul pe celălalt și, mai ales în acele circumstanțe, sunt fericiți. Până ce destinul îi cheamă și pe ei. În ciuda promisiunilor date de Consiliul Evreiesc, Hans și Friedel sunt deportați la Auschwitz pe 14 septembrie 1943.

Auschwitz

Eddy își scrie într-un caiet experiențele imediat după plecarea nemților, iar acest text se află în această carte. Soției și copiilor săi le dă uneori mai multe detalii despre ceea ce s-a întâmplat. Suferea din pricina sentimentului de vinovăție cunoscut de toți supraviețuitorii: de ce am supraviețuit eu, și ceilalți nu? Pe lângă norocul de neînchipuit din diferite rânduri, dragostea și dorința de a fi alături de Friedel sunt cele care l-au îndemnat să meargă mai departe.

Unul dintre punctele forte ale cărții *Auschwitz, ultima stație* este faptul că a fost scrisă încă din timpul războiului, când Eddy se afla în lagăr. Textul nu a fost modificat sau influențat de amintirile care pe parcurs s-au schimbat sau de descoperiri făcute după eliberare. Povestea este astfel autentică și capătă o valoare istorică de însemnătate.

Deseori cartea te pune în fața unor întrebări dificile. Un exemplu grăitor este povestea lui Eddy despre momentul în care starea de sănătate a lui Friedel se deteriorează puternic. Discută cu *Lagerarzt*-ul și-l roagă să-i salveze viața. Pare o solicitare absurdă într-un loc menit, dimpotrivă, să ucidă cât mai mulți oameni, iar acceptul medicului-șef este cu atât mai surprinzător. Mai ales dacă ne gândim cine era acel medic – și anume Josef Mengele. Un nume care atunci nu le spunea deținuților prea multe, motiv pentru care lui Eddy nu i s-a părut necesar să-l menționeze. Omul din spatele acestui nume este însă considerat acum unul dintre cei mai mari criminali de război din istorie. Un gând tulburător. Mai ales când înțelegem că acei călăi de la Auschwitz nu au fost animale sau ființe de pe altă planetă, ci oameni obișnuiți, capabili de hotărâri „umane“.

Îl transformă această întâmplare pe Mengele într-un om mai puțin

malefic decât a fost? Răspunsul la această întâmplare îl dă chiar Eddy în discuția lui cu Friedel despre deciziile aparent inexplicabile și inconsecvente, deși binevoitoare pe care le iau uneori SS-iștii mai în vârstă: „Nu cred că asta-i scapă de vină, reflectă Hans. Dimpotrivă, tinerii sunt crescuți cu ideologia *Boden und Blut*, ei n-au cunoscut altceva. Dar tocmai bătrânii, precum *Lagerarzt*-ul, arată prin aceste mici gesturi că în ei încă se ascund urme ale educației anterioare. Ei au învățat altceva și, prin urmare, ar fi putut să rămână oameni. De aceea poartă o vină mai mare decât tinerele vite naziste, care n-au trăit nimic mai bun.“

Cu alte cuvinte, tocmai fiindcă Mengele îi ajută, demonstrând astfel că știe ce înseamnă umanitatea, comportamentul lui de la Auschwitz este cu atât mai condamabil.

Cartea se încheie cu eliberarea Auschwitzului în ianuarie 1945. În postfața ediției din 1980 a cărții, Eddy descrie ce s-a întâmplat apoi.

„După ce SS-ul a forțat cea mai mare parte a deținuților să plece în marșurile morții către lagăre din inima Germaniei, au rămas în infirmeriile din Auschwitz câteva mii de bolnavi. La puține zile după ce primii ruși au intrat în lagăr, a sosit o doctoriță-maior. Mie mi s-a cerut să rămân până ce ultimii bolnavi olandezi (asta dacă nu urmau să moară oricum) aveau să fie duși în Rusia – și de acolo în Olanda. Timp de trei luni am efectuat tot felul de proceduri medicale dificile, amputări și mici operații, care, de fapt, îmi depășeau substanțial competențele. Aveam zile pline și mâncam în exces fasole cu pui din conservele americane. În plus, găsisem în *Canada* (depozitul tuturor posesiunilor evreilor) o haină de blană pe care am vândut-o la o piață improvizată. [...] Cu acei bani am putut cumpăra în ultimele cinci luni din Auschwitz, precum și în Rusia, multe ouă și smântână, astfel încât m-am întors în iulie în Olanda bine hrănit. Care era starea mea psihică, nu mai știu. Să reconstitui șirul evenimentelor după atâta timp e o îndeletnicire precară. [...] Îmi amintesc foarte clar cum imediat după venirea rușilor, noi, deținuții, țopăiam pe rând pe un portret de-al lui Hitler scos dintr-o clădire a administrației. Nu știu ce simțeam făcând asta. Presupun că mi s-a părut mai degrabă ridicol decât că m-am bucurat că-mi satisfac astfel ura. [...] Sunt sigur însă de următorul

gând: «Trebuie să spun tuturor ce s-a întâmplat aici. Dacă voi consemna asta acum și toată lumea va ști, nu se va mai întâmpla niciodată». În același timp, îmi doream să trag o linie sub toate aceste experiențe, de parcă m-aș fi putut elibera de tot ce mă bântuia, mutând întâmplările pe hârtie. A fost o iluzie. Am făcut rost de un caiet gros – încă îl am – în care la marginea patului din fosta *Polenstube* am scris zilnic cu litere minuscule povestea fără sfârșit. În comparație cu însemnările și scenariile actuale pentru televiziune, în legătură cu care criticii – eventual din neîncredere – ar putea sugera că e vorba despre falsificarea amintirilor, nimeni nu se poate îndoii de faptele și situațiile descrise în cartea mea.“

După eliberarea Auschwitzului mai durează câteva luni până ce războiul se încheie și în Țările de Jos. Eddy se alătură armatei ruse și mai rămâne câteva luni la Auschwitz pentru a îngriji bolnavii, iar apoi urmează armata pe front pentru a asista soldații răniți. În tot acest timp, nu știe dacă Friedel mai trăiește. La început e convins că a murit în timpul marșului foamei care a luat-o de lângă el din Auschwitz. Când încep să circule prin Europa de Est povești despre marșurile morții, află că există și supraviețuitori și își recapătă speranța. Pe 23 mai, imediat după ce Țările de Jos sunt eliberate, trimite o scrisoare Crucii Roșii din Olanda de la Cernăuți, din Ucraina, care făcea parte atunci din Uniunea Sovietică. Adaugă și o scrisoare către Friedel, în speranța că mai trăiește și Crucea Roșie va reuși să o găsească. Scrisoarea e plină de dorință și nesiguranță.

„Singura mea dragoste,

Tot ce sper este că trăiești și că vei primi scrisoarea mea. Dacă ești în viață, nu-ți face griji. Mi-e teamă că nu voi ajunge acasă într-o clipită, dar când mă voi întoarce, ne vom revedea în cele din urmă... Tânjesc cu tot sufletul după tine. La câteva luni după eliberarea mea, mă simțeam foarte rău. Deveniseși o obsesie pentru mine și aproape că mă transformasem într-un *Muselmann*, dar acum sunt într-o stare mai bună.

Am speranță – altfel nici nu aș scrie această scrisoare –“

După ce, într-un sfârșit, Țările de Jos sunt eliberate, Eddy își dorește să se întoarcă acasă cât mai repede. Urmează o lungă călătorie

prin Europa de Est, apoi pe Marea Mediterană. Dacă Eddy a plecat din Olanda într-un marfar, întoarcerea lui are loc într-un tren de pasageri. Din Marsilia, trecând prin Germania, ajunge la 24 iulie 1945 la granița neerlandeză. Este plasat într-un centru din orașul Enschede. Fiindcă nu are acte, este chestionat de un angajat al Crucii Roșii. Mai întâi își dă datele personale, numele și locul în care a fost. Iar apoi se petrece miracolul. Funcționarul Crucii Roșii îl întrerupe să-i spună că venise și o doamnă de Wind cu scurt timp înainte, de la Auschwitz. Este internată într-un spital din zonă. În ziua întoarcerii lui Eddy în Țările de Jos se reîntâlnește cu Friedel.

După Auschwitz

Friedel și Eddy s-au întors din război puternic marcați. Eddy mai ales psihic, dar Friedel și fizic. A devenit sterilă și a mai suferit și mulți ani după aceea. Aproape toate rudele și toți prietenii lor au fost uciși, iar o casă la care să se întoarcă nu exista. Țările de Jos sunt atât de preocupate de reconstrucție, încât povestea lor primește prea puțină atenție.

Eddy și Friedel își reiau viața cu vitejie. Eddy vinde puținele posesiuni rămase familiei după război, iar cu acești bani își construiesc o casă la marginea Amsterdamului. Eddy își continuă studiile de psihanaliză și-și deschide propriul cabinet. Auschwitzul îl însoțește în toate activitățile sale. Se specializează ca psihanalist în tratarea persoanelor cu traume grave de război. Încă din 1949 publică pe acest subiect lucrarea de referință *Confruntarea cu moartea*, în care este descris pentru prima dată sindromul KZ (sindromul vinii supraviețuitorului).

Suferința comună, povara traumei lor, se dovedește a fi în cele din urmă prea mare ca relația lui Eddy și Friedel să reziste. În 1957, la doisprezece ani după Auschwitz, se despart.

La cursurile de desen, Eddy își întâlnește cea de-a doua soție. O femeie cu un altfel de trecut. Vine din Amsterdam, e mai tânără și nu este evreică. Au împreună trei copii.

Eddy este întreprinzător și lucrează din greu, dar traumele pe care le duce în spate îl copleșesc deseori. Primește de mai multe ori

tratament, printre altele și în clinica renumitului profesor în psihiatrie Jan Bastiaans, care e specializat în traume de război. Este supus, spre exemplu, unui tratament experimental cu psihedelize ca mijloc de a procesa trecutul traumatizant.

Durerea și suferința vin uneori de unde nu te aștepti. Unora nu le face o bună impresie că Eddy s-a despărțit de o femeie pe care a cunoscut-o în lagăr și alături de care a trăit atâtea. În plus, căsătoria lui cu o tânără fără origini evreiești este interpretată de o parte din comunitatea evreiască drept trădare. În fiecare an, Eddy participă la întâlnirile de comemorare ale Comitetului Neerlandez Auschwitz. Deși pentru o parte dintre ei Eddy este un erou care și-a dedicat viața profesională pentru ajutorarea victimelor, unii îi întorc spatele pentru această „trădare“.

Eddy publică în mod regulat și este un vorbitor apreciat la congresele internaționale, mai ales la cele dedicate urmărilor târzii ale traumelor de război. Are la fel de mult succes și cu a doua specializare, sexologie. Pentru a da câteva exemple, Eddy a fost unul dintre fondatorii primii clinici pentru avorturi din Țările de Jos, iar în 1969 a publicat o lucrare de ansamblu despre diferitele preferințe sexuale, cu titlul *Variație sau perversitate*.

În ultimii săi ani, Eddy înțelege tot mai bine că traumele nu se opresc odată cu cei direct implicați, ci că sunt transmise de către „supraviețuitori“ următoarei generații. Înființează o fundație denumită *Stichting Onderzoek Psychiatrische Oorlogsgevolgen* (SOPO, Fundația de Cercetare pentru Urmările Psihiatrice ale Războiului) care culege date despre acest subiect și efectuează cercetări. Este un proiect ambițios, ce reușește să atragă mulți specialiști din întreaga lume.

În 1984, cu patru ani înainte să moară, primește recunoașterea casei regale și este numit ofițer al Ordinului Orania-Nassau. Distincția aceasta înseamnă nu doar apreciere pentru munca depusă, ci îl convinge și că supraviețuirea lui nu a fost în zadar.

Munca în cadrul fundației SOPO este solicitantă, iar Eddy suferă un infarct puternic. Urmează o perioadă dificilă, în care devine tot mai slăbit. Confruntarea cu moartea iminentă îl duce înapoi la Auschwitz. Eddy este copleșit de frici teribile și de coșmaruri. După aproximativ o lună de luptă, inima lui bolnavă cedează. Moare la 27 septembrie

1987, la vârsta de șaptezeci și unu de ani.

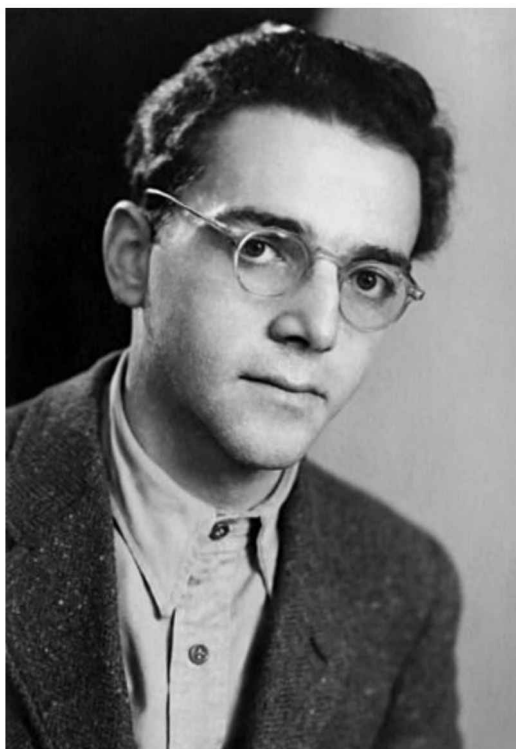
---

123. Ești evreu? (germ.)

124. Omule, ești nebun! Eu, evreu?! (germ.)

Eddy în copilărie, în două fotografii, din 1916 și 1918. În cea de jos, e alături de mama sa, Henriëtte.

Eddy în studenție, probabil în 1939.

Înainte de război, în barcă, în zona orașului Haga.

Eddy a fost un clarinetist și saxofonist talentat. Înainte de război cânta deseori cu trupa sa, Rythm Rascals.

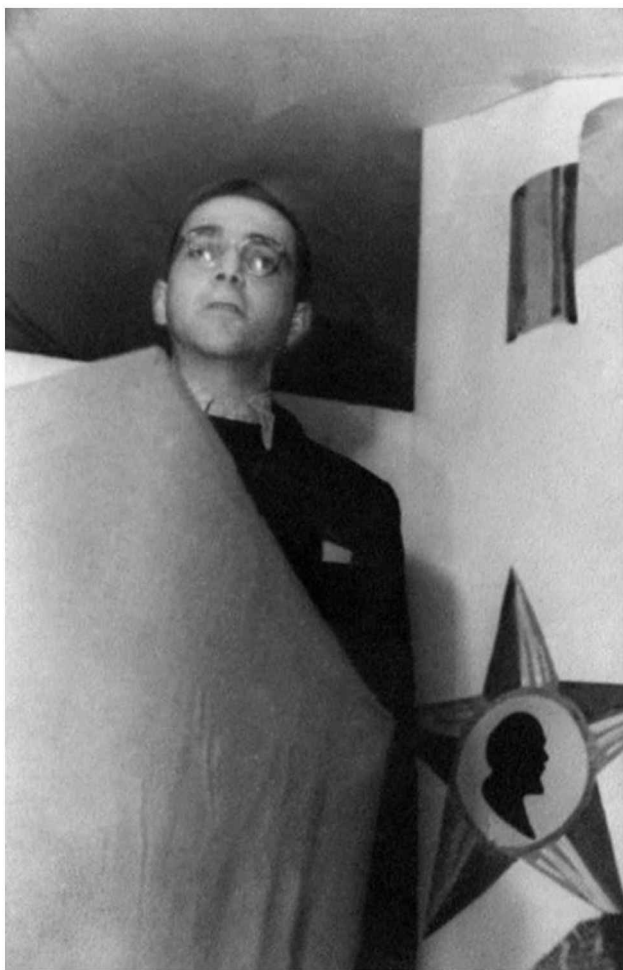
În 1933, familia de Wind sărbătorește cincizeci de ani de căsnicie a bunicilor paterni ai lui Eddy, aici în picioare, în spate.

Fotografie făcută în mai 1943, la Westerbork, la căsătoria lui Eddy și Friedel. Nici un membru al familiilor lor nu a fost prezent.

După eliberarea Auschwitzului, un grup de supraviețuitori din întreaga Europă rămân mai departe în lagăr. Tinerile din această fotografie provin din fosta Iugoslavie. Eddy este în picioare, în spate. Se pregătește să țină un discurs în fața Armatei Roșii.

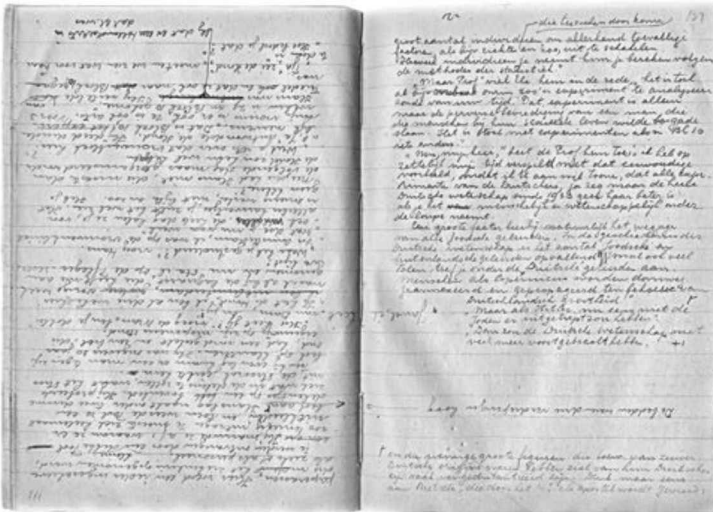

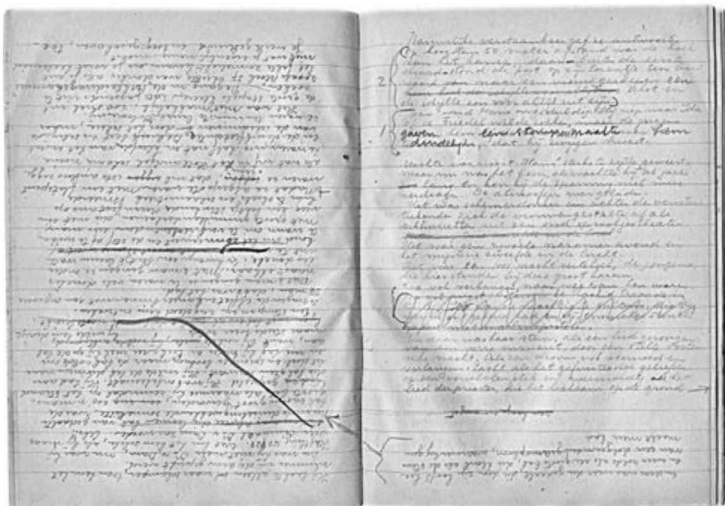
În caietul lui Eddy se găsește și textul discursului ținut în fața Armatei Roșii.
Acesta nu a fost scris de Eddy, dar în această fotografie poate fi văzut
rostindu-l, în data de 23 februarie 1945.

Eddy la șaptezeci de ani, cu un an înainte de a muri, în cabinetul său. (Foto: Jeroen van Amelrooy)

Pagini din caietul pe care Eddy l-a folosit ca să scrie la Auschwitz.

Notă asupra acestei ediții

După întoarcerea în Țările de Jos, Eddy își dă seama că oamenii sunt atât de bucuroși că războiul s-a sfârșit, încât nu mai rămâne loc de interes pentru relatările despre lagărele de exterminare. În prim-plan este acum reconstrucția. Decide totuși să-și ducă la bun sfârșit intențiile și la scurt timp după război povestea sa este publicată. Textul scris la Auschwitz în câteva săptămâni pe marginea patului este preluat aproape în formă inițială, iar la începutul lui 1946 *Auschwitz, ultima stație* apare la editura comunistă De Republiek der Letteren. Din păcate, editura dă rapid faliment, iar în scurt timp cartea nu mai este disponibilă și cade în uitare. Colegii supraviețuitori ai lui Eddy continuă totuși să privească *Auschwitz, ultima stație* drept una dintre cele mai importante cărți despre Auschwitz.

Preocupat de refacerea propriei vieți, Eddy decide să lase deoparte cartea. Abia în anul 1980 întreprinde un nou efort, iar cartea este reeditată integral de editura Van Genneep. Motivul pentru care Eddy dorește să o publice din nou este mai puțin vesel. Începe să-și facă griji tot mai mari în privința a ceva ce spera să nu mai trebuiască să trăiască niciodată: reînvierea lipsei de toleranță și a violenței politice în Occident, și nu numai.

Pentru el, *Auschwitz, ultima stație* nu era neapărat o dare de seamă istorică, în care încheia socotelile cu ceea ce se întâmplase, ci mai degrabă o istorie cu valoare universală, care arată cum unii oameni, aflați în circumstanțe cât mai lipsite de umanitate cu putință, continuă să se sprijine reciproc, să se iubească și reușesc să țină vie o anumită libertate a forței spirituale. Este și o poveste care demonstrează cum lipsa de toleranță și sentimentele de superioritate dusă la extrem pot conduce la acțiuni dintre cele mai greu de închipuit.

Editura Van Genneep începe să aibă probleme financiare și cartea

nu mai este menținută pe piață, iar povestea lui începe să fie uitată. Asta însă nu înseamnă că Eddy și-o scoate din memorie. Îi este din ce în ce mai limpede că este important ca toată lumea să citească ce s-a întâmplat la Auschwitz. Lucrează până cu puțin timp înainte de moarte la traducerea în engleză a cărții.

Acum, la șaptezeci și cinci de ani după eliberarea Auschwitzului, caietul original în care Eddy a consemnat povestea este expus în întreaga lume, iar cartea este tradusă în numeroase limbi, ceea ce nu poate să însemne decât un omagiu adus tuturor celor care au suferit din pricina terorii și violenței politice. Dar mai reprezintă însă și îndeplinirea dorinței lui Eddy pe care o exprimă la finalul cărții: „Trebuie să rămân în viață ca să povestesc toate astea, să le povestesc tuturor, să conving oamenii că totul a fost adevărat...”

În acest cuvânt de încheiere a fost preluată o parte din postfața scrisă de Eddy pentru reeditarea cărții *Auschwitz, ultima stație* din 1980. În completare, s-au folosit diferite surse, printre care texte din caietul lui Eddy De Wind nepreluat în *Auschwitz, ultima stație*, arhive ale Crucii Roșii și ale Muzeului Național Auschwitz-Birkenau, precum și articolul lui Eddy din 14 februarie 1981, apărut în ziarul NRC *Handelsblad*.

Amsterdam, iunie 2019